

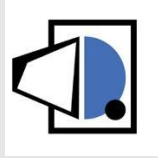
**Πανεπιστήμιο
Αιγαίου**

Επιβλέπουσα
καθηγήτρια:

Μπούνια Αλεξάνδρα

Καθηγήτρια

Παν. Αιγαίου

**Π.Μ.Σ. «Πολιτισμική Πληροφορική και Επικοινωνία»
Ειδίκευση: Μουσειολογία**

Μεταπτυχιακή μελέτη με θέμα:

“Πρόταση επανέκθεσης του
Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης: η μετάβαση από
λαογραφικό μουσείο σε
Μουσείο της Πόλης”

"A Proposal for the re-display of the
Folklore-Historical Museum of Xanthi: a transition from an
ethnographic to a city
museum".

Σταματίου Παρασκευάς

Μυτιλήνη, Φεβρουάριος 2023

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική μελέτη εκπονήθηκε στο διάστημα μεταξύ Σεπτεμβρίου 2022 και Φεβρουαρίου 2023 στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών "Πολιτισμική Πληροφορική και Επικοινωνία" του Τμήματος «Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας» του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της και ιδιαίτερα, την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Μπούνια Αλεξάνδρα, για την πολύτιμη υποστήριξή της, τις παραγωγικές υποδείξεις της και το πολύ καλό κλίμα συνεργασίας που διαμόρφωσε συμβάλλοντας στον μεγαλύτερο βαθμό για την κατάρτιση της διπλωματικής μου εργασίας. Επιπροσθέτως, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους γονείς μου και τους δικούς μου ανθρώπους.

Στην αγαπημένη μου θεία Θέπη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής είναι η εκπόνηση μίας πρότασης επανέκθεσης και μετατροπής του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης σε ένα σύγχρονο Μουσείο Πόλης. Η πρόταση στοχεύει στη βελτίωση και μουσειολογική επικαιροποίηση της έκθεσης ώστε να καταστήσει το μουσείο σύγχρονο χώρο έκθεσης, έρευνας και εκπαίδευσης. Έναυσμα για την έναρξη της συγκεκριμένης εργασίας αποτέλεσε το ίδιο το μουσείο, καθώς αντιμετωπίζει εδώ και αρκετά χρόνια θέματα «ταυτότητας». Το μουσείο, παρότι θέτει στο επίκεντρο του τίτλου του τη λαογραφία, στις εκθέσεις του πραγματεύεται και αναδεικνύει σε μεγάλο βαθμό τη μεγαλοαστική και άρχουσα τάξη της Ξάνθης και την επιχειρηματικότητα, ενώ το προβιομηχανικό παραδοσιακό, αγροτικό παρελθόν της Ξάνθης δεν τυγχάνει του ίδιου ενδιαφέροντος.

Η διατριβή δομείται σε τέσσερα κεφάλαια: στο πρώτο επιχειρείται μία σύντομη παρουσίαση της ιδεολογίας που συνήθως διέπει τα λαογραφικά μουσεία σε αντιδιαστολή με τις ιδέες και αντιλήψεις που δομούν τα μουσεία πόλεων. Χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα παραδείγματα από την Ελλάδα και το εξωτερικό και επιχειρείται μια τυπολογική προσέγγιση των διαφορετικών κατηγοριών μουσείων.

Το δεύτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στη δημιουργία του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης καθώς και στο ιδεολογικό πλαίσιο εντός του οποίου ιδρύθηκε. Παρουσιάζονται οι συλλογές, καθώς και η τρέχουσα εκθεσιακή τους αφήγηση που χρήζει επαναδιαπραγμάτευσης.

Το τρίτο κεφάλαιο επιδιώκει να παρουσιάσει συνοπτικά διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη μιας μουσειακής έκθεσης με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία, έτσι ώστε να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο προβληματισμού για το πώς μπορούν να προσεγγιστούν συστηματικά οι εκθέσεις, είτε για την ανάλυση και κατανόησή τους, είτε ως τυπολογία δημιουργίας νέων μουσειακών εκθέσεων.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, και αντλώντας από όλα τα προηγούμενα, διατυπώνεται μία πρόταση επανέκθεσης για το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης, η οποία συνδέεται με την πρόταση αλλαγής κατεύθυνσης του μουσείου, από ένα «λαογραφικό-ιστορικό» μουσείο σε ένα σύγχρονο μουσείο πόλης. Προτείνεται, η επανέκθεση να δομηθεί σε τέσσερις θεματικές ενότητες με επιμέρους υποενότητες και η ιστορία της πόλης της Ξάνθης να προσεγγιστεί ως μία αστική ιστορία, μέσω της αξιοποίησης φωτογραφικού υλικού, προφορικών μαρτυριών, αρχειακών

πηγών και νέων τεχνολογιών. Το προτεινόμενο εκθεσιακό υλικό κατανομημένο ανά υποενότητες παρατίθεται σε υπόμνημα.

Λέξεις κλειδιά: επανέκθεση, λαογραφικά μουσεία, μουσεία πόλης, κοινωνία, μουσειακή μετάβαση, εκθεσιακά μοντέλα

ABSTRACT

The aim of this dissertation is to propose a re-display of the permanent exhibition of the Folklore-Historical Museum of Xanthi so that it transitions from a(n) folklore/ethnographic museum to a city museum. The proposal aims to improve and update the exhibition and support the museum's transition to a modern institution dedicated to display, research and learning. The starting point of this work has been the museum itself, as the institution has been facing "identity" issues for several years now: the exhibition and the collections focus on the story of the upper-middle and leading class of Xanthi's society, as well as local entrepreneurship, whereas the pre-industrial traditional past is not presented enough to justify the title of the museum as a "folklore" institution.

The first chapter of this dissertation presents in brief the ideology of folklore/ethnographic museums and their typology and juxtaposes them to city museums. Specific examples from Greece and other parts of the world are used to illustrate the differences.

The second chapter is dedicated to the establishment of the Folklore-Historical Museum of Xanthi and discusses the ideological context within which it was conceived and developed. The collections as well as the current exhibition narrative and display are also discussed.

The third chapter of this dissertation discusses different methodologies and models of analysis and the development of museum exhibitions, in order to develop a typology and a framework for the proposed re-display.

The last chapter presents the re-display proposal which is the main aim of this work. The proposal is connected to the change of name and focus for the institution, as it calls for a transition from a "folklore" institution to a city museum. The narrative of the re-display is organized in four sections divided in sub-sections. Photographs, oral testimonies, archival sources and new media are used to enrich the exhibition and present the urban story of Xanthi. The proposed exhibition resources, organized in the respective sub-sections, are listed into the Appendix.

Key words: redisplay, ethnographic museums, city museums, society, museological transition, exhibition models

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	5
Ακρωνύμια.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Λαογραφικά-Εθνογραφικά μουσεία και μουσεία της Πόλης.....	12
1.1 Οι έννοιες «έθνος» και «λαός» στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος.....	12
1.2 Λαογραφικά και Εθνογραφικά μουσεία της Ευρώπης και της Αμερικής.....	15
1.2.1 Από τις «περίεργες συλλογές» στη μελέτη των «εξωτικών άλλων».....	15
1.3 Ιδεολογικό υπόβαθρο Λαογραφικών-Εθνογραφικών μουσείων στον ελλαδικό χώρο.....	19
1.3.1 Λαογραφικά-Εθνογραφικά μουσεία στην Ελλάδα: από την αυγή του 20 ^{ού} αιώνα στη Μεταπολίτευση....	21
1.3.2 Λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα: Οι περιπτώσεις του ΜΝΕΠ και του ΙΒΠ.....	25
1.3.3 Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού (ΜΝΕΠ).....	25
1.3.4 Το Ίδρυμα Βασίλη Παπαντωνίου (ΙΒΠ).....	28
1.3.5 Συμπεράσματα.....	30
1.4 Μουσεία Πόλης.....	31
1.4.1 Η πόλη ως σύνθετος πολιτιστικός οργανισμός.....	31
1.4.2 Το ιδεολογικό υπόβαθρο των μουσείων πόλης.....	33
1.4.3 Το μουσείο της πόλης του Βόλου.....	35
1.4.4 Συμπεράσματα.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Η ίδρυση του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης.....	38
2.1 Η Ξάνθη από την αρχαιότητα μέχρι τα μέσα του 20 ^{ού} αιώνα.....	38
2.2 Η Κατίνα Βέικου Σεραμέτη και η Φιλοπρόοδη Ένωση Ξάνθης.....	42
2.2.1 Σύντομη βιογραφική αναφορά για την Κατίνα Βέικου Σεραμέτη.....	42
2.2.2 Η ίδρυση της Φ.Ε.Ξ και το πολιτιστικό έργο της.....	43
2.3 Οι δράσεις της Βέικου Σεραμέτη και οι απαρχές της ίδρυσης του Λαογραφικού Μουσείου.....	44
2.3.1 Το ιδεολογικό υπόβαθρο και η δημιουργία του Λαογραφικού Μουσείου Ξάνθης.....	46
2.3.2 Αρχιτεκτονικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του κτηρίου.....	48
2.4 Το μουσείο σήμερα: χώροι και εκθέματα.....	49
2.4.1 Αίθουσα παρουσιάσεων.....	50
2.4.2 Προθάλαμοι.....	50
2.4.3 Κεντρική αίθουσα.....	51

2.4.4 Όροφος.....	53
2.4.5 Υπόγειο.....	54
2.4.6 Άλλοι χώροι του μουσείου.....	55
2.4.7 Συμπεράσματα.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο Μεθοδολογία ανάλυσης της έκθεσης.....	56
3.1 Τα δομικά στοιχεία μιας έκθεσης	56
3.2 Τρόποι προσέγγισης μουσειακών εκθέσεων.....	56
3.3 Μοντέλα ανάλυσης μουσειακών εκθέσεων.....	58
3.4 Συμπέρασμα.....	60
Κεφάλαιο 4 ^ο Πρόταση επανέκθεσης Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης.....	62
4.1 Προδιαγραφές και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κτιρίου.....	62
4.2 Στρατηγική και στόχοι της πρότασης επανέκθεσης.....	62
4.3 Η εκθεσιακή αφήγηση	64
4.3.1 Η αφήγηση της επανέκθεσης.....	65
4.4 Ερμηνευτικά μέσα των ενοτήτων.....	67
4.5 Αναλυτική περιγραφή και χωροθέτηση εκθεσιακών ενοτήτων.....	69
4.6 Αναγνώριση από το ΥΠ.ΠΟ.Α.....	76
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	77
Παράρτημα φωτογραφιών.....	79
Σχέδια αποτύπωσης της πρότασης, κατόψεις οργάνωσης.....	103
Α) Διάρθρωση εκθεσιακών ενοτήτων και κίνηση επισκεπτών.....	103
Β) Κατόψεις οργάνωσης τους εκθεσιακού χώρου.....	105
Παράρτημα με εκθεσιακό υλικό ενοτήτων Α΄-Δ΄	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	130

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

M.N.A.T.P.: Musée national des Arts et Traditions populaires/ Εθνικό Μουσείο Λαϊκών Τεχνών και Παραδόσεων

MU.C.E.M.: Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée/Μουσείο των πολιτισμών της Ευρώπης και της Μεσογείου

M.N.E.Π.: Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού

I.B.Π.: Ίδρυμα Βασίλη Παπαντωνίου

Π.Λ.Ι.: Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα

E.M.Y.A.: European Museum of the Year Award

Λ.Ε.Μ.Μ.-Θ.: Λαογραφικό Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης

M.E.Λ.Τ.: Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

Λ.Ι.Μ.Ξ: Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης

E.Λ.Α.Σ.: Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός

E.A.M.: Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο

Φ.Ε.Ξ.: Φιλοπρόοδη Ένωση Ξάνθης

ΥΠ.ΠΟ.Α.: Υπουργείο Πολιτισμού Αθλητισμού

Φ.Ε.Κ.: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

E.Π.Ε.Ο.Τ.: Εργαστήριο Περιβαλλοντικής Επικοινωνίας και Οπτικοακουστικής Τεκμηρίωσης

E.Σ.Π.Α.: Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

B.X.M.: Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

N.M.A.I.: National Museum of the American Indian

T.A.Δ.Ξ.: Ταμείο Ανέγερσης Διδακτηρίων Ξάνθης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή με τίτλο: «Πρόταση επανέκθεσης του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης: η μετάβαση από λαογραφικό μουσείο σε Μουσείο της Πόλης» εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Πολιτισμική Πληροφορική και Επικοινωνία» του Τμήματος «Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας» του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η σύνταξη μιας πρότασης επανέκθεσης του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου της Ξάνθης και η μετατροπή του σε μουσείο πόλης.

Το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης αντιμετωπίζει εδώ και αρκετά χρόνια θέματα «ταυτότητας», καθότι, εκθεσιακά πραγματεύεται και αναδεικνύει σε μεγάλο βαθμό την μεγαλοαστική και άρχουσα τάξη της Ξάνθης και την επιχειρηματικότητα, και σε μικρότερο βαθμό τις προβιομηχανικές παραδοσιακές κοινωνίες. Ακόμη, το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο αποτελεί ένα νεοκλασικό οίκημα του 19^{ου} αιώνα, με τοποθεσία στο κέντρο της παλιάς πόλης της Ξάνθης. Όλα τα παραπάνω στοιχεία, δηλαδή, οι συλλογές του μουσείου, τα θέματα που αυτές πραγματεύονται, το κτιριακό κέλυφος και η τοποθεσία του δεν ευνοούν την ιδιότητα που του προσδίδεται ως «Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο». Για τους λόγους αυτούς, η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή προτείνει αφενός την επανέκθεση των συλλογών του μουσείου και τη δημιουργία μίας νέας εκθεσιακής αφήγησης και αφετέρου τη μετονομασία του σε «Μουσείο Πόλης της Ξάνθης». Το μουσείο θα αναδεικνύει το παρελθόν, παρόν και μέλλον της πόλης της Ξάνθης και θα τολμά να προσεγγίσει «δύσκολα» και «αμφιλεγόμενα» θέματα¹, μέσα από τις προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων από όλες τις εθνικές και θρησκευτικές ομάδες της πόλης (Χριστιανούς, Μουσουλμάνους, Ρομά, Αρμένιους και απογόνους της εβραϊκής κοινότητας).

Το Μουσείο, εδώ και αρκετά χρόνια παρουσιάζει και ζητήματα επισκεψιμότητας. Το κοινό στο οποίο απευθύνεται αποτελείται κυρίως από μαθητές σχολείων του νομού, και της ευρύτερης περιοχής και από επισκέπτες που επισκέπτονται πρώτη φορά στην πόλη. Ο τρόπος με τον οποίο οι θεματικές ενότητες του μουσείου αναπτύσσονται βασίζεται σε ένα «παραδοσιακό» και «συμβατικό» μοντέλο έκθεσης χωρίς διαδραστικές και τεχνολογικές εφαρμογές, ακολουθώντας τη συνήθη πρακτική των περισσότερων λαογραφικών μουσείων τα οποία εξακολουθούν να

¹Μούλιου, Μ. & Μπούνια, Α. «Μουσειακές εκθέσεις. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη μουσειακή θεωρία και πρακτική», στο π. *Αρχαιολογία και Τέχνες* (1999), τ. 70, σελ. 53-58.

παρουσιάζουν τις συλλογές τους σε ένα «παγωμένο», α-ιστορικό και μάλλον νοσταλγικό πλαίσιο προσέγγισης του παρελθόντος. Η παρουσίαση των συλλογών του μουσείου πολλές φορές χωρίς επεξηγηματικές λεζάντες, και τα εκτενή κείμενα με πληροφορίες που αναγράφονται στους τοίχους, βασισμένα σε αυτό το μοντέλο, απέχουν από το να αποτελούν ελκυστικό τρόπο ανάδειξης των συλλογών. Ορισμένοι από τους στόχους της πρότασης μετατροπής του σε μουσείο πόλης είναι: α) η ανανέωση της εκθεσιακής του αφήγησης με σύγχρονα μέσα, β) η προσθήκη εποπτικού υλικού, και γ) η παρουσίαση των εκθεμάτων με διαφορετικό τρόπο προκειμένου να γίνει περισσότερο «ελκυστικό» στους ντόπιους και όχι μόνο, αυξάνοντας έτσι την επισκεψιμότητά του και διευρύνοντας το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Στην πρώτη ενότητα της εργασίας παραθέτονται η ιδεολογία και τυπολογία που διέπει τα λαογραφικά μουσεία και τα μουσεία της πόλης με συγκεκριμένα παραδείγματα από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Στη δεύτερη ενότητα επιχειρείται να αναδειχθεί το ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο «γεννήθηκε» το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης, επιπροσθέτως παρουσιάζονται οι συλλογές του και η τρέχουσα εκθεσιακή τους αφήγηση.

Στην τρίτη ενότητα παραθέτονται συνοπτικά, μοντέλα μεθοδολογίας για την ανάπτυξη μιας μουσειακής έκθεσης με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία, έτσι ώστε να επιλεγεί ένα από αυτά ως μοντέλο της πρότασης επανέκθεσης.

Στην τελευταία ενότητα προτείνεται μία μουσειολογική πρόταση επανέκθεσης, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στη μετατροπή του μουσείου σε ένα σύγχρονο μουσείο πόλης. Επιχειρείται, η επανέκθεση να δομηθεί σε τέσσερις θεματικές ενότητες με επιμέρους υποενότητες. Η ερμηνευτική προσέγγιση της πόλης της Ξάνθης γίνεται μέσω της αξιοποίησης φωτογραφικών απεικονίσεων, προφορικών μαρτυριών, αρχειακών πηγών και νέων τεχνολογιών. Το εκθεσιακό υλικό καταναμημένο ανά υποενότητες παρατίθεται σε υπόμνημα. Ο σκοπός της πρότασης επανέκθεσης είναι η μεταφορά του επίκεντρου του ενδιαφέροντος στον άνθρωπο.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η συγκεκριμένη διπλωματική διατριβή δεν θα θίξει ενδελεχώς ζητήματα όπως: α) η προσβασιμότητα όλων των ομάδων Α.Μ.Ε.Α., β) η στελέχωση του μουσείου με επιστημονικό προσωπικό, γ) η οικονομική αξιοποίηση του πωλητηρίου του μουσείου και δ) ο φωτισμός του μουσείου και των εκθεμάτων.

Παρόλα αυτά όσον αφορά τα δύο θέματα α) της προσβασιμότητας και β) του φωτισμού αξίζει να αναφερθεί πως ο φωτισμός του μουσείου είναι ίδιος παντού (χώρους και εκθέματα) και δεν έχει επιμεληθεί επί του θέματος ειδικός φωτιστής. Επιπλέον το μουσείο δε διαθέτει τα κατάλληλα μέσα (ράμπα αμαξιδίων, λεζάντες σε γραφή Μπράιγ, ξενάγηση στη νοηματική) προκειμένου να συμπεριλάβει τις ομάδες Α.Μ.Ε.Α, μία προϋπόθεση η οποία απαιτείται προκειμένου να αναγνωριστεί ένα μουσείο επίσημα από το ΥΠ.ΠΟ.Α.

«Να διασφαλίζει και να διευκολύνει την απρόσκοπτη πρόσβαση στους εκθεσιακούς του χώρους σε όλες τις ομάδες κοινού, με ειδική μέριμνα για τα άτομα με αναπηρία (Α.Μ.Ε.Α)²».

² Υ.Α. ΥΠΠΟΑ/526637/31.10.2022, ΦΕΚ 5684/Β'/07.11.2022).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο:

Λαογραφικά-Εθνογραφικά μουσεία και μουσεία της Πόλης

Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην τυπολογία, την ιδεολογία, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τους στόχους των λαογραφικών-εθνογραφικών μουσείων και των μουσείων πόλης, με συγκεκριμένα παραδείγματα από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

1.1 Οι έννοιες «έθνος» και «λαός» στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος

Το 1830, το βιβλίο «Η ιστορία της χερσονήσου του Μορέως κατά το Μεσαίωνα» του Γερμανού ιστορικού Γιάκομπ Φίλιπ Φαλμεράγιερ, προκάλεσε εντονότερες αντιδράσεις στους κύκλους των Ελλήνων λογίων. Ο Φαλμεράγιερ, υποστήριζε στο βιβλίο του, τη θεωρία του, περί ελληνικής φυλετικής ασυνέχειας. Συγκεκριμένα, ισχυρίστηκε ότι «στις φλέβες των νεοελλήνων δε ρέει ούτε ρανίδα αρχαίου ελληνικού αίματος». Μία τοποθέτηση σοβαρότατη για την εποχή εκείνη, καθώς η έννοια του έθνους τότε στηριζόταν στην πεποίθηση ότι το αίμα είναι εκείνο που μας συνδέει με τους προγόνους και συμπατριώτες μας, δηλαδή με τα μέλη της φυλής μας. Η άποψη του Φαλμεράγιερ όφειλε να αντικρουστεί από τους Έλληνες τους «πνεύματος» της εποχής, οι οποίοι προσπάθησαν να αποδείξουν αβάσιμους τους ισχυρισμούς του μελετώντας τον νεοελληνικό λαϊκό πολιτισμό της υπαίθρου και αναζητώντας σε αυτόν στοιχεία του αρχαιοελληνικού παρελθόντος. Ο σκοπός τους ήταν, να υποστηριχτεί η εξαιρετικά σημαντική για την εποχή ιδέα της αδιάσπαστης συνέχειας του ελληνισμού, η συνέχεια δηλαδή του αίματος από την αρχαιότητα μέχρι τον 19^ο αιώνα, αφενός σε φυλετικό και αφετέρου σε πολιτισμικό επίπεδο.

Ένα από τα αποτελέσματα της αναταραχής που προκάλεσε η θεωρία του Φαλμεράγιερ, ήταν η «συγκρότηση» της εθνικής επιστήμης της λαογραφίας από τον Νικόλαο Πολίτη (1852-1921). Ο Πολίτης, θεμελιώνει την ελληνική λαογραφία αρχικά με την καθιέρωση του όρου «λαογραφία» στο Δελτίο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας το 1884³. Ο ορισμός του Πολίτη, συμπίπτει στην πράξη, με τις πανεπιστημιακές του παραδόσεις για την αρχαία και νεοελληνική μυθολογία

³Η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Λειτουργεί αδιάλειπτα από το 1882. Σκοπός της, η συλλογή, διατήρηση και προβολή αντικειμένων και μαρτυριών που φωτίζουν την ιστορία του νεότερου Ελληνισμού. Είναι η ψυχή πίσω από τη λειτουργία του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, επίσημος δικτυακός τόπος <https://www.nhmuseum.gr/poioi-eimaste/i-istoriki-kai-ethnologiki-etairaia-tis-ellados> (τελευταία επίσκεψη 20/10/22).

και τη συνεχή προτροπή του για συγκέντρωση λαογραφικού υλικού από τους εκπαιδευτικούς⁴. Διατύπωσε, τον ορισμό της Λαογραφίας το 1887 και καθόρισε το περιεχόμενο της επιστήμης αυτής σε άρθρο του, που δημοσίευσε το 1909⁵. Στο άρθρο αυτό, διαχωρίζονται στην πρώτη κατηγορία σαφώς, «τα μνημεία του λόγου», δηλαδή η μελέτη των ειδών του προφορικού λόγου στην Ελλάδα από τις «κατά παράδοσιν πράξεις ή ενεργείας», με άλλα λόγια τις παραδόσεις στις διάφορες περιοχές της χώρας. Τα δύο αυτά μελετητικά στοιχεία αν και διαφορετικά, αποτελούν ερευνητικά αντικείμενα της ίδιας επιστήμης.

Ο ίδιος, χρησιμοποιώντας τον «ένθερμο πατριωτισμό που τον διακατείχε και το ενδιαφέρον του για τον άνθρωπο γενικότερα⁶», αποσκοπούσε, μέσω της επιστήμης της Λαογραφίας, στην τεκμηρίωση της πολιτισμικής συνέχειας του ελληνισμού, την αδιάρρηκτη συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού, καθώς και στον προσδιορισμό της «εθνικής» ταυτότητας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, οριοθετώντας για το εγχείρημα αυτό ως αφετηρία, την αρχαιοελληνική κληρονομιά⁷.

Την περίοδο του 19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα οι έννοιες «λαός» και «έθνος» ταυτίζονται. Η ελληνική Λαογραφία χρησιμοποίησε στοιχεία κυρίως από τον «ανόθευτο» και «αγνό» αγροτικό χώρο⁸, ως μέθοδο τεκμηρίωσης της εθνικής και κοινωνικής ομοιογένειας του λαού, με απώτερο σκοπό την πολιτισμική διάκριση από άλλους λαούς και έθνη. Το έθνος, τον 19^ο αιώνα ορίζεται ως «μια ενιαία και ομοιόμορφη ύπαρξη, η οποία στηρίζει την υπόσταση και λειτουργία της με την αναφορά στους αρχαίους προγόνους⁹».

Βασική πηγή άντλησης πληροφοριών για την ανάπτυξη της ελληνικής λαογραφίας αποτέλεσε η Γερμανική Λαογραφική Σχολή, κυρίαρχη στην Ευρώπη του 19ου αιώνα και κατεξοχήν εκπρόσωπος του γερμανικού ρομαντισμού. Η γερμανική λαογραφία, όπως διατυπώθηκε από τον Görres¹⁰ και έπειτα συστηματοποιήθηκε από τον Savigny¹¹, είναι βαθιά ριζωμένη στην

⁴Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, «Ο Ν. Γ. Πολίτης και η σπουδή του υλικού παραδοσιακού πολιτισμού», στο Νικόλαος Γ. Πολίτης *Πρακτικά Συνεδρίου*, Τόμος Β', Αθήνα 2012, σελ.731.

⁵Ν.Γ. Πολίτης, «Λαογραφία», *Λαογραφία*, Τόμος Α', Αθήνα (1909), σελ. 3-18.

⁶Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, *Η θεωρία της ελληνικής Λαογραφίας, κριτική ανάλυση*. ΣΤ' έκδοση. Εκδ. Εταιρεία σπουδών νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας. Σχολή Μωραΐτη. Ανατύπωση, 2006 Αθήνα, σελ.99.

⁷Στο ίδιο, σελ.99.

⁸Ο αστικός χώρος είχε ήδη υποστεί ευρωπαϊκές επιρροές και είχε μεταβάλει το χαρακτήρα του.

⁹Νάκου Ειρήνη, *Μουσεία, ιστορίες και ιστορία*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 2019, σελ.20-25.

¹⁰Johann Joseph Görres. (1776-1848) Γερμανός συγγραφέας, φιλόσοφος, θεολόγος, ιστορικός και δημοσιογράφος <https://www.britannica.com/biography/Joseph-von-Gorres> (τελευταία επίσκεψη 20/10/22).

¹¹Friedrich Carl von Savigny. (1779-1861) Γερμανός νομικός και ιστορικός.

<https://www.britannica.com/biography/Friedrich-Karl-von-Savigny> (τελευταία επίσκεψη 20/10/22).

έννοια του έθνους ή της εθνότητας¹². Το γεγονός αυτό, συνδέεται με την περίοδο «γέννησής» της, καθώς διαμορφώθηκε μέσα σε ιδιαίτερα κρίσιμες πολιτικές συνθήκες¹³ αποκτώντας έτσι, έναν χαρακτήρα εθνοκεντρικό. Αυτός ακριβώς ο χαρακτήρας, στάθηκε πρότυπο και αποτέλεσε το βασικό πυρήνα άντλησης επιρροών στην ανάπτυξη της ελληνικής λαογραφίας, ειδικότερα για τους Έλληνες λόγιους οι οποίοι βρέθηκαν στην ανάγκη να υποστηρίξουν την ομοιογένεια της φυλής τους, απέναντι στις θέσεις του Φαλμεράγιερ.

Για τους Γερμανούς ρομαντικούς, έθνος θεωρείται ένα συγγενές χαρακτηριστικό , έμφυτο, δηλαδή «ως άνωθεν δοσμένο¹⁴». Με άλλα λόγια, ο χαρακτήρας του έθνους για τους Γερμανούς θεωρείται ένα βιολογικό και όχι κοινωνικό φαινόμενο με «υπερβατική καταγωγή¹⁵» που ονομάστηκε Volkgeist και ελληνικά μεταφράστηκε ως «ψυχή του λαού¹⁶».

Μέσα στα πλαίσια του ρομαντικού κινήματος στη Γερμανία, το έθνος συνδέεται άρρηκτα με τη μελέτη της ιστορίας και την επιστροφή στις ρίζες . Στην Ελλάδα από την άλλη, η «στροφή» στις ρίζες εξελίσσεται στα πλαίσια του ελληνικού διαφωτισμού, ο οποίος διαμορφώθηκε πάνω στις βάσεις του γαλλικού διαφωτισμού. Ο Διαφωτισμός προσαρμόστηκε στην Ελλάδα στο κλίμα της εθνικής υπερηφάνειας και συνέβαλλε ώστε να «φωτιστεί» και να καλλιεργηθεί η εθνική συνείδηση του υπόδουλου Ελληνισμού, με σκοπό, την πνευματική του αναγέννηση, ανιχνεύοντας τις απαρχές του στο ένδοξο παρελθόν. Ο ελληνικός διαφωτισμός συνδύασε δύο αντίρροπες τάσεις, τον ορθολογισμό του γαλλικού διαφωτισμού με το γερμανικό ρομαντισμό, χωρίς να ακολουθήσει καθολικά μια από τις δύο κατευθύνσεις¹⁷. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες δημιουργήθηκε η ρομαντική έννοια του έθνους στην Ελλάδα, δηλαδή, η αδιάσπαστη συνέχεια από την αρχαιότητα.

Η ελληνική λαογραφία επομένως συνδύασε το γερμανικό ρομαντισμό¹⁸ με το γαλλικό διαφωτισμό, δύο κινήματα αντίθετα. Το αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής ήταν η δημιουργία

¹²Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π., σελ.24.

¹³Στη Γερμανία η έννοια του έθνους αρχίζει να διαμορφώνεται κατά τη διάρκεια των Ναπολεόντεινων πολέμων με βάση την αρχή της φυλετικής συνείδησης (Stammesgefühl.) Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π Σελ.23.

¹⁴Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π., σελ.30-35.

¹⁵Στο ίδιο, σελ.30-35.

¹⁶Η «αυτεπίγνωση της εθνότητας» συνδέει το Λαογραφικό έργο του Γ.Α. Μέγα με τη γερμανική Λαογραφία του Riehl. Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, «Ο Γεώργιος Α. Μέγας, η ιστορική λαογραφική θεωρία και η επιτόπια έρευνα» σελ. 105-114, στο *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η ελληνική Λαογραφία αφιέρωμα στα 40 χρόνια από την εκδημία του (1976-2016)*, πρακτικά ημερίδας, Σάββατο 2 Απριλίου 2016 Μ. Γ Βαρβούνης, Γ.Χ. Κούζας (επιμ.) Αθήνα 2018.

¹⁷Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π., Σελ.39-41.

¹⁸Ο Κ.Θ Δημαράς θεωρεί τον ρομαντισμό στην Ελλάδα εκείνη την περίοδο ένα «προανάκρουσμα» καθώς δε συνάδει με το ομώνυμο ευρωπαϊκό κίνημα.

ενός αυτοσχέδιου μοντέλου της έννοιας του έθνους, με τη δημιουργία της σχέσης «εμείς» και οι «αρχαίοι¹⁹». Στους Γερμανούς αντίθετα, η έννοια του έθνους αναπτύσσεται μέσα στο ρομαντικό κίνημα με τη διάκριση «εμείς» και οι «άλλοι.» Για τους δύο λαούς, η ρομαντική στροφή στο ένδοξο παρελθόν γίνεται αντιληπτή με διαφορετικό τρόπο. Για τους Γερμανούς, συμβολίζει την επιστροφή σε μια ιεραρχημένη κοινωνία, με θεμέλιό της τη θρησκεία και επικρατέστερο πολίτευμα την μοναρχία, η οποία αποσκοπεί στην αντίδραση απέναντι στην «αναρχία» που δημιουργήθηκε κατά τους Ρομαντικούς στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης²⁰. Ιστορικό πρότυπο για τους Γερμανούς αποτελεί ο Όριμος Μεσαίωνας²¹. Για τους Έλληνες από την άλλη, η στροφή στο παρελθόν συμβολίζει το φιλελευθερισμό, την ισότητα των πολιτών, τη δημοκρατία και την ανεξίθρησκεία. Οι Έλληνες έχουν σαν ιστορικό πρότυπο, την κλασσική αρχαιότητα²².

1.2 Λαογραφικά και Εθνογραφικά μουσεία στην Ευρώπη και την Αμερική

Στην ενότητα αυτή, θα παρουσιαστούν η ιδεολογία και η τυπολογία που διέπουν ορισμένα από τα λαογραφικά και εθνογραφικά μουσεία της Ευρώπης με συγκεκριμένα παραδείγματα.

1.2.1 Από τις «περίεργες συλλογές» στη μελέτη των «εξωτικών άλλων»

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται στην Ευρώπη και την Αμερική μια προσπάθεια δημιουργίας λαογραφικών-εθνογραφικών μουσείων, με σκοπό την αντικατάσταση των «παράξενων» και «περίεργων» συλλογών του παρελθόντος. Οι συλλογές, αφορούσαν σε μεγάλο ποσοστό, την ανάδειξη και παρουσίαση του πολιτισμού των «εξωτικών άλλων» μέσα από αντικείμενα τα οποία είχαν μεταφερθεί από τις αποικίες. Τα αντικείμενα αυτά, αποτελούσαν «λάφυρα» υφαρπαγμένα από τους αποικιοκράτες, αγορές ή και δωρεές από τις ίδιες τις αποικίες. Στην Ευρώπη και στην Αμερική, τα μουσεία τα οποία δημιουργήθηκαν προκειμένου να στεγάσουν «εθνογραφικές» συλλογές οικοδομήθηκαν κατά βάση σε δύο χρονικές περιόδους, από το 1849 έως το 1884 και από το 1890 έως το 1931²³. Η πρώτη περίοδος, συνδέεται χρονικά με τη Συνδιάσκεψη του Βερολίνου (1884-1885) η οποία σηματοδότησε την έναρξη της συστηματικής αποικιοποίησης της Αφρικής από την Ευρώπη. Η δεύτερη περίοδος,

¹⁹Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π., σελ.39-41.

²⁰Στο ίδιο, Σελ.39-41

²¹Ο Όριμος Μεσαίωνας χρονολογείται περίπου στα 1000-1300 μ.Χ.

²²Δημαράς Κ.Θ, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Εκδ.6^η, 1975.Αθήνα, Εκδόσεις Ίκαρος, σελ.160-161.

²³Shelton, A.A., «Μουσεία και ανθρωπολογίες: πρακτικές και αφηγήσεις, στο *Μουσεία και μουσειακές σπουδές*, ένας πλήρης οδηγός, Macdonald Sharon (επιμ.) Αθήνα 2012, Πολιτιστικό Ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, σελ.111-120.

ήταν αφιερωμένη στη συλλογή, μελέτη και έκθεση «εξωτικών» προϊόντων και έφερε την επίδραση των αποικιοκρατικών πολιτικών, ιδεολογιών, και φιλοδοξιών²⁴. Οι δύο αυτές χρονικές περίοδοι της ίδρυσης μουσείων, παρά το γεγονός του ότι απέχουν ελάχιστα χρονικά, ταυτίζονται με διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες ανάλογες με το πλαίσιο των ευρωπαϊκών μητροπολιτικών πολιτισμών.

Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, τα μουσεία των ευρωπαϊκών χωρών ανάλογα με την ιστορική περίοδο με την οποία συνδέεται η ίδρυσή τους, (1849-1884 και 1890-1931) εστιάζουν περισσότερο στον πολιτισμό του δικού τους λαού και όχι σε αυτόν των «άλλων» και «διαφορετικών.» Η προσπάθεια αυτή, για την ανάδειξη μιας ενιαίας εθνικής κουλτούρας, βασίστηκε, αρχικά κυρίως σε αντικείμενα καθημερινής χρήσης, τα οποία προερχόμνα από τον αγροτικό χώρο. Συλλέχθηκαν ενδυμασίες, κεντήματα, υφαντά, αντικείμενα με διακόσμηση και διάφορα χειροτεχνήματα με αισθητική και καλλιτεχνική αξία τα οποία εκτέθηκαν στις μουσειακές συλλογές²⁵. Στη Γερμανία, τα μουσεία συνδέονταν με τον εθνικό πολιτισμό της πρώτης χρονικής περιόδου, επηρεασμένα από τις ιδέες του κινήματος του Ρομαντισμού και το Volkgeist συνεπώς, έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στην προβολή και ανάδειξη του δικού τους πολιτισμού. Εν αντίθεσί τα βρετανικά μουσεία και οι συλλογές τους, σχετίζονται χρονικά με μια μεταβατική περίοδο, η οποία συνδέεται με τη δεύτερη φάση.

Στη Γαλλία, οι σχέσεις μεταξύ έθνους και μουσείου είχαν μια μορφή διαφορετική, δημιουργώντας το μοντέλο του «μουσείου – κέντρου έρευνας»²⁶. Το γαλλικό αυτό μοντέλο αποτέλεσε πρότυπο για τη δημιουργία σύγχρονων εθνογραφικών μουσείων. Συνδύαζε τη μελέτη, έρευνα, τεκμηρίωση και έκθεση των αντικειμένων και πρακτικών του νεότερου παραδοσιακού πολιτισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εποχής, αποτελεί το Εθνικό Μουσείο Λαϊκών Τεχνών και Παραδόσεων (Musée National des Arts et Traditions Populaires, M.N.A.T.P.) με τον κορυφαίο καινοτόμο μουσειολόγο Georges-Henri Rivière²⁷.

²⁴Στο ίδιο, σελ.111-120.

²⁵Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός: Θεωρία, μεθοδολογία, αξιοποίηση. Σύντομη επισκόπηση*. Εκδ. Παπαζήση. Αθήνα 2014. Σελ. 160.

²⁶Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός, ό.π.*, σελ.163.

²⁷Georges-Henri Rivière (1897-1975). Υπήρξε εμβληματική μορφή της γαλλικής εθνολογίας και μουσειολογίας. Βασικός συντελεστής του Musée National des Arts et Traditions Populaires. Διετέλεσε επί σειρά ετών πρόεδρος του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM). Δίδαξε μουσειολογία στη Σορβόννη. Το 1989 οι μαθητές του εξέδωσαν το βιβλίο *Η μουσειολογία κατά τον Georges-Henri Rivière*. Το βιβλίο προερχόταν από τις σημειώσεις των μαθητών του και σε αυτό αναφέρονται οι αρχές της γαλλικής μουσειολογικής σχολής. Roulot Dominique, Bodenstein Felicity, «Τα εθνικά μουσεία στη Γαλλία», στο Μπούνια Αλεξάνδρα και Γκαζή Ανδρομάχη, *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη ιστορία και προοπτικές*, Αθήνα 2012, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Σελ. 193.

Ο Rivière ανήκε σε μία γενιά προοδευτικών μουσειολόγων, οι οποίοι προσπάθησαν να επαναπροσδιορίσουν τον ρόλο του μουσείου στην κοινότητα, ώστε να μην διαδραματίζει ένα ρόλο «συμβατικό²⁸», υπογραμμίζοντας τον ενεργό ρόλο που πρέπει να αποκτήσει²⁹. Η ανάπτυξη αυτών των θεωριών, οδηγεί στη χρήση του όρου «Νέα Μουσειολογία³⁰», ο όρος αυτός συνδέεται με το μεταβαλλόμενο ρόλο του μουσείου στην εκπαίδευση και την εξυπηρέτηση της κοινωνίας γενικότερα³¹. Σχετίζεται με τα οικομουσεία,³² (écomusées), ένα νέο είδος μουσείου, το οποίο εντάχθηκε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ευαισθητοποιήσεων και κοινωνικοπολιτικών κινητοποιήσεων (Μάης του 68, κίνημα των Hippies). Τα μουσεία αυτά, προκρίνουν εκτός από τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής και τη σχέση της κοινωνίας με το φυσικό περιβάλλον³³. Εισάγονται επίσημα στη μουσειολογία από τους Rivière και Hughes de Varine³⁴ το 1972.

Ο Rivière εφάρμοσε στο Εθνικό Μουσείο Λαϊκών Τεχνών και Παραδόσεων, το οποίο άνοιξε τις πόρτες του στο κοινό το 1972, μια νέα και πρωτοποριακή για την εποχή ερευνητική μουσειακή πολιτική, η οποία αποσκοπούσε στην αποσύνδεση της γαλλικής εθνολογίας από το μεμονωμένο ενδιαφέρον της για τους «ξένους» πολιτισμούς³⁵. Κατεύθυνε τη μουσειακή έρευνα στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς των Γάλλων, επιδιώκοντας μια νέα θεώρηση των συλλογών, της ταξινόμησης, της ερμηνείας και παρουσιάσής τους. Το μουσείο ήταν αφιερωμένο σε πτυχές του γαλλικού πολιτισμού όπως η εθνογραφία του πολιτισμού της υπαίθρου και οι προφορικές ιστορίες³⁶. Απώτερος σκοπός του Rivière ήταν η καλύτερη εκπροσώπηση του γαλλικού λαού, των περιφερειών και των παραδόσεων της υπαίθρου³⁷. Τα μουσεία στη Γαλλία

²⁸Το 1989 ο Peter Vergo διατυπώνει στο βιβλίο του "The new museology" ότι «η παλιά μουσειολογία ασχολείται με πρακτικά ζητήματα όπως η διοίκηση, η εκπαίδευση, η συντήρηση σε αντίθεση με τη νέα μουσειολογία η οποία έχει πιο θεωρητικό και ανθρωπιστικό χαρακτήρα». Macdonald Sharon, ό.π., σελ.27-43.

²⁹Babic D., "Experiences and (hidden) values of ecomuseums", *Ethnological Researches, Journal, Vol.14*, Etnografski muzej Zagreb, Trg Mažuranića 14, 2009, P.246-252.

³⁰Macdonald Sharon, «Διευρύνοντας τις μουσειακές σπουδές. Μια εισαγωγή», *Μουσεία και μουσειακές σπουδές*, ένας πλήρης οδηγός, Macdonald Sharon (επιμ.) Αθήνα 2012, Πολιτιστικό Ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, σελ. 27-43.

³¹Babic D, "Experiences and...", ό.π., P.246-252.

³²Το Οικομουσείο είναι «μια πολιτιστική κληρονομιά της κοινότητας η ένα μουσειακό εγχείρημα το οποίο ενισχύει την αειφόρο ανάπτυξη» Μτφρ., Davis, P, "Ecomuseums and the representation of place", στο περ. *Rivista Geografica Italiana*, 2009, Vol.116, σελ. 3.

³³Davis P., ό.π., σελ.3.

³⁴Hughes Michet de Varine-Bohan (1935). Γάλλος μουσειολόγος και ιστορικός. Συνδέεται με τη χρήση του όρου «νέα μουσειολογία». Μαζί με τον Rivière αποτελούν τους ιδρυτές των οικομουσείων στη Γαλλία.

<https://ecomuseums.com/ecomuseum-beginnings-hughes-de-varine-georges-henri-riviere-and-peter-davis/> (τελευταία επίσκεψη 1/11/22.)

³⁵Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ. 162.

³⁶Poulot Dominique, Bodenstern Felicity, «Τα εθνικά, ό.π...», σελ.188-190.

³⁷Στο ίδιο, σελ. 188-190.

που ιδρύθηκαν από το 1970 και έπειτα³⁸ τα οποία υπάγονταν σε αυτό το μοντέλο-κέντρο έρευνας, μέσα από τις εθνογραφικές έρευνες και τη μουσειολογική παρουσίαση των εκθεμάτων, εστίαζαν στην αναπαράσταση της κοινωνίας και των πολιτισμικών εκδηλώσεων. Επικεντρώνονταν ακόμη, στην ανάδειξη τοπικών τεχνικών δραστηριοτήτων και πολιτισμικών ιδιομορφιών³⁹, με σκοπό το διαρκή εμπλουτισμό και τη διεύρυνση των συλλογών.

Το 2005 το Musée national des Arts et Traditions populaires (M.N.A.T.P.) κλείνει και οι συλλογές του επανεκτίθενται στο Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée στη Μασσαλία (M.U.C.E.M.) το 2013⁴⁰ (βλ.εικ.1 παρ. φωτ.) Ο σκοπός πίσω από τη διάλυση του M.N.A.T.P. και την ίδρυση του M.U.C.E.M., ήταν η δημιουργία ενός νέου εθνικού μουσείου, αφιερωμένου στους πολιτισμούς της Ευρώπης και της Μεσογείου, ένας εκ των οποίων είναι και ο γαλλικός. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις έννοιες της πολυμορφίας, της κινητικότητας και της ανταλλαγής (το μουσείο δανείζεται ευρωπαϊκά και μεσογειακά στοιχεία από άλλες υπάρχουσες συλλογές).

Στην Αμερική κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα παρατηρούνται στα εθνογραφικά μουσεία παρόμοιες αλλαγές με αυτές στην Ευρώπη. Οι «ιθαγενείς Αμερικάνοι» στις Ηνωμένες Πολιτείες και οι «Πρώτοι Λαοί» στον Καναδά θεωρούνται σήμερα ως κυρίαρχα έθνη μέσα στο πλαίσιο μεγαλύτερων εθνών-κρατών, βάση νομοθεσίας στις αντίστοιχες χώρες⁴¹. Το 1988 οι συστηματικές προσπάθειες του έθνους των Ιροκέζων, (μιας συνομοσπονδίας μεταξύ έξι φυλετικών ομάδων) απέδωσαν καρπούς με την επιστροφή των ζωνών wampum⁴² από το Μουσείο Ινδιάνων της Αμερικής, ιδιωτικού οργανισμού με έδρα τη Ν. Υόρκη. Το 1989 επανιδρύεται αυτή τη φορά με την ονομασία Εθνικό Μουσείο Ινδιάνων της Αμερικής (National Museum of the American Indian, N.M.A.I.) και πραγματοποιεί στο εκθεσιακό του κέντρο (George Gustav Heye) το 1994 τρεις θεματικές εκθέσεις με θέμα τον πολιτισμό των Ινδιάνων⁴³. Οι εκθέσεις αυτές αποσκοπούσαν στην ανάδειξη της αντίληψης πως τόσο η «ιδιότητα του να είναι κανείς Ινδιάνος όσο και η παρουσίαση της ιδιότητας αυτής συνεπάγονται κοινά πολιτισμικά

³⁸Musée des arts et traditions populaires, musée de Rennes, Musée de Normandie κ.α.

³⁹Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ.164.

⁴⁰Επίσημος δικτυακός τόπος M.U.C.E.M <https://www.mucem.org/votre-visite> (τελευταία επίσκεψη 20/10/22).

⁴¹Flora S. Kaplan, «Κατασκευάζοντας και ανασκευάζοντας εθνικές ταυτότητες, στο *Μουσείο και μουσειακές σπουδές*, ένας πλήρης οδηγός, Εκδ. Πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, Macdonald Sharon (επιμ.) Αθήνα 2012, σελ.230-236.

⁴²Ζώνες κατασκευασμένες από όστρακα τον 18^ο αιώνα με ιδιαίτερα συμβολικό χαρακτήρα για τις ινδιάνικες φυλές.

⁴³Flora S. Kaplan, ό.π., σελ. 230-236.

χαρακτηριστικά⁴⁴». Μια αντίληψη που «προερχόταν, ως ένα βαθμό, από τη μετά την επαφή με τους λευκούς ιστορία⁴⁵».

Σε κάθε περίπτωση, τα εθνογραφικά μουσεία σε χώρες της Ευρώπης με ισχυρό αποικιοκρατικό παρελθόν, αποτελούν χώρους που παρουσιάζουν με τρόπο σαφή την «πολιτισμική ετερότητα» και αναδεικνύουν την εθνική ταυτότητα, μέσω της προβολής των διαφορών από τον πρωτόγονο «άλλο». Αποτελούν έναν κεντρικό άξονα για τη συγκρότηση της πολιτιστικής πολιτικής κάθε κράτους και προβάλλουν μια ενιαία και όσο το δυνατόν περισσότερο, ένδοξη εθνική ταυτότητα⁴⁶. Στη θέση αυτής της άποψης ωστόσο και αν ληφθεί υπόψη το παράδειγμα του Μ.Υ.Σ.Ε.Μ., στα εθνογραφικά μουσεία σήμερα αναπτύσσεται μια πιο «ήρεμη» προσέγγιση. Τα μουσεία που βασίστηκαν σε συλλογές από αποικίες μετατράπηκαν σε μουσεία με εθνικές συλλογές (λαογραφικά) και σήμερα πλέον αποτελούν μουσεία με έμφαση στη συμπερίληψη και τη συμμετοχικότητα. Επιπροσθέτως, επικεντρώνονται, σε εκείνα τα στοιχεία, που διακρίνουν την κάθε πληθυσμιακή ομάδα και αναζητούν «τρόπους έκφρασης της πολιτισμικής πολυφωνίας⁴⁷».

1.3 Ιδεολογικό υπόβαθρο Λαογραφικών-Εθνογραφικών μουσείων στον ελλαδικό χώρο

Η ίδρυση των λαογραφικών-εθνογραφικών μουσείων στον ελλαδικό χώρο, συνδέεται άρρηκτα με την απόδειξη της αδιάσπαστης συνέχειας του ελληνικού έθνους, από την αρχαιότητα ως τους νεότερους χρόνους⁴⁸. Τα πρώτα λαογραφικά μουσεία της Ελλάδας λοιπόν, συγκροτήθηκαν ως μηχανισμός υποστήριξης της αφήγησης του έθνους, εμπέδωσης της εθνικής ταυτότητας και δημιουργίας συνείδησης του «συνανήκειν⁴⁹». Μία πρώτη επίσημη κρατική μέριμνα για την καταγραφή στοιχείων του νεοελληνικού πολιτισμού αρχίζει το 1857, όταν ο υπουργός επί των Εκκλησιαστικών και της Δημόσιας Εκπαίδευσης Κ. Χριστόπουλος, απευθύνει εγκύκλιο προς τους εκπαιδευτικούς της χώρας, με την οποία παροτρύνονται να συλλέγουν ήθη, έθιμα και κείμενα σε ιδιωματική γλώσσα⁵⁰.

⁴⁴Στο ίδιο, Σελ.230-236.

⁴⁵Στο ίδιο, Σελ.230-236.

⁴⁶Μπούνια Αλεξάνδρα, Γκαζή Ανδρομάχη, «Εισαγωγή: Ζητήματα μελέτης των εθνικών μουσείων», στο Μπούνια Αλεξάνδρα και Γκαζή Ανδρομάχη, *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη*, ό.π., σελ.8-10.

⁴⁷Μπούνια Αλεξάνδρα, Γκαζή Ανδρομάχη, «Εισαγωγή: Ζητήματα...», ό.π., σελ.8-10.

⁴⁸Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, «Ο Ν. Γ. Πολίτης και η σπουδή του υλικού παραδοσιακού πολιτισμού», στο *Νικόλαος Γ. Πολίτης Πρακτικά Συνεδρίου*, Τόμος Β', Σελ.730.

⁴⁹Καυταντζόγλου Ρωξάνη, «Λαογραφικά μουσεία: 'λαϊκός πολιτισμός' και το 'κοινό' των μουσείων», στο περ. *Εθνογραφικά*, Τόμος, 12-13, εκδ, Πελοποννησιακό λαογραφικό ίδρυμα, Ναύπλιο 2003, σελ.10-25.σελ.33-46.

⁵⁰Μπάδα Κωνσταντίνα, «Ο Ν. Γ. Πολίτης και η σχέση του με το θεσμό του λαογραφικού μουσείου», στο *Νικόλαος Γ. Πολίτης πρακτικά συνεδρίου*, Τόμος Α', σελ.545-559.

Η λαογραφία, επικεντρώθηκε αρχικά στην αναζήτηση μνημείων της ελληνικής αρχαιότητας, «ζώντα εν τω νυν ελληνικώ λαώ⁵¹». Το 1870, η έκφραση αυτή καθιερώθηκε από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο της Κωνσταντινούπολης, όταν προκήρυξε σχετικό διαγωνισμό για τη συλλογή «ζώντων μνημείων» στα οποία περιλαμβάνονται «δημοτικά άσματα, παροιμίες, παραμύθια, ήθη και έθιμα»⁵². Αυτές οι πτυχές του παραδοσιακού βίου, μπορούσαν να αποδείξουν αμεσότερα την αρχαία καταγωγή των Ελλήνων και να ταυτιστούν με αυτήν. Ο υλικός βίος από την άλλη δεν αποτελούσε, τουλάχιστον αρχικά, αντικείμενο συλλογής μελέτης και αξιοποίησης, διότι θεωρούνταν λιγότερο εμπλουτισμένος με λαογραφικές πληροφορίες.

Οι πρώτες απόπειρες στην Ελλάδα για την οργάνωση εθνογραφικών συλλογών και ίδρυση λαογραφικών μουσείων ξεκίνησαν στα τέλη του 19^{ου} αρχές 20^{ού} αιώνα⁵³. Πιο συγκεκριμένα, άρχισαν το 1882 με την ίδρυση της «Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος⁵⁴» και τη συλλογή των ελληνικών εθνικών ενδυμασιών, από διαφορετικές περιοχές της χώρας. Βέβαια, ο θεσμός του μουσείου σε μια χώρα χωρίς αποικιοκρατικό παρελθόν ή και παρόν, συνδέθηκε με την ενίσχυση της εθνικής ιδεολογίας μέσα στο κλίμα της δημιουργίας ενός σύγχρονου έθνους-κράτους. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, είχε εδραιωθεί η αντίληψη της αδιάσπαστης ιστορικής συνέχειας του έθνους από την αρχαιότητα, στρέφοντας τη μελέτη στη βυζαντινή, μεταβυζαντινή περίοδο και τα νεότερα χρόνια⁵⁵, όχι μονάχα στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς⁵⁶.

Η επιθυμία προβολής της αδιάσπαστης ιστορικής συνέχειας του έθνους, θα αποδειχθεί και στις μετέπειτα λαογραφικές-εθνογραφικές συλλογές της χώρας μας. Η ίδρυση του Μουσείου Ελληνικών Χειροτεχνημάτων (Μ.Ε.Λ.Τ.) το 1918 θα ολοκληρώσει και θα θεσμοθετήσει αυτή την αντίληψη. Τα μουσεία αυτά, είτε είναι αμιγώς λαογραφικά είτε εμπεριέχουν στις συλλογές τους αντικείμενα που σχετίζονται με τη λαογραφία. Παράδειγμα αποτελεί το Βυζαντινό και

⁵¹Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π., σελ.66-69.

⁵²Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π., σελ.66-69.

⁵³Καυταντζόγλου Ρωξάνη, «Λαογραφικά μουσεία: 'λαϊκός πολιτισμός' και το 'κοινό' των μουσείων», στο περ. *Εθνογραφικά*, Τόμος, 12-13, εκδ, Πελοποννησιακό λαογραφικό ίδρυμα, Ναύπλιο 2003, σελ.33-46.

⁵⁴Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ.179.

⁵⁵Γκαζή Ανδρομάχη, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα, όψεις του εθνικού αφηγήματος». *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη ιστορία και προοπτικές*, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο,2012, σελ.38-39.

⁵⁶«Το Βυζάντιο ήταν πανταχού παρών στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Κολομβιανής έκθεσης στο Σικάγο το 1893, 1.4 εκατομμύρια άνθρωποι επισκέφτηκαν ένα παρεκκλήσι σε Βυζαντινό ρυθμό από τον Louis C. Tiffany. Παρομοίως, πλήθος κόσμου παρακολούθησε την πρώτη φωτογραφική έκθεση βυζαντινών μνημείων το 1900 στη Διεθνή Έκθεση στο Παρίσι. Μτφρ. Kourelis, K., "Byzantium and the Avant-Garde: Excavations at Corinth", 1920s-1930s., *Hesperia, the Journal of the American School of Classical Studies at Athens.*, Vol 76., Athens 2007, P. 391-442.

Χριστιανικό Μουσείο (Β.Χ.Μ.) το οποίο ιδρύεται στην Ελλάδα το 1914⁵⁷ ως ένα μουσείο εθνικό⁵⁸ με αποστολή να «διαφυλάσσει μνημεία της εθνικής ιστορίας και όχι κειμήλια της θρησκευτικής λατρείας⁵⁹». Στις συλλογές του εμπεριέχονται αντικείμενα των βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων⁶⁰, καθώς και λαογραφικού ενδιαφέροντος από τη Μ. Ασία και τον Πόντο⁶¹.

1.3.1 Λαογραφικά-Εθνογραφικά μουσεία στην Ελλάδα

Από την αυγή του 20^{ου} αιώνα στη Μεταπολίτευση

Στις αρχές του 20ού αιώνα στην Ελλάδα έχει καθιερωθεί το τριμερές ιστορικό σχήμα (Αρχαιότητα-Βυζάντιο-νεότερα χρόνια) και έχουν μεσολαβήσει σημαντικά εθνικά γεγονότα για τη χώρα (Μικρασιατική Καταστροφή και απώλεια του βενιζελικού οράματος της Μεγάλης Ιδέας). Οι συνθήκες αυτές, όπως και το ιδεολογικό πρίσμα της «γενιάς του 30», η οποία επεδίωκε μετά το τέλος του Αλυτρωτισμού, τη δημιουργία «νέο ελληνικής» ταυτότητας για τη χώρα ως αντιπαραβολή στον «ευρωπαϊκό ελληνισμό⁶²», προβάλλοντας έναν νέο τρόπο αισθητικής ή μοντερνιστικής αντίληψης του παρελθόντος⁶³, επηρεάζουν πολλούς τομείς της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής της εποχής, μεταξύ των οποίων και τα μουσεία. Επιπλέον, η Δικτατορία του Μεταξά (1936-1941) αποσκοπούσε στη δημιουργία του «Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού», ο οποίος, «αποτελεί κράμα της διάνοιας του αρχαίου πολιτισμού με τη βαθιά θρησκευτική του μεσαιωνικού ελληνισμού⁶⁴». Η νέα αυτή «επίσημη» ιδεολογία εξώθησε τη λαογραφία, να «υποστηρίξει» για ακόμη μια φορά την αδιάσπαστη συνέχεια του ελληνικού ιδεώδους, από την αρχαιότητα μέχρι τα νεότερα χρόνια.

⁵⁷ΦΕΚ Α'347/25-11-14.

⁵⁸Γκαζή Ανδρομάχη, «Εθνικά μουσεία...», ό.π., σελ.45-46.

⁵⁹Η άποψη αυτή διατυπώθηκε από τον Αδαμάντιο Αδαμαντίου πρώτο καθηγητή στη νεοσυσταθείσα έδρα Βυζαντινής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1912) και μετέπειτα πρόεδρο του Β.Χ.Μ. Γκαζή Ανδρομάχη, «Εθνικά μουσεία...», ό.π., σελ.45-46.

⁶⁰Επίσημος δικτυακός τόπος Β.Χ.Μ <https://www.byzantinemuseum.gr/el/> (Τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

⁶¹Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ.180.

⁶²Τζιόβας Δημήτρης, *Ο μύθος της γενιάς του τριάντα νεοτερικότητα, ελληνικότητα και πολιτισμική ιδεολογία*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2011, σελ.290-300.

⁶³Στο ίδιο, σελ.290-300.

⁶⁴Χατζηνικολάου Τέτη, «Εισαγωγή», στο Χατζηνικολάου Τέτη, Γκούγκουλη Κλειώ, «Μουσεία και λαϊκός πολιτισμός», περ. *Εθνογραφικά*, Τόμος, 12-13, εκδ. Πελοποννησιακό λαογραφικό ίδρυμα, Ναύπλιο 2003, σελ.10-25.

Ενδεικτικά παραδείγματα λαογραφικών μουσείων που ιδρύθηκαν στις αρχές του 20^{ού} αιώνα είναι τα εξής:

1. Το 1918 ιδρύεται στην Ελλάδα το πρώτο λαογραφικό μουσείο από τον ποιητή Γεώργιο Δροσίνη και τον αρχαιολόγο Γιώργο Κουρουνιώτη, το Μουσείο Ελληνικών Χειροτεχνημάτων. Το 1923 μετονομάζεται σε Εθνικό Μουσείο Κοσμητικών Τεχνών και έπειτα, το 1958, σε Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης (Μ.Ε.Λ.Τ.). Αποστολή του Μ.Ε.Λ.Τ. είναι να συλλέγει όχι μόνο τα αντικείμενα της τέχνης, αλλά και αυτά της τεχνικής, δηλαδή αντικείμενα καθημερινής χρήσης⁶⁵. Το Μ.Ε.Λ.Τ. αποτέλεσε το κύριο εθνικό μουσείο ελληνικής λαϊκής τέχνης, επηρεάζοντας τη μουσειακή πρακτική πολλών τοπικών και περιφερειακών μουσείων. Στην ανάδειξη της λαϊκής τέχνης, των συστηματικών επιτόπιων ερευνών για τη συλλογή υλικού και την έναρξη των πρώτων περιοδικών εκθέσεων συνέβαλε η Πόπη Ζώρα⁶⁶, διευθύντρια του Μ.Ε.Λ.Τ. από το 1956-1980 ενισχύοντας το θεσμό του μουσείου και υποστηρίζοντας τη δημιουργία τοπικών λαογραφικών μουσείων σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Το 2018, το Μ.Ε.Λ.Τ. μετονομάστηκε σε «Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού⁶⁷» (Μ.Ν.Ε.Π.).

2. Το Λαογραφικό Μουσείο και Αρχείο της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ιδρύεται από τον Στίλπωνα Κυριακίδη⁶⁸ το 1927. Ο ρόλος της ίδρυσης του μουσείου και αρχείου ήταν: α) διδακτικός διότι υπήρχε το απαραίτητο υλικό για τη διδασκαλία του μαθήματος της λαογραφίας, β) επιστημονικός επειδή η επιστημονική μελέτη της λαογραφίας καθίσταται δυνατή μέσω των συγκεντρωμένων αντικειμένων που σχετίζονται με αυτή και βρίσκονται σε μουσεία και γ) πρακτικός, διότι η προβολή και μελέτη της λαϊκής τέχνης συντελεί στη διατήρησή της⁶⁹. Οι συλλογές του μουσείου-αρχείου περιλαμβάνουν μουσειακά αντικείμενα, δείγματα τεχνολογίας και τέχνης που προέρχονται από τον παραδοσιακό πολιτισμό κυρίως της Β. Ελλάδος (λαϊκές ενδυμασίες, κεντήματα, υφαντά, έργα αργυροχοΐας, μεταλλοτεχνίας, ξυλογλυπτικής, κεραμικής, ζωγραφικής, μουσικά όργανα και παλιές φωτογραφίες). Επιπλέον διασώζεται αρχειακό υλικό με αδημοσίευτες εργασίες, παροιμίες,

⁶⁵ Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ.182.

⁶⁶ Πόπη Ζώρα (1924-2007), Ελληνίδα λαογράφος, αρχαιολόγος και συγγραφέας και διετέλεσε διευθύντρια το ΜΕΛΤ από το 1956-1980.

⁶⁷ Επίσημος δικτυακός τόπος Μ.Ν.Ε.Π <http://mnep.gr/> (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

⁶⁸ Στίλπωνας Κυριακίδης (1887-1964) ήταν Έλληνας ιστορικός και λαογράφος. Μαθήτευσε δίπλα στον «πατέρα» της ελληνικής λαογραφίας Νικόλαο Πολίτη και αποτελεί έναν εκ των δύο εισηγητών της ιστορικής μεθόδου μελέτης για τη λαογραφία (ο δεύτερος ήταν ο Γ.Α Μέγας) στην Ελλάδα. Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, ό.π., σελ.117.

⁶⁹ Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ.184.

τραγούδια, μαγνητοταινίες με πλούσιο μουσικό υλικό από διάφορα μέρη της Ελλάδας αλλά και το αρχείο αποκομμάτων του Ν. Γ. Πολίτη⁷⁰.

3. Το 1930 ιδρύεται το Μουσείο Μπενάκη, στηριζόμενο στην πλούσια ιδιωτική συλλογή του ιδρυτή του, Αντώνη Μπενάκη, η οποία αποτελούνταν από αντικείμενα αρχαιολογικής, καλλιτεχνικής, λαογραφικής και ιστορικής σημασίας⁷¹. Η συλλογή του Αντώνη Μπενάκη, ξεκίνησε να οργανώνεται το 1910 από αντικείμενα λαϊκής τέχνης. Κεντρική ιδέα του μουσείου είναι η «ανασύνθεση της ιστορικής πολιτισμικής συνέχειας του Ελληνισμού σε ολόκληρο το ανάπτυγμα του χρόνου και του χώρου του⁷².» Οι συλλογές του μουσείου, εστιάζοντας στη μεταβυζαντινή περίοδο προσδιορίζουν το «στίγμα της μουσειακής του ταυτότητας⁷³» και αποτυπώνουν τη συνέχεια του ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι τα νεότερα χρόνια. Το ίδιο το μουσείο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της μουσειακής πολιτικής της Ελλάδος. Η περιοδική έκθεση «παραδοσιακές καλλιέργειες» (1977) αποτέλεσε τομή στην πρακτική των μουσειακών λαογραφικών εκθέσεων διότι πλέον τα λαογραφικά αντικείμενα (αγροτικά και οικιακά εργαλεία) αντιμετωπίζονταν εκτός από μουσειακά αντικείμενα και ως έργα λαϊκής τέχνης, σαν αντικείμενα καθημερινών λειτουργιών και πρακτικών, αναδεικνύοντας τη χρησιμότητά τους στην καθημερινότητα των προβιομηχανικών κοινωνιών.

Η ίδρυση επαρχιακών μουσείων στον ελληνικό χώρο, ξεκινάει στα τέλη του 19ου αιώνα, αλλά οργανώνεται στις αρχές του 20ού αιώνα και κορυφώνεται μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο παραδοσιακός πολιτισμός άρχισε στη μεταπολεμική Ελλάδα άρχισε να αποτελεί παρελθόν για την ελληνική ύπαιθρο εξαιτίας της αστικοποίησης, της εκβιομηχάνισης των αγροτικών περιοχών και της εγκατάλειψης του παραδοσιακού τρόπου ζωής⁷⁴. Το ενδιαφέρον των πολιτιστικών φορέων και της τοπικής αυτοδιοίκησης στράφηκε στην ίδρυση τοπικών-περιφερειακών λαογραφικών και ιστορικών μουσείων, με σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης της κοινότητας, της παράδοσης του τόπου τους και τη συσπείρωση της μικρής κοινωνίας⁷⁵. Το φαινόμενο αυτό ενισχύθηκε από την εθνική πολιτική μέσα σε ένα ευνοϊκό ευρωπαϊκό πλαίσιο.

⁷⁰Επίσημος δικτυακός τόπος Λαογραφικού Μουσείου και Αρχείου της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης https://www.auth.gr/museums_archives/laografiko/ (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

⁷¹Χατζηνικολάου Τέτη, Γκούγκουλη, ό.π., σελ.10-25.

⁷²Γεροουλάνου Αιμίλια, «Μουσείο Μπενάκη», Περιοδικό *Αρχαιολογία*, Τεύχος 46, Αθήνα 1993, Σελ. 30-31.

⁷³Στο ίδιο, σελ.30-31.

⁷⁴Χατζηνικολάου Τέτη, Γκούγκουλη Κλειώ, ό.π., σελ.10-25.

⁷⁵Μπάδα Κωνσταντίνα, «Ο Ν. Γ. Πολίτης...», ό.π., σελ.545-559.

Η μουσειακή πρακτική στην Ελλάδα άρχισε να επηρεάζεται ουσιαστικά από τα ευρωπαϊκά πρότυπα από το 1980⁷⁶ και εξής. Η αλλαγή αυτή, είναι εμφανής μέσω των ανανεωμένων ιδεολογικά και κατ' επέκταση μουσειολογικά εκθέσεων υλοποιημένες κυρίως από ιδιωτικές πρωτοβουλίες, «παρά από τη θεσμοθετημένη κρατική μουσειακή πολιτική»⁷⁷ η οποία συνεχίζει να προσεγγίζει τις μουσειακές εκθέσεις με συμβατικό-παραδοσιακό τρόπο.

Η τριακονταετία 1970-2000, χαρακτηρίζεται από την τεράστια εξάπλωση των λαογραφικών μουσείων στη χώρα μας.⁷⁸ Η κατάχρηση όμως του όρου της «παράδοσης» κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας, θα οδηγήσει σε μια διαφορετική προσέγγιση στο τέλος της δεκαετίας του 1970 για το λαϊκό πολιτισμό και τη λαογραφία⁷⁹. Το 1977 ιδρύεται στο ΥΠ.ΠΟ η Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού με απώτερο σκοπό, την προστασία της νεότερης κληρονομιάς. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 είχαν καταγραφεί μόνο 169 λαογραφικά μουσεία και συλλογές. Στη συνέχεια, λόγοι όπως ο φόβος της εξάλειψης της εκάστοτε τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας εξαιτίας της αστικοποίησης, οδήγησαν στον τριπλασιασμό σχεδόν του παραπάνω αριθμού⁸⁰.

Ενδεικτικά παραδείγματα λαογραφικών μουσείων που ακολούθησαν τις νέες πρακτικές, δηλαδή, την ανάπτυξη των μουσειακών τους εκθέσεων, χρησιμοποιώντας ως κριτήρια εκτός από την καλλιτεχνική και αισθητική αξία των αντικειμένων που βρίσκονταν στις συλλογές τους και τα κριτήρια της χρηστικότητας και της λειτουργικότητας, είναι τα εξής:

1. Το Λαογραφικό Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης (Λ.Ε.Μ.Μ.-Θ.) το οποίο ιδρύεται το 1970 και αποτελεί συνέχεια του Λαογραφικού μουσείου Βορείου Ελλάδος (1957) αξιοποιώντας τη λαογραφική συλλογή την οποία διατηρούσε η Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα⁸¹ ήδη από το 1930. Το μουσείο, διοργανώνει μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις με εργαλεία, μηχανήματα και προϊόντα των προβιομηχανικών κοινωνιών (νερόμυλοι, νεροπρίονα), στηριζόμενο σε πρωτογενή εθνογραφική έρευνα του παραδοσιακού πολιτισμού των τελευταίων αιώνων στο βορειοελλαδικό χώρο⁸². Συλλέγει, καταγράφει και διαφυλάσσει τα μέσα με τα οποία ο προνεωτερικός άνθρωπος, αντιμετώπισε τις βασικές βιοτικές του ανάγκες και οργάνωσε τις πτυχές της ζωής του.

⁷⁶ Στο ίδιο, σελ.545-559.

⁷⁷ Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ.191.

⁷⁸ Γκαζή Ανδρομάχη, ό.π., σελ.41-42.

⁷⁹ Στο ίδιο, σελ.41.

⁸⁰ Μπάδα Κωνσταντίνα, «Ο Ν. Γ. Πολίτης...», ό.π., σελ.545-559.

⁸¹ Αποτελεί ένα από τα παλαιότερα και σπουδαιότερα σωματεία της Β. Ελλάδας με δράση εκπαιδευτική και λαογραφική.

⁸² Επίσημος δικτυακός τόπος ΛΕΜΜ-Θ <http://www.lemmth.gr/welcome> (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

2. Το Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας (1973), αναδεικνύει πρωτότυπα μουσειακά θέματα για τον τεχνικό πολιτισμό της Κρήτης (νερόμυλοι, καλαθοπλεκτική). Η μουσειολογική εκφορά των θεματικών ενοτήτων του βασίστηκε στις ιδέες του Georges-Henri Rivière που εφαρμόστηκαν στο Musée des arts et traditions populaires. Η μόνιμη έκθεση του μουσείου διαιρείται σε επτά εθνολογικούς τομείς, οι οποίοι αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους και στηρίζονται στις βιολογικές αναγκαιότητες επιβίωσης και προσαρμογής του ανθρώπινου είδους⁸³ (διατροφή, αρχιτεκτονική, υφαντική, παραγωγή-εμπόριο, μετακίνηση-μεταφορές-επικοινωνίες, ήθη-έθιμα και κοινωνική οργάνωση).

3. Το Πελοποννησιακό Λαογραφικό ίδρυμα (1974), ιδρύθηκε με ιδιωτική πρωτοβουλία της Ιωάννας Παπαντωνίου και οργανώθηκε ως πρότυπο κέντρο έρευνας και μουσείο. Σκοπός ίδρυσης του ΠΛΙ ήταν η έρευνα, διάσωση, μελέτη και προβολή του νεότερου ελληνικού πολιτισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στο χώρο της Πελοποννήσου. Η όλη σύλληψη και εξέλιξη του Π.Λ.Ι., βασίστηκε στο παράδειγμα του Musée des arts et traditions populaires.

4. Το Μ.Ν.Ε.Π. ακολούθησε επίσης το ευρωπαϊκό παράδειγμα με την οργάνωση της έκθεσης «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία», δίνοντας έτσι μια ουσιαστική υπόσταση στη χρηστικότητα των εργαλείων και την καθημερινή εργασία στις προβιομηχανικές κοινωνίες.

1.3.2 Λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα: Οι περιπτώσεις του Μ.Ν.Ε.Π. και του Ι.Β.Π.

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει μια αναλυτική παρουσίαση της ιστορίας και τυπολογίας του Μ.Ν.Ε.Π. καθώς αποτελεί το πρώτο και παλαιότερο λαογραφικό μουσείο της χώρας και του Ι.Β.Π., το οποίο με τις καινοτόμες μουσειακές του δράσεις για τη μελέτη και τεκμηρίωση του παραδοσιακού πολιτισμού του το 1981 βραβεύτηκε με τον τίτλο, «Μουσείο της Ευρώπης».

1.3.3 Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού (Μ.Ν.Ε.Π.)

Το Μ.Ν.Ε.Π. είναι κρατικό και υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού. Αποτελεί το κύριο εθνικό μουσείο ελληνικής λαϊκής τέχνης που επηρέασε πολλά μικρότερα περιφερειακά και τοπικά μουσεία⁸⁴.

⁸³Επίσημος δικτυακός τόπος Μουσείου Κρητικής Εθνολογίας
<https://www.cretanethnologymuseum.gr/imke/html/gr/496.html> (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

⁸⁴Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός*, ό.π., σελ.182.

Το μουσείο αρχικά είχε την επωνυμία «Μουσείο Ελληνικών Χειροτεχνημάτων». Η ίδρυσή του, αφενός ολοκληρώνει και θεσμοθετεί επίσημα από το ελληνικό κράτος το σχήμα της αδιάσπαστης συνέχια του ελληνισμού και αφετέρου μέσω αυτής της ενέργειας «εκπληρώνονται πλήρως οι λόγοι που κατέστησαν τη λαογραφία εθνική επιστήμη»⁸⁵. Η εκθεσιακή πολιτική του διαμορφώνεται κάτω από το πρίσμα των διδαχών του Πολίτη σχετικά με τη σπουδή και αξιοποίηση του υλικού πολιτισμού, δηλαδή τη συλλογή και τεκμηρίωση υλικών αντικειμένων μέσω συλλογών και μουσείων και τη μελέτη του υλικού πολιτισμού ως ξεχωριστή ενότητα της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα⁸⁶.

Στόχος του μουσείου είναι η συλλογή, η μελέτη και η έρευνα των υλικών τεκμηρίων του νεότερου ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, καθώς και η συντήρηση, η έκθεση και η προβολή τους⁸⁷. Οι πλούσιες συλλογές έργων λαϊκής τέχνης που διαθέτει το μουσείο προέρχονται από όλη την Ελλάδα και χρονολογούνται από το 1650 μέχρι και σήμερα.

Σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο, στο μουσείο κατατίθενται: «*Χειροτεχνήματα ευρισκόμενα εν Ελλάδι και πάσαις ταις υπό των Ελλήνων κατοικουμέναις χώραις, όσα προέρχονται από των μετά την άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως μέχρι των χρόνων της ιδρύσεως του Ελληνικού Βασιλείου...*».⁸⁸ Με τη φράση αυτή, οριοθετούνται τα χρονικά πλαίσια των συλλογών του μουσείου και με τον όρο «χειροτεχνήματα» λογίζονται όχι μόνο τα αντικείμενα τέχνης αλλά και αυτά της καθημερινής χρήσης⁸⁹. Η διοικούσα επιτροπή η οποία συστήνεται προκειμένου να λειτουργήσει το μουσείο και να ξεκινήσει η συλλογή των εκθεμάτων αποτελείται από αρχαιολόγους, προσωπικότητες των γραμμάτων και των τεχνών και εκπροσώπους σωματείων που ασχολούνταν με τα «χειροτεχνήματα». Το αποτέλεσμα ήταν οι συλλογές του μουσείου να εστιάζουν περισσότερο σε αντικείμενα που έχουν καλλιτεχνική αξία και πλούσια διακόσμηση και όχι στη χρηστικότητα τους.

Το 1923 το μουσείο μετονομάζεται σε «Εθνικό Μουσείο Κοσμητικών Τεχνών», με σκοπό τη «δημιουργία εθνικής κοσμητικής τέχνης ... δια της περισυλλογής έργων Κοσμητικών από των αρχαιοτάτων μέχρι των καθ' ημάς χρόνων ...»⁹⁰. Η ονομαστική αυτή μεταβολή μαρτυρά την

⁸⁵Γκαζή Ανδρομάχη, ό.π., σελ.49-52.

⁸⁶Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, «Ο Ν. Γ. Πολίτης...», ό.π., σελ.740.

⁸⁷Επίσημος δικτυακός τόπος Μ.Ν.Ε.Π <http://www.mnep.gr/gr/to-mouseio/to-mouseio-simera/> (τελευταία επίσκεψη 20/10/22).

⁸⁸Γκαζή Ανδρομάχη, ό.π., σελ.49-52.

⁸⁹Στο ίδιο, σελ. 49-52

⁹⁰Στο ίδιο, σελ. 50-52

προσέγγιση για το λαϊκό πολιτισμό που επικρατούσε στην Ελλάδα την περίοδο εκείνη, δίνοντας έμφαση στη σχέση «εμείς και οι αρχαίοι» με ιδιαίτερη βαρύτητα στην καλλιτεχνική αξία των αντικειμένων για να πιστοποιηθεί η συνέχεια της ελληνικής τέχνης.

Το 1931 το Μουσείο μετονομάζεται σε «Μουσείον Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης», η αλλαγή αυτή διαρκεί μικρό χρονικό διάστημα καθώς το 1935 επανέρχεται στην προηγούμενη του ονομασία. Παρά το γεγονός ότι οι λαογραφικές σπουδές στην Ελλάδα εξακολουθούν να αναπτύσσονται ως εθνική επιστήμη έως τη δεκαετία του 1950, το μουσείο με τη συλλεκτική πολιτική του δε συμβαδίζει με τις τρέχουσες εξελίξεις της λαογραφικής επιστήμης. Οι συλλογές του παραμένουν προσηλωμένες στην ανάδειξη της καλλιτεχνικής αξίας των αντικειμένων, στη «συλλογή των έργων τέχνης, των άρτιων και 'ωραίων' δημιουργημάτων⁹¹».

Το 1956 αναλαμβάνει τη διεύθυνση του μουσείου η Πόπη Ζώρα με αποτέλεσμα οι συλλογές του να ανανεωθούν σε μεγάλο βαθμό. Το 1959 καθιερώνεται οριστικά η επωνυμία «Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης». Η Ζώρα, εργάζεται επιμελώς για την ανανέωση και αναμόρφωση των εκθέσεων αλλά και την έναρξη των περιοδικών εκθέσεων του μουσείου. Παρά το γεγονός ότι το 1989 οι μόνιμες εκθέσεις ανανεώνονται, η εκθεσιακή προσέγγιση των στοιχείων εκείνων που διαμόρφωσαν την ταυτότητα του ελληνισμού από τον 17^ο αιώνα μέχρι τον 20^ο δεν μεταβάλλεται, με αποτέλεσμα αντί μιας ενιαίας αφήγησης να υπάρχει μια απλή παρουσίαση αντικειμένων της λαϊκής τέχνης.

Το μουσείο, αποκτά για πρώτη φορά λίγα χρόνια πριν το 1994 μια συλλογή εργαλείων παραδοσιακών τεχνών και επαγγελμάτων, γεγονός που σηματοδοτεί τη μεταβολή στη μουσειακή-ερμηνευτική προσέγγιση των συλλογών του λαϊκού πολιτισμού καθώς αποτελούν χρηστικά αντικείμενα και όχι «έργα τέχνης». Η αλλαγή αυτή, αποδεικνύεται στην έκθεση του Μ.Ε.Λ.Τ. «Άνθρωποι και Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία» (βλ.εικ.2 παρ. φωτ.). Για πρώτη φορά στην ιστορία του Μ.Ε.Λ.Τ. παρουσιάζεται μια έκθεση που προσεγγίζει τον παραδοσιακό πολιτισμό με επίκεντρο τον άνθρωπο και ταυτόχρονα συντάσσεται με τα τρέχοντα ζητήματα της προσέγγισης του λαϊκού πολιτισμού σε ακαδημαϊκό και μουσειολογικό επίπεδο⁹². Η έκθεση «Άνθρωποι και εργαλεία» μέσα από την παρουσίαση εργαλείων, μηχανών, παραδοσιακών τεχνών και επαγγελμάτων αναφέρεται στον άνθρωπο και

⁹¹Γκαζή Ανδρομάχη, ό.π., σελ.49-52.

⁹²Ανδρομάχη Γκαζή, ό.π., σελ.49-52.

την εργασία του⁹³, θίγοντας θέματα συνέχειας και ασυνέχειας του παραδοσιακού βίου, διαφορετικότητας και πολλαπλότητας σε αντιπαράθεση με στερεοτυπικές εικόνες και αντιλήψεις για το παρελθόν, ενώ παράλληλα επιχειρεί παλίνδρομη κίνηση από το παρελθόν στο παρόν⁹⁴.

Το Μ.Ε.Λ.Τ., πρωτοστάτησε στην καθιέρωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ποικίλων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το λαϊκό πολιτισμό και φρόντισε να συμπεριλάβει όλες τις ομάδες κοινού δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην προσβασιμότητα.

Τις τελευταίες δεκαετίες, το Μουσείο κινείται σταδιακά προς μία κατεύθυνση τεκμηρίωσης του παραδοσιακού πολιτισμού αλλά και την καταγραφή των στοιχείων του καθημερινού υλικού βίου. Ο σημερινός προσανατολισμός της συλλεκτικής πολιτικής και της επεξηγηματικής και ερμηνευτικής προσέγγισης, οδήγησαν στην αλλαγή της επωνυμίας του. Από το 2018, ονομάζεται πλέον Μουσείο Νεότερου Ελληνικού Πολιτισμού. Η επανέκθεση του μουσείου είναι σε εξέλιξη. Στη νέα μόνιμη έκθεση κεντρικό ρόλο θα διαδραματίζει ο άνθρωπος. «Ο νεότερος ελληνικός πολιτισμός προβάλλεται σφαιρικά και τα αντικείμενα, προβάλλονται ως μέσο ανάδειξης του τρόπου ζωής, των αντιλήψεων, της γνώσης, της τεχνογνωσίας, της τέχνης και των αισθητικών προτύπων του ανθρώπου των προβιομηχανικών κοινωνιών⁹⁵».

1.3.4 Το Ίδρυμα Βασίλη Παπαντωνίου (Ι.Β.Π.)

Το Ίδρυμα Βασίλη Παπαντωνίου (Ι.Β.Π.) -πρώην Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα «Β. Παπαντωνίου» (Π.Λ.Ι.)- είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, με έδρα το Ναύπλιο. Ιδρύθηκε το 1974 από την Ιωάννα Παπαντωνίου⁹⁶, στη μνήμη του πατέρα της Βασιλείου. Σκοπός του Ιδρύματος είναι η έρευνα, καταγραφή, μελέτη, διάσωση και διάδοση του νεότερου ελληνικού και παγκόσμιου πολιτισμού εν γένει και σε όλες τις μορφές και τις εκφάνσεις του με επίκεντρο το χώρο της Πελοποννήσου. Στεγάζεται στην οικία του Β. Παπαντωνίου, που τροποποιήθηκε σε μουσείο το 1981⁹⁷.

⁹³ Πολυζώη Βασιλική, Άνθρωποι & εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία, Κατάλογος έκθεσης, Αθήνα 2008, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

⁹⁴ Νικηφορίδου Αλεξάνδρα, «Η ερμηνευτική προσέγγιση της νέας έκθεσης του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης», στο Άνθρωποι & Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία, Κατάλογος έκθεσης, σελ.40-53.

⁹⁵ Επίσημος δικτυακός τόπος Μ.Ν.Ε.Π <http://mnep.gr/> (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

⁹⁶ Ιωάννα Παπαντωνίου, Ελληνίδα σκηνογράφος ενδυματολόγος. Ιδρύτρια και πρόεδρος του ΠΛΙ.

⁹⁷ Επίσημος δικτυακός τόπος Π.Λ.Ι

<https://www.pli.gr/el/content/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C> (τελευταία επίσκεψη 25/10/22).

Το Π.Α.Ι. εξελίχτηκε σε πρότυπο κέντρο έρευνας και μουσείο. Στηριζόμενο στο μοντέλο του Musée des arts et traditions populaires βασίστηκε σε δύο επίπεδα , το επιστημονικό με το ερευνητικό του κέντρο και το πολιτιστικό με το μουσείο και τις εκθέσεις. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην έρευνα του υλικού πολιτισμού όπως την υφαντική , την ενδυματολογία και τη μεταλλοτεχνία αλλά και τις παραστατικές τέχνες όπως το χορό, τη μουσική και τα πανηγύρια. Στη συνέχεια ακολούθησαν μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις που στηρίζονταν στη συλλογή αντικειμένων από το 18^ο αιώνα . Το 1974 η πρώτη έκθεση του μουσείου είχε θέμα τις αγροτικές και αστικές φορεσιές της Πελοποννήσου.

Το 1981 το Ι.Β.Π. βραβεύθηκε με το European Museum of the Year Award (E.M.Y.A.) για την έκθεση «Παραγωγή, επεξεργασία και εφαρμογή των φυσικών υφαντικών υλών στην Ελλάδα». Η έκθεση αυτή ακολουθούσε τις πιο σύγχρονες για την εποχή μουσειογραφικές τεχνικές: (προθήκες που επέτρεπαν «τριδιάστατες» αναπαραστάσεις των θεματικών ενοτήτων, κατάλληλος φωτισμός και σωστός υπομνηματισμός). Τα εκθέματα μετά από επιστημονική τεκμηρίωση και μελέτη εντάσσονταν στο φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον που τα δημιούργησε και τα χρησιμοποίησε⁹⁸. Η βράβευση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την έναρξη συζήτησης σε μουσειολογικό επίπεδο μικρών και μεγάλων μουσείων στην Ελλάδα για την πολιτισμική προσφορά, τις καινοτόμες δράσεις και την πρωτοτυπία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Ι.Β.Π.

Τον Οκτώβριο του 1989, το ΙΒΠ εγκαινίασε στον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό Ναυπλίου τον «Σταθμό», το πρώτο μουσείο στην Ελλάδα αφιερωμένο στην παιδική ηλικία. Ο χώρος του κτιρίου παραχωρήθηκε στο ίδρυμα από το δήμο Ναυπλιέων. Στο «Σταθμό» πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα και εκθέσεις. Ο χώρος επιπλέον αποσκοπεί στην προβολή των συλλογών του ιδρύματος που σχετίζονται με την παιδική ηλικία, δηλαδή αντικείμενα που έχουν σχέση με τη γέννηση, βάφτιση, το σχολείο, τα παιχνίδια ως αντικείμενο και ως δραστηριότητα, φιγούρες από το κουκλοθέατρο και τον Καραγκιόζη.

Το 1989, η υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη ανέθεσε στο ΙΒΠ το Εθνικό Αρχείο Ενδυμασίας. Το 2003 η Ιωάννα Παπαντωνίου ίδρυσε την Ελληνική Εταιρεία Ενδυμασιολογίας, ως επέκταση του Αρχείου (βλ.εικ.3 παρ. φωτ.), με σκοπό την ίδρυση ενός Μουσείου Πολιτισμού

⁹⁸Χατζηνικολάου Τέτη, Γκούγκουλη Κλειώ, ό.π., σελ.10-25.

του Ενδύματος στην Ελλάδα. Οι συλλογές του ΙΒΠ αριθμούν σήμερα 50.000 αντικείμενα, που καλύπτουν όλους τους κλάδους μελέτης του νεότερου ελληνικού πολιτισμού.

1.3.5 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά για τα δύο μουσεία που αναφέρθηκαν παρατηρείται ότι:

Το Μ.Ν.Ε.Π., έδωσε αρχικά έμφαση στις συλλογές του στο καλλιτεχνικά όμορφο και όχι στο «πολιτισμικά αντιπροσωπευτικό⁹⁹». Ίσχυε, η πολιτική των παραδοσιακών μουσείων στα οποία κυριαρχούν τα αντικείμενα (object oriented)¹⁰⁰. Μέσω των αντικειμένων- εθνικών κειμηλίων υπερτονίζονταν τα μεγάλα εθνικά επιτεύγματα και διαμορφώνονταν η αφήγηση της εθνικής ιστορίας¹⁰¹. Δεν είχε καταφέρει μέχρι πρόσφατα, να «απαλλαγεί», από την ιδεολογία ενός παραδοσιακού μουσείου λαϊκής τέχνης και να ακολουθήσει μία πιο κριτική αντίληψη στην μετάφραση του παρελθόντος. Η μετάβασή του επιτεύχθηκε με τη νέα μόνιμη έκθεση το 2013 και καθιερώθηκε το 2018 με την αλλαγή της επωνυμίας του.

Το Π.Λ.Ι. από την ίδρυσή του επηρεάστηκε και ακολούθησε το ευρωπαϊκό μοντέλο της εθνικής έρευνας και πιο συγκεκριμένα το παράδειγμα του ΜΝΕΤΡ. Η μουσειακή πρακτική του υλοποιήθηκε μέσα από μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις, στηριζόμενες στη σημαντική συλλογή αντικειμένων που κατείχε το μουσείο από το 18^ο αιώνα. Η πρακτική αυτή, εμπλουτίστηκε και τεκμηριώθηκε από την επίκαιρη εθνογραφική έρευνα. Η όλη σύλληψη της ιδέας που διαμορφώθηκε αρχικά από την Ι. Παπαντωνίου στηρίχθηκε σε δύο κεντρικούς άξονες, τον επιστημονικό (με τη μελέτη έρευνα και τεκμηρίωση) και τον πολιτιστικό (εκθέματα και μουσείο).

⁹⁹Γκαζή Ανδρομάχη, ό.π., σελ.59.

¹⁰⁰Νάκου Ειρήνη, *Μουσεία, ιστορίες* ό.π., σελ.20-24

¹⁰¹Στο ίδιο, σελ. 20-24.

1.4 Μουσεία Πόλης

Τα «μουσεία της πόλης» αρχίζουν να συγκροτούνται σταδιακά από το β' μισό του 20^{ου} αιώνα ως μουσεία του αστικού χώρου¹⁰². Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται ιδιαίτερη αύξηση στον αριθμό των Μουσείων Πόλης, είτε με τη δημιουργία νέων κτιριακών μονάδων είτε με την ανακίνηση και μετατροπή παλαιότερων¹⁰³. Στόχος της κατηγορίας αυτής των μουσείων είναι η αναπαράσταση όψεων της καθημερινής αστικής ζωής, της κοινωνίας και του πολιτισμού της έχοντας έναν χαρακτήρα ανθρωποκεντρικό. Τα μουσεία αυτά, όπως γίνεται φανερό, επαναδιαπραγματεύονται την έννοια της τοπικής και συλλογικής ταυτότητας και ετερότητας, της πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης, συσχετίζουν την ατομική, ιδιωτική και ανεπίσημη διάσταση του παρελθόντος με τη συλλογική, δημόσια και επίσημη εκδοχή του¹⁰⁴.

Στην ενότητα αυτή θα γίνει αναφορά στο «Μουσείο της Πόλης του Βόλου», καθώς, είναι το πρώτο και μοναδικό έως αυτή τη στιγμή σύγχρονο μουσείο Πόλης στην Ελλάδα.

1.4.1 Η πόλη ως σύνθετος πολιτιστικός οργανισμός

Η πόλη σήμερα, αποτελεί έναν πολύ σύνθετο σχηματισμό και οι αναγνώσεις της, όπως επιχειρούνται από όλους τους μόνιμους κατοίκους και τους περαστικούς περιηγητές είναι εξίσου πολυεπίπεδες¹⁰⁵. Μέσα σε αυτές, υπάρχουν οι ιστορίες επιτυχίας και αποτυχίας των ανθρώπων της. Τα αστικά κτίρια, τα μνημεία, τα αρχεία και οι θεσμοί αποτελούν την παρακαταθήκη από τις προηγούμενες στις επόμενες γενιές οι οποίες «διαμορφώνουν μια πόλη και έπειτα αυτή διαμορφώνει τους κατοίκους¹⁰⁶».

Οι πόλεις, αποτελούν την οντότητα η οποία δημιουργείται μέσω των κοινωνικών αντιπαραθέσεων, των συγκρούσεων και της εκφοράς των ιδεών της κάθε κοινωνίας. Η κάθε πόλη είναι ένα πεδίο δράσεων για την κοινωνία το οποίο συμμετέχει σε αυτές και δεν

¹⁰²Lanz F., «City museums in a transcultural Europe», στο Gourievidis L., (ed), *Museums and Migration, history, memory and politics*, 31 July 2014, London, σελ. 27-43.

¹⁰³Postula Jean-Luis, Defining the “city museum”. The creation process of a new museum category, 25 October 2012, ICOM-CAMOC Vancouver-Canada.

¹⁰⁴Butler Beverley, «Heritage and the present past», στο T. Christopher, K. Webb, Fogden K. Susanne, R. Mike and Spyer P. (ed.). *Handbook of Material Culture*, Sage Publications, London 2006, σελ. 463-479.

¹⁰⁵Μούλιου Μάρλεν. «Μουσεία πόλεων και διαδίκτυο την εποχή του Web 2.0, Αναλύοντας ένα σύνθετο τεχνολογικό, ιδεολογικό, κοινωνικό και αστικό τοπίο, Στο *Τετράδια μουσειολογίας*, Τ. 7/2010, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2010, σελ.74-80.

¹⁰⁶Jones I., “Cities and museums about them”, *City museums and city development*, U.K 2008, Altamira press, σελ.1.

διαχωρίζεται από αυτήν. Αποτελεί δηλαδή, μια «απτή» απόδειξη, ως ανθρωπογενές κατασκεύασμα¹⁰⁷, της ποικιλίας των κοινωνιών που τη σχηματίζουν. Οι κοινωνίες διέπονται από διαφορετικές εμπειρίες, μνήμες, καταγωγή, διαφορετικό γνωστικό περιεχόμενο και πολιτισμικές συνήθειες.

Η εναλλαγή της αρχιτεκτονικής σε μια πόλη αλλά και των δομών της δημιουργεί κάθε φορά ένα καινούργιο «σκηνικό» μέσα στο οποίο ο άνθρωπος ανακαλύπτει βιωματικά την ίδια την πόλη μέσω της προσωπικής του «περιπλάνησης». Ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάζεται, η υλικότητα των μορφών και τα αντικείμενα ενεργοποιούν τις αισθήσεις και συνδέονται μεταφορικά με τη συνολική εμπειρία των ανθρώπων για αυτήν.

«Οι πόλεις περιλαμβάνουν το “κατοικείν” και μετατρέπουν τους αστικούς χώρους σε “κοινωνικούς χώρους” που αντικατοπτρίζουν το ευρύτερο φιλοσοφικό-πολιτικό σύστημα που διαμορφώνεται από το σύστημα αναγκών, δικαιωμάτων, επιθυμιών του συνόλου που τους απαρτίζει. Επιπλέον περιλαμβάνει και το “οικοδομείν” και έτσι συνθέτει την ιστορική πόλη, ένα πολυδιάστατο οργανισμό, συγκροτημένο από αρχιτεκτονικά στοιχεία και κοινωνικοπολιτικές σχέσεις.¹⁰⁸»

Αποτελεί έναν χώρο πολυσημικό ο οποίος εξελίσσεται, μεταλλάσσεται και προσαρμόζεται κάθε φορά στα νέα δεδομένα που προκύπτουν είτε από κάποιο γεγονός που ευθύνεται για αυτές τις μεταβολές¹⁰⁹, είτε από τις επιλογές των ίδιων των κατοίκων. Το αποτέλεσμα είναι, να προσδίδεται σημασία σε νέα σημεία της πόλης τα οποία δεν συμβαδίζουν απαραίτητα με αυτά που παραδοσιακά και διαχρονικά θεωρούνται ιστορικού ενδιαφέροντος.

Μέσα σε αυτές τις μεταβολές που συμβαίνουν, τα μουσεία πόλης διαδραματίζουν το δικό τους ρόλο. Αποτελούν ιδρύματα που συναντώνται συνηθέστερα σε μεγάλες μητροπόλεις χωρίς αυτό να αποκλείει την πιθανότητα να ιδρυθούν και σε μικρότερες. Η αποστολή των μουσείων αυτών

¹⁰⁷Κωνσταντίνος Δημήτρης, «Μουσείο και μνημείο. Το μουσείο σε μια ιστορική πόλη», στο Σκαλτσά Ματούλα (επιμ.) *Η μουσειολογία στο 21^ο αιώνα, θεωρία και πράξη*. Β' έκδοση. Θεσσαλονίκη 2016. Εκδ. Εντευκτήριο. Σελ.193-195.

¹⁰⁸Κωνσταντίνος Δημήτρης, ό.π., σελ. 193-195.

¹⁰⁹Στρατηγικός σχεδιασμός, ανασχεδιασμός μιας πόλης.

είναι, να «συλλέξουν» στοιχεία και να «μεταφράσουν» την ιστορία της πόλης στο κοινό τους προσεγγίζοντας τους διαφορετικούς αστικούς πληθυσμούς που ζουν σε αυτή¹¹⁰.

1.4.2 Το ιδεολογικό υπόβαθρο των μουσείων πόλης

Τα μουσεία πόλεων αποσκοπούν, στην έναρξη ενός παραγωγικού διαλόγου με τους ανθρώπους της πόλης¹¹¹. Δεν βρίσκονται απλά μέσα στην πόλη αλλά μιλούν για αυτήν και τους ανθρώπους της. Αποτελούν το χώρο, μέσα στον οποίο συνυπάρχουν οι διαφορετικές φωνές και μαρτυρίες οι οποίες εκτίθενται δημόσια «μέσα από τη συνύπαρξη αντικειμένων, ιστοριών και προφορικών μαρτυριών¹¹².» Ήδη από το 1990 και έπειτα, οι μουσειακές πρακτικές και έρευνες των μουσείων πόλεων γίνονται περισσότερο ανθρωποκεντρικές και αναζητούν τα οφέλη, που μπορούν να προκύψουν από αυτή τη σχέση μουσείων και κοινοτήτων¹¹³. Κάθε πόλη αποτελεί μια ξεχωριστή οντότητα με τη δική της «προσωπικότητα», είναι επιτακτική ανάγκη για τα μουσεία πόλεων να «εμφυσήσουν» στους πολίτες τα βασικά στοιχεία αυτής της «προσωπικότητας» απτά και ουσιαστικά¹¹⁴.

Τα μουσεία πόλης καθώς είναι περισσότερο ανθρωποκεντρικά, χρησιμοποιούν ως αφηγηματικό τους μέσο τις απλές προφορικές και βιογραφικές καταγραφές ανώνυμων πολιτών συνθέτοντας έτσι ένα δίκτυο προφορικής ιστορίας της πόλης. Η συσχέτιση αυτή προκύπτει μεταξύ αστικού παρελθόντος και αστικού παρόντος. Είναι ιδιαίτερα σημαντική, τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες δεδομένου ότι η πόλη διαθέτει τόσες ιστορίες, όσες και οι διαφορετικές φωνές που τις εξιστορούν¹¹⁵.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες στην Ευρώπη και την Αμερική δημιουργήθηκε μια πλειάδα από πρωτοπόρα μουσεία πόλεων¹¹⁶. Η δημιουργία ενός μουσείου πόλης μπορεί να αποτελέσει

¹¹⁰Rainey Tisdalder, "City Museums and Urban learning", στο *Journal of Museum Education*, Volume 38, N.1, March 2013, P.3-8.

¹¹¹Στο ίδιο, σελ. 74-80.

¹¹²Μούλιου Μάρλεν. «Αποτυπώνοντας (απ) όψεις για τα μουσεία πόλεων ενδείξεις και εκτιμήσεις.» *Μουσεία πόλεων τον 21^ο αιώνα, σχεδιάζοντας το μουσείο της πόλης του Βόλου*. Περιοδικό *Εν Βόλω*. Τεύχος 22, Βόλος 2006, σελ. 8-17.

¹¹³Μούλιου Μάρλεν. «Μουσεία πόλεων και διαδίκτυο...», ό.π., σελ.74-80.

¹¹⁴Μούλιου Μάρλεν. «Μουσεία πόλεων και διαδίκτυο...», ό.π., σελ.74-80.

¹¹⁵Στο ίδιο, σελ.74-80.

¹¹⁶Πεντάζου Ιουλία, Μπούσχοτεν Ρίκι, Βαν. «Σχεδιάζοντας το μουσείο της πόλης το Βόλου, η υπόσχεση και οι προκλήσεις των προφορικών μαρτυριών», στο Μπούσχοτεν Ρίκι, Βαν, Βερβενιώτη Τασούλα, Λαμπροπούλου Δήμητρα (επιμ.) *Η μνήμη αφηγείται την πόλη: προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου*, εκδ. Πλέθρον, 2016. Σελ.35-49.

αφορμή για την ανάδειξη ή την αποκατάσταση μιας ολόκληρης ιστορικής περιοχής¹¹⁷ (βλ.εικ.4 παρ. φωτ.). Ένα σύγχρονο μουσείο πόλης μπορεί να προέλθει από την ανακαίνιση ενός υπάρχοντος μουσείου ή ιστορικού κτιρίου όπως π.χ. το (Centre d'histoire de Montréal) “Κέντρο Ιστορίας του Μόντρεαλ¹¹⁸”. Όμως, μπορεί να λειτουργήσει και σε ένα νέο κτίριο, το οποίο θα συμπεριλαμβάνεται στα σχέδια αναβάθμισης μιας περιοχής και στρατηγικού σχεδιασμού μιας πόλης. Με αυτό τον τρόπο, θα είναι ικανό να αποτελέσει «σήμα κατατεθέν» και υπερτοπικό πόλο έλξης επισκεπτών. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά αυτών των νέων μουσείων είναι τα εξής:

1. Εξελίσσουν και μεταβάλλουν τις συλλεκτικές πρακτικές τους. Το ενδιαφέρον των μουσείων πλέον περιστρέφεται γύρω από το αντικείμενο το οποίο όμως δεν «μεταφράζεται» ως πολύτιμο έργο τέχνης πλούσια διακοσμημένο, αλλά ως ένα «ταπεινό» αντικείμενο καθημερινής χρήσης¹¹⁹. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στο κοινωνικό περιεχόμενο του αντικειμένου αλλά και τις διάφορες ερμηνείες που του προσδίδουν οι επισκέπτες του μουσείου.

2. Το βασικό στοιχείο των εκθέσεων είναι πλέον ο άνθρωπος και οι βιωματικές εμπειρίες του για αυτό και τα μουσεία πόλεων είναι ανθρωποκεντρικά. Τα μουσεία πόλης, μελετούν την ιστορία και τη χρησιμοποιούν όχι ως την απόδειξη μιας πάλαι ποτέ ακμάζουσας περιόδου της πόλης αλλά ως συνδεδετικό κρίκο με το παρόν καθώς πλέον εστιάζουν κυρίως σε αυτό. Η φιλοσοφία αυτή του (bonding heritage) «συνενωτική κληρονομιά¹²⁰» αποσκοπεί στη συμφιλίωση αντίπαλων κοινωνικών ομάδων αλλά και την ανάδειξη περιθωριοποιημένων. Με ριζοσπαστικές, ανατρεπτικές, πρωτοπόρες και πολυφωνικές εκθέσεις επιδιώκει να προσεγγίσει «θέματα ταμπού», «τραυματικές εμπειρίες» και «διχαστικές πτυχές» της ιστορίας¹²¹.

3. Εστιάζουν στην πολυπολιτισμικότητα και επιδιώκουν να ενσωματώσουν στη μουσειακή τους αφήγηση ομάδες που έχουν αποκλειστεί από την ιστορική αφήγηση της πόλης επιχειρώντας να αναδείξουν την ιστορία της μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Για το λόγο αυτό τα μουσεία πόλης ζητούν από τις κοινότητες να συμβάλουν με προσωπικές μαρτυρίες και βιώματα στο έργο

¹¹⁷Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί το Palazzo Reoli, το μουσείο της Μπολονίας που αποτελεί τμήμα του προγράμματος Genus Bononiae-Museums in the City. Επίσημος δικτυακός τόπος <https://genusbononiae.it/en/chisiamo/> (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

¹¹⁸Anae Marie Collins, “The city is the museum”. *Museum International* No 187 (Vol XLVII, n° 3, 1995) City museums. Blackwell Publishers, σελ.30.

¹¹⁹Πεντάζου Ιουλία, Μπούσχοτεν Ρίκι, Βαν, ό.π., σελ.35-49.

¹²⁰Πεντάζου Ιουλία, Μπούσχοτεν Ρίκι, Βαν, ό.π., σελ.35-49.

¹²¹Στο ίδιο, σελ.35-49.

τους,(συμμετοχικό μουσείο¹²²) προκειμένου να διαφωτιστούν όλα τα «σκοτεινά» σημεία της ιστορίας και να συμπεριληφθούν όλες, ει δυνατόν, οι πληροφορίες και τα ιστορικά στοιχεία.

Τα μουσεία πόλης λοιπόν, εκτός από τη συλλογή και τη διαφύλαξη της συλλογικής μνήμης, μεταλαμπαδεύουν τη γνώση και την εμπειρία του παρελθόντος στο παρόν¹²³, με σκοπό τη δημιουργία νέας γνώσης για το μέλλον. Το βασικότερο όμως χαρακτηριστικό τους σε αντίθεση με π.χ. αρχαιολογικά ή λαογραφικά μουσεία είναι η έμφαση στο σήμερα.

1.4.3 Το μουσείο της πόλης του Βόλου¹²⁴

Το Μουσείο της Πόλης του Βόλου (βλ.εικ.5 παρ.φωτ.)είναι το πρώτο σύγχρονο Μουσείο Πόλης στην Ελλάδα. Βρίσκεται στα Παλιά, στην οδό Φερών 15. Διευθύντρια του μουσείου είναι η κ. Αίγλη Δημόγλου. Στεγάζεται στο κτήριο της πρώην καπναποθήκης Παπάντου, η οποία κτίστηκε περί το 1920. Στον αύλειο χώρο του Μουσείου σώζεται τμήμα της ανατολικής πλευράς του τείχους του κάστρου των Παλαιών. Οι πρώτες μελέτες για το μουσείο ξεκίνησαν το 2004. Ο αρχιτέκτονας Αλκής Τσολάκης και ο αρχιτέκτονας-μουσειολόγος Βασίλης Κολώνας πρότειναν να γκρεμιστεί όλο το εσωτερικό του κτιρίου και να παραμείνει μόνο το «κέλυφος». Το νέο εσωτερικό, αποτελεί ένα βιομηχανικό κτίριο που παραπέμπει στη βιομηχανική παράδοση της πόλης.

Το έργο της ανακαίνισης του κτηρίου και της ανάπλασης του περιβάλλοντος χώρου ξεκίνησε το 2006 με χρηματοδότηση από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Θεσσαλίας και το Δήμο Βόλου. Τη μελέτη και την επίβλεψη του έργου είχε η Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου. Το ερευνητικό πρόγραμμα του Μουσείου “DEMUCIV”: Σχεδιάζοντας το Μουσείο της Πόλης του Βόλου¹²⁵» χρηματοδοτήθηκε από το Ε.Σ.Π.Α.¹²⁶. Συντονιστής ήταν το τμήμα Αρχιτεκτόνων –Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με επιστημονικό υπεύθυνο τον Γιώργο Παπακωνσταντίνου. Για την ολοκλήρωση του έργου συνεργάστηκαν τρεις ερευνητικές

¹²²Στο ίδιο, σελ.35-49.

¹²³Μούλιου Μάρλεν, «Το Μουσείο Ως Ποιότητα, Εμπειρία, Αστικό Σύμβολο Και Ήπια Δύναμη, Παραδείγματα Από Τη Διεθνή Και Εγχώρια Μουσειακή Πρακτική», στο *Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη*, εκδ. Κάλλιπος, Αθήνα 2015, σελ.12-14. Δικτυακός τόπος, <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2394?locale=el> (τελευταία επίσκεψη 13/2/23).

¹²⁴Επίσημος δικτυακός τόπος Μουσείου Πόλης του Βόλου <https://vmoc.gr/> (τελευταία επίσκεψη 12/2/23).

¹²⁵Επίσημος δικτυακός τόπος ερευνητικού προγράμματος “DEMUCIV” <http://www.ece.uth.gr/main/content/2083-demuciv-designing-museum-city-volos-historical-research-and-development-innovative-inte> (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

¹²⁶Επίσημος δικτυακός τόπος Δήμου Βόλου <https://doepap.gr/#> (τελευταία επίσκεψη 28/10/22).

ομάδες: α) Εργαστήριο Περιβαλλοντικής Επικοινωνίας και Οπτικοακουστικής Τεκμηρίωσης (Ε.Π.Ε.Ο.Τ.) του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με υπεύθυνο ομάδας τον Βασίλη Μπουρδάκη. β) «Ο Βόλος στη νεότερη και σύγχρονη περίοδο», Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με υπεύθυνη ομάδας την Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν. γ) «Ο Βόλος στο Δίκτυο των Μεσογειακών πόλεων, Μετακινήσεις, Οικονομικές και Πολιτιστικές επαφές», Σχολή Αρχιτεκτόνων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με υπεύθυνη ομάδας την Βίλμα Χαστάογλου-Μαρτινίδη.

Το Μουσείο έχει μία μόνιμη έκθεση, η οποία κατά κύριο λόγο στηρίζεται στις δωρεές των πολιτών. Ο τίτλος της έκθεσης είναι «Βόλος 10 +ιστορίες». Στόχος της έκθεσης είναι η αξιοποίηση επιστημονικών μεθόδων για την παρουσίαση της ιστορίας της πόλης. Η έκθεση διακρίνεται σε δέκα θεματικές ενότητες και παρουσιάζει την ιστορία της πόλης από τα μέσα του 19ου αιώνα μέχρι και τα τέλη του 20ου αιώνα. Οι δέκα θεματικές ενότητες έχουν ποικίλη θεματολογία που εκτείνεται από την παρουσίαση της πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής της πόλης μέχρι και την παρουσία των πολιτιστικών, οικονομικών και μεταφορικών δικτύων. Επιπλέον, η μόνιμη έκθεση εστιάζει στην ιστορία της πόλης σε περιόδους κρίσης.

Η λειτουργία του μουσείου ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 2014 με τα εγκαίνια της μεγάλης περιοδικής έκθεσης «Βόλος-Νέα Ιωνία: τόσο κοντά, τόσο μακριά», αφιερωμένη στα 90 χρόνια από την ίδρυση του προσφυγικού Συνοικισμού στη Νέα Ιωνία, καθώς και στις επιπτώσεις από τη μαζική εγκατάσταση των Μικρασιατών προσφύγων στο Βόλο. Καταλάμβανε έκταση 1500 περίπου τ.μ. και περιείχε περίπου 765 τ.μ. εκθετικών επιφανειών, 360 φωτογραφίες, 110 αντικείμενα και 200 λεπτά ηχητικού (75 μαρτυρίες) και οπτικοακουστικού υλικού. Η έκθεση αναπτυσσόταν σε 2 ορόφους και ήταν διαρθρωμένη σε 9 ενότητες (αστικό χώρο, εργασία, κατοικία, ενδυμασία, άνθρωποι, διασκέδαση, ποδόσφαιρο, περίοδοι κρίσης και επανάχρηση). Στον διάδρομο του κλιμακοστασίου κάθε ορόφου ενδεικτικό χρονολόγιο παρουσιάζει την ιστορική εξέλιξη της πόλης από την εγκατάσταση των Οθωμανών στο Κάστρο το 1423, έως το 2014. Στο ισόγειο, λειτουργούν χώροι περιοδικών εκθέσεων και εκδηλώσεων, πωλητήριο και αναγνωστήριο. Παράλληλα, στο χώρο περιοδικών εκθέσεων του μουσείου, η περιοδική έκθεση «Το λιθογραφείο Ματσάγγου» παρουσιάζει αφίσες, μακέτες πακέτων, πακέτα και σχέδια χαρτιού περιτυλίγματος τσιγάρων της «Καπνοβιομηχανίας Αδερφών Ματσάγγου». Πρόκειται για μια σπάνια συλλογή με πολλά ανεκτέλεστα σχέδια ή πακέτα που δεν κυκλοφόρησαν ποτέ και είναι η πρώτη συλλογή που απέκτησε για το Μουσείο της Πόλης το Δημοτικό Κέντρο

Ιστορίας (ΔΗ.Κ.Ι.), από τον Κώστα Αβτζή, το 1994. Κάτω από την αίθουσα περιοδικών εκθέσεων, διατηρούνται και είναι ορατά στον επισκέπτη τμήματα αγωγών διανομής και μεταφοράς υδάτων, οι αγωγοί χρονολογούνται στα μεσοβυζαντινά χρόνια (6ος -7ος αιώνας μ.Χ). Στην έξοδο, βρίσκεται ο χώρος αναστοχασμού και εκπαιδευτικών δράσεων.

1.4.4 Συμπεράσματα

Τα λαογραφικά μουσεία και τα μουσεία πόλης αποτελούν δυο κατηγορίες μουσείων που αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο την έννοια του χρόνου. Τα λαογραφικά μουσεία, ιδρύθηκαν με σκοπό τη διάσωση της πολιτισμικής ταυτότητας στην Ελλάδα χρησιμοποιώντας κυρίως αντικείμενα του αγροτικού χώρου, προβάλλοντας τις προβιομηχανικές κοινωνίες και εγκωμιάζοντας το ένδοξο παρελθόν. Επικεντρώνονται στα ίδια τα αντικείμενα (object oriented) τα οποία θεωρούνται εθνικά κειμήλια τα οποία διαμορφώνουν τη βάση για την αντικειμενική γνώση της πραγματικότητας του παρελθόντος¹²⁷.

Τα μουσεία πόλης επιδιώκουν «τη σύνθεση της βιογραφίας του τόπου με τις επίσημες και ανεπίσημες βιογραφίες των κατοίκων του¹²⁸» αναφερόμενα σε παρελθόν, παρόν και μέλλον. Απευθύνονται σε πολλές και διαφορετικές ομάδες κοινού και έχουν έναν χαρακτήρα ανθρωποκεντρικό, δίνουν ιδιαίτερη βάση στο κοινό τους (people oriented)¹²⁹ και ερμηνεύουν την ιστορία της κάθε πόλης μέσα από προσωπικές μαρτυρίες και αυτοβιογραφίες.

¹²⁷Νάκου Ειρήνη, *Μουσεία, ιστορίες*, ό.π., σελ.24.

¹²⁸Μούλιου Μάρλεν, «Η δική μου/μας πόλη ... Συμμετοχικές πρακτικές για τη συλλογή της μνήμης του αστικού χώρου και η συμβολή των μουσείων πόλεων», στο Μπούσχοτεν Ρίκι, Βαν, Βερβενιώτη Τασούλα, Λαμπροπούλου Δήμητρα (επιμ.) *Η μνήμη αφηγείται την πόλη: προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου*, εκδ. Πλέθρον, 2016.σελ. 51-70.

¹²⁹Νάκου Ειρήνη, ό.π., σελ.24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ίδρυση του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης

Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό, εστιάζει στην ίδρυση του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου της Ξάνθης, καθώς και το ιδεολογικό υπόβαθρο με βάση το οποίο δημιουργήθηκε. Γίνεται αναφορά στον φορέα και την εμπνεύστρια του συγκεκριμένου εγχειρήματος και δίνονται ιστορικές πληροφορίες για την πορεία της Ξάνθης και της Θράκης γενικότερα στο πέρασμα του χρόνου. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η σημερινή κατάσταση του μουσείου και περιγράφονται οι εκθέσεις του.

2.1 Η Ξάνθη από την αρχαιότητα μέχρι τα μέσα του 20^{ού} αιώνα

Οι απαρχές της Ξάνθης ή «Ξάνθειας», (στην αρχαιότητα και τα βυζαντινά χρόνια) χάνονται μέσα στο χρόνο. Οι πρώτες γραπτές ενδείξεις για την ύπαρξή της, προκύπτουν από κείμενα του αβδηρίτη φιλόσοφου Εκαταίου, (3^{ος} αιώνας π.Χ.) πολύ αργότερα ο Στράβων (64 π.Χ-23 περίπου) αναφέρει την «Ξάνθεια» στα *Γεωγραφικά* του. Η πρώτη επίσημη αναφορά για την πόλη γίνεται το 879 στη Σύνοδο που συγκάλεσε ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος. Ο επίσκοπος Ξάνθειας αναφέρεται σε έναν από τους καταλόγους των ιεραρχών που συμμετείχαν στη Σύνοδο¹³⁰. Μετά την οθωμανική κατάκτηση (1374) η πόλη περνάει στη λήθη και δεν υπάρχουν παρά ελάχιστες αναφορές σε εκκλησιαστικά κείμενα, για μετεγκατάσταση πληθυσμών από τη Χαλκιδική και το Σαμάκοβο. Το 1807 η περιοχή βρίσκεται στη δικαιοδοσία του Ισμαήλ Πασά και παρουσιάζει καλπάζουσα ανάπτυξη, χάρη στην εμπορεία του καπνού. Το 1829 η Ξάνθη καταστρέφεται ολοκληρωτικά από δύο σεισμούς¹³¹ με αποτέλεσμα οι κάτοικοι να καταφύγουν στο γειτονικό χωριό της Γενισέας¹³², που είχε εξελιχθεί σε διοικητικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής αλλά και πυρήνα της ντόπιας καπνοκαλλιέργειας.

Μέχρι το 1872 που καταστρέφεται από πυρκαγιά, η Γενισέα γνωρίζει μεγάλη ευημερία και οικονομική ανάπτυξη, κυρίως χάριν των Ξανθιωτών καπνεμπόρων που εγκαταστάθηκαν εκεί, μετά την καταστροφή της, ένας μεγάλος αριθμός καπνεμπόρων και εξειδικευμένων

¹³⁰Γεωργαντζής Πέτρος, *Συμβολή εις την ιστορίαν της Ξάνθης*, Ξάνθη 1976, σελ.67-69.

¹³¹Σύμφωνα με πεντηκοστάριο (ιερό λειτουργικό βιβλίο) που βρίσκεται στη Μονή της Παναγίας Αρχαγγελιώτισσας στις 30 Μαρτίου 1829 και στις 23 Απριλίου του ίδιου έτους δύο σεισμοί ισοπέδωσαν την πόλη της Ξάνθης.

¹³²Η Γενισέα (Jenidje Karasu επί τουρκοκρατίας) αποτελούσε κέντρο της περιοχής από τον 14^ο αιώνα όπου σηματοδοτείται η αρχή της οθωμανικής Κατοχής στην Ξάνθη και τη Δ. Θράκη γενικότερα.

καπνεργατών εγκαθίστανται στην Ξάνθη¹³³. Λίγους μήνες αργότερα μετεγκαθίστανται και οι διοικητικές αρχές. Η πόλη, με επίκεντρο την εμπορεία του καπνού και ιδιαίτερα τις ξεχωριστές αρωματικές ποικιλίες (μπασμάς)¹³⁴ μετατρέπεται σε διεθνές κέντρο παραγωγής και διαμετακομιστικού εμπορίου, με τεράστια οικονομική ανάπτυξη. Η ανάπτυξη της πόλης συνδέεται και με τη διέλευση της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης-Κωνσταντινούπολης το 1891. Σε συνολικό πληθυσμό 10.000 κατοίκων, αναφέρονται στους εργατικούς καταλόγους 6000 ενεργοί καπνεργάτες.

Εκείνη την περίοδο λειτουργούν στην Ξάνθη ελληνικό, αυστριακό, γαλλικό και ιταλικό προξενείο, επιπλέον δραστηριοποιούνται τρεις τράπεζες και γραφεία ασφαλιστικών εισφορών από την Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία και Ελβετία. Στην Ξάνθη του 19^{ου} αιώνα εδρεύουν 150 καταστήματα, 50 χάνια, αρκετά εργοστάσια και 10 cabarets (εξαιτίας της μεγάλης αύξησης του ανδρικού πληθυσμού για εργασία στα καπνά). Την καλπάζουσα ανάπτυξη επισφραγίζει το διάταγμα του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ (Hatt-I-Humajum) για ανανέωση των προνομίων στις μειονότητες (1856). Το διάταγμα αυτό, σε συνδυασμό με την οικονομική ευρωστία υπήρξαν αρωγοί για την ίδρυση λεισχών και σωματείων (πολιτιστικά, φιλανθρωπικά και επαγγελματικά) με διττό ρόλο, αφενός την πνευματική, καλλιτεχνική και εμπορική άνθιση της πόλης και αφετέρου την έντονη εθνική δράση με απώτερο σκοπό την απελευθέρωση της Ξάνθης αλλά και κατ' επέκταση της Θράκης από τους Οθωμανούς¹³⁵. Οι επαναστατικές αυτές ενέργειες δεν έμειναν εντελώς κρυφές, με αποτέλεσμα φορείς και προσωπικότητες της εποχής να βασανιστούν και να υποστούν διώξεις.

Οι μεγαλέμποροι του καπνού «επένδυσαν» στην εκπαίδευση με την ίδρυση και χρηματοδότηση σχολείων (ταμείο των σχολών)¹³⁶ (Ματσίνειος Σχολή, σχολείο Κουγιουμτζόγλου, Στάλιου, Χεκίμογλου και Ζαλάχα). Το 1886 απαριθμούνται στην Ξάνθη αρκετά εκπαιδευτήρια κατώτερης και μέσης εκπαίδευσης (Ελληνική Σχολή, Αστική Σχολή, Παρθεναγωγείο και τρία Νηπιαγωγεία).¹³⁷

¹³³Χριστοδούλου Κ., Καλπάκης Δ., Τσουράκη Κ., Νομικός Μ., *Λαογραφικό & Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης, η Νεότερη Ιστορία της Ξάνθης*. Φ.Ε.Ξ, Ξάνθη 2022,σελ.40-44

¹³⁴Ποικιλία καπνού με ιδιαίτερο άρωμα από το Παρανέστι (πεδινό χωριό της Δράμας) που προοριζόταν για ιδιαίτερα εύπορους πελάτες.

¹³⁵Σημαντική είναι η συμβολή των Ξανθιωτών στο Μακεδονικό Αγώνα τόσο οργανωτικά όσο και οικονομικά.

¹³⁶Οι μεγαλέμποροι του καπνού φρόντισαν με διαθήκη μετά το θάνατό τους να χρηματοδοτούνται με μέρος από την περιουσία τους τα σχολεία της πόλης. Αυτό ίσχυε μέχρι και το 1939 που ιδρύθηκε το «Ταμείο Ανέγερσης Διδακτηρίων Ξάνθης» (Τ.Α.Δ.Ξ.)

¹³⁷Χριστοδούλου Κ., Καλπάκης Δ., Τσουράκη Κ., Νομικός Μ., ό.π, σελ.80-90.

Η Ξάνθη παρουσιάζει την ίδια περίοδο ιδιαίτερα έντονη πνευματική και καλλιτεχνική δραστηριότητα. Από τους πολιτιστικούς φορείς της εποχής ξεχωρίζουν ο Μουσικογυμναστικός σύλλογος «Ορφεύς» με περισσότερα από 100 μέλη, καθώς επίσης και το θέατρο «Απόλλων» στο οποίο κλήθηκαν για παραστάσεις διάσημοι καλλιτέχνες της εποχής, όπως ο Αιμίλιος Βεάκης και κατά κάποιες άλλες μη επιβεβαιωμένες μαρτυρίες η Σάρα Μπερνάρ. Χαρακτηριστικές είναι οι αναφορές στην πόλη από μεγάλες εφημερίδες της εποχής που εκδίδονταν στην Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη¹³⁸.

Η ραγδαία πρόοδος διακόπτεται βιαίως το 1912 εξαιτίας της έναρξης των Βαλκανικών Πολέμων με τους οποίους ξεκινά και μια δεκαετία περιπετειών για την πόλη. Το 1912, κατά τη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου η Ξάνθη καταλαμβάνεται από τους Βουλγάρους. Με την υπογραφή της Συνθήκης του Λονδίνου (17 Μαΐου 1913) η Δ. Θράκη και κατ' επέκταση η Ξάνθη, παραμένουν στον έλεγχο της Βουλγαρίας. Μετά την έναρξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου (29 Ιουνίου 1913) η Ξάνθη απελευθερώνεται μόνο για 15 ημέρες από τα ελληνικά στρατεύματα (13 Ιουλίου 1913). Με την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913) η πόλη επιδικάστηκε και πάλι στην Βουλγαρία¹³⁹, στις οποίες την κατοχή παρέμεινε μέχρι την απελευθέρωσή της από τις ελληνικές δυνάμεις το 1919 (Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος). Μέχρι τη Σύνοδο Ειρήνης του Παρισιού (1919-1920) και την οριστική ένωση με την Ελλάδα (1920) η πόλη διοικούνταν από διασυμμαχική στρατιωτική εντολή¹⁴⁰ (Thrace Interalliée ή Διασυμμαχική Θράκη)¹⁴¹ με επικεφαλής, το Γάλλο αρχιστράτηγο Ντ'Εσπεραί (Franchet d'Esperey) και το στρατηγό Σαρπύ¹⁴² (Charpy).

Αμέσως μετά την ενσωμάτωση με την Ελλάδα η Ξάνθη επανέρχεται ταχύτατα στους αρχικούς ρυθμούς που επικρατούσαν πριν τον πόλεμο. Η ενσωμάτωση των προσφύγων από τη Μικρά Ασία (1922) καθώς και η μετεγκατάσταση μεγάλου αριθμού οικογενειών από τη νότια Ελλάδα, συνέβαλαν στην οικονομική «αναγέννηση» της πόλης, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη δημογραφική της ενίσχυση και στελέχωσαν τις δημόσιες υπηρεσίες της νέας αυτής περιφέρειας. Με επίκεντρο τον καπνό, η πόλη αποκτά ξανά την παλιά της αίγλη, στατιστικά στοιχεία της

¹³⁸Χριστοδούλου Κ., Καλπάκης Δ., Τσουράκη Κ., Νομικός Μ., ό.π, σελ.95-110.

¹³⁹Σβολόπουλος Κωσταντίνος, «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου» στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους, νεότερος ελληνισμός από το 1881 ως το 1913*. Χριστόπουλος Γ., Μπαστιάς Ι., (διεύθυνση έκδοσης). Τόμος ΙΔ΄ Αθήνα 1980, εκδοτική Αθηνών Α.Ε, σελ.354.

¹⁴⁰ Ειρήνη Χαρά Τσεντινέ, *Η άφιξη και εγκατάσταση των προσφύγων στην περιφερειακή ενότητα Ξάνθης*, εκδ. Σύλλογος Μικρασιατών Ν. Ξάνθης, Αλησμόνητες Πατρίδες, Ξάνθη 2022, σελ. 36.

¹⁴¹Γεωργαντζής Πέτρος, *Συμβολή εις την ιστορίαν της Ξάνθης*, Ξάνθη 1976, σελ. 107-109.

¹⁴²Στο ίδιο, σελ.180-182.

εποχής την κατατάσσουν έβδομη σε πληθυσμό και δημοτικό προϋπολογισμό σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια¹⁴³. Χαρακτηριστικό είναι πως εκείνη την περίοδο στην πόλη της Ξάνθης συνυπάρχουν εβραϊκή, αρμένικη, μουσουλμανική, και προσφυγική κοινότητα.

Η τελευταία μεγάλη περιπέτεια της πόλης έλαβε χώρα στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι Γερμανοί την παραχώρησαν στους Βουλγάρους με συνέπεια την προσάρτησή της στη Βουλγαρία. Τα τεσσεράμισι χρόνια της βουλγαρικής Κατοχής αποτέλεσαν την πιο «σκοτεινή» περίοδο της ιστορίας της πόλης. Οι Βούλγαροι επεδίωκαν με κάθε μέσο τον πλήρη εκβουλγαρισμό του τόπου. Χρησιμοποιούνταν υποχρεωτικά η βουλγαρική γλώσσα. Όλες οι ελληνικές επιγραφές αντικαταστάθηκαν από βουλγαρικές όπως και οι ονομασίες χωριών και οδών, τα σχολεία έκλεισαν, το ελληνικό στοιχείο διασκορπίστηκε και τα περισσότερα μνημεία καταστράφηκαν. Το τραγικότερο κεφάλαιο στην περίοδο αυτή αποτέλεσε η μοίρα της εβραϊκής κοινότητας.¹⁴⁴

Οι δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ. εισήλθαν στην Ξάνθη στις 11 Σεπτέμβρη του 1944 και εγκαθίδρυσαν μέχρι τον Απρίλιο του 1945 την αυτοδιοίκηση του Ε.Α.Μ. Την άνοιξη του 1945 γίνεται η εγκατάσταση των επίσημων ελληνικών αρχών. Τα χρόνια που ακολούθησαν αποτελούν μια περίοδο οικονομικού μαρασμού, και δημογραφικής παρακμής.¹⁴⁵

Η πόλη δεν ξαναβρήκε ποτέ τους ρυθμούς που είχε πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όσοι είχαν εγκαταλείψει τις εστίες τους δεν επέστρεψαν σε αυτές και η καπνοβιομηχανία της Ξάνθης που βρισκόταν ήδη σε ύφεση, δέχτηκε το οριστικό πλήγμα όταν με τροποποιητικές διατάξεις του νόμου 2348/1953 συγχωνεύτηκε το Ταμείο Καπνεργατών με το Ι.Κ.Α, οδηγώντας σε μαζική έξοδο από το επάγγελμα¹⁴⁶.

Η τεράστια φθορά και παρακμή που είχε υποστεί η πόλη σε όλους τους τομείς ώθησε επιφανείς προσωπικότητες της Ξάνθης¹⁴⁷ να συμφωνήσουν σε μία μεταξύ τους σύμπραξη σχετικά με την εύρεση του τρόπου πνευματικής και πολιτισμικής «ανάκαμψη» του τόπου. Το απαύγασμα αυτής της ενέργειας ήταν η ίδρυση της Φιλοπροόδου Ενώσεως Ξάνθης (Φ.Ε.Ξ) το 1952.

¹⁴³Σύμφωνα με την απογραφή του 1928 στην περιφέρεια της Ξάνθης κατοικούν 89.974 κάτοικοι, στην ίδια την πόλη αναγράφονται 33.712 κάτοικοι. ΠΗΓΗ ΕΛ.ΣΤΑΤ.

¹⁴⁴1943: 4200 Έλληνες Εβραίοι της βουλγαροκρατούμενης ζώνης εκτοπίζονται και θανατώνονται στα γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Εξοντώνεται ολόκληρη η εβραϊκή κοινότητα της Ξάνθης στο στρατόπεδο εξόντωσης της Τρεμπλίνκα στην Πολωνία (526 Εβραίοι).

¹⁴⁵Σύμφωνα με την απογραφή του 1951 στην Ξάνθη αναγράφονται 27.283 κάτοικοι. Επίσημος δικτυακός τόπος ΕΛ.ΣΤΑΤ. <http://www.e-demography.gr/> (τελευταία επίσκεψη 18/8/22).

¹⁴⁶Χριστοδούλου Κ., Καλπάκης Δ., Τσουράκη Κ., Νομικός Μ., ό.π, σελ.75-80.

¹⁴⁷Μια εξ' αυτών ήταν η Λαογράφος και ποιήτρια Κατίνα Βέικου Σεραμέτη.

2.2 Η Κατίνα Βέικου Σεραμέτη και η Φιλοπρόοδη Ένωση Ξάνθης

Στην υποενότητα αυτή θα γίνει μια σύντομη αναφορά, στη ζωή και το έργο της Κατίνας Βέικου Σεραμέτη, την ίδρυση και το πολιτιστικό έργο της Φ.Ε.Ξ., όπως επίσης και το ιδεολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ιδρύθηκε το Λαογραφικό και μετέπειτα Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης.

2.2.1 Σύντομη βιογραφική αναφορά για την Κατίνα Βέικου Σεραμέτη

Η Κατίνα Βέικου γεννήθηκε στους Επιβάτες της Ανατολικής Θράκης το 1912. Ξεκινά το σχολείο στα Αρχιγένεια Εκπαιδευτήρια, ενώ με την ακούσια προσφυγιά βρίσκεται στο Βόλο. Οι Νέοι Επιβάτες δημιουργούνται στη Θεσσαλονίκη το 1924 στο Θερμαϊκό, όπου εγκαθίστανται και εκεί, ολοκληρώνει το σχολείο. Φοιτά στο «εξατάξιο διδασκαλείο Θεσσαλονίκης» το διάστημα 1926-1932 και είναι αρκετά τυχερή καθώς η περίοδος εκείνη συμπίπτει με την «ιερή τριετία» (1927-1930) με πρωτοπόρο παιδαγωγό τον Μίλτο Κουντουρά¹⁴⁸. Μετά την αποφοίτησή της διορίζεται για λίγους μήνες (1932-33) και διδάσκει στη Μύκη, ορεινό πομακοχώρι της Ξάνθης. Έπειτα, παντρεύεται το Νίκο Σεραμέτη και ζει μόνιμα στην Ξάνθη ως το θάνατό της στις 4 Οκτωβρίου 1989.

Η Σεραμέτη δεν άσκησε το επάγγελμά της παρά ελάχιστα, από μικρή ηλικία έγραφε(1929) και δημοσίευε σε παιδικά περιοδικά της εποχής¹⁴⁹. Η ενασχόλησή της με τα γράμματα είναι συνεχής και αδιάκοπη, με την πρώτη επίσημη εμφάνιση στον «πνευματικό στίβο» να πραγματοποιείται το 1952, όταν παρουσίασε την εργασία της «Επιβάτες εικόνες που δε σβήνουν», μελέτη ιστοριολαογραφική στη «Γλωσσική εν Αθήναις Εταιρεία» της Ακαδημίας Αθηνών. Η εργασία της κρίθηκε «επαινετικότατα», κατακτώντας το πρώτο βραβείο.

Τα έργα της ακολούθησαν και άλλες διακρίσεις. Το 1957 η συλλογή διηγημάτων της «Οδοιπόροι» επαινέθηκε με «εύφημο μνεία» από το Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως. Στον παγκόσμιο ποιητικό διαγωνισμό της Ρώμης το 1958 της απονέμεται το χάλκινο μετάλλιο για τη συλλογή ποιημάτων της «Πόλις των Αθηνών», στη συλλογή ποιημάτων της «Δεσμοί» στον «Πανθρακικό Λογοτεχνικό Διαγωνισμό» του 1963 απονέμεται το πρώτο βραβείο¹⁵⁰.

¹⁴⁸Μουσόπουλος Θανάσης, *Ποίηση: Πάθος κι όνειρο της Κατίνας-Βέικου Σεραμέτη 1912-1989, εκατό χρόνια από τη γέννησή της*. Εκδ. Τελεία και Παύλα, Ξάνθη 2012, σελ.13.

¹⁴⁹Μουσόπουλος Θανάσης, *Κατίνα Βέικου Σεραμέτη (1913-1989).Η μεγάλη Θρακιώτισσα δημιουργός*. Εκδόσεις Φοροτεχνική και Θρακική προσέγγιση, Ξάνθη 1999, σελ.9.

¹⁵⁰Μουσόπουλος Θανάσης, *Τα όνειρα της Ξανθίππης και του Κόσυνθου, μεταπολεμική λογοτεχνική Ξάνθη*. Ξάνθη 2014, σελ.21.

Εκτός από την ποίηση και την πεζογραφία η Κατίνα Βέικου Σεραμέτη ασχολήθηκε και με το θέατρο. Στο βιβλίο της με τίτλο «Η λίμνη», περιέχονται τρία μονόπρακτα. Το δεύτερο από αυτά «Ο άνθρωπος με το τσιγάρο ή μονόλογος ανάμεσα σε δύο πρόσωπα» αναφέρεται στον εμφύλιο, με πρωταγωνιστή έναν Πομάκο. Στο έργο αυτό αποδόθηκε αναμνηστικό δίπλωμα στο διαγωνισμό «Αμπντί Ιπεκτσι»¹⁵¹ το 1981. Το λαογραφικό, φιλολογικό και ιστορικό έργο της Σεραμέτη λειτουργεί καταλυτικά ώστε ο Θανάσης Μουσόπουλος¹⁵² να της αποδώσει το χαρακτηρισμό «Βιζυηνός της Ξάνθης».

2.2.2 Η ίδρυση της Φ.Ε.Ξ και το πολιτιστικό έργο της

Το 1952 ιδρύεται από επιφανείς προσωπικότητες της Ξάνθης το Σωματείο της ΦΕΞ με σκοπό την «ανύψωση της πολιτιστικής και μάλιστα πνευματικής στάθμης της πόλεως και της περιφέρειας της Ξάνθης με κάθε πρόσφορο μέσο» (βλ.εικ.6-7 παρ. φωτ.). Ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Ένωσης ήταν η Βέικου Σεραμέτη.

Από την ημέρα της ίδρυσής της, η Ένωση διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στα πολιτιστικά δρώμενα της ευρύτερης περιοχής του νομού Ξάνθης, αρχικά με την ίδρυση και δωρεά δύο βιβλιοθηκών το 1954 στο Δήμο Ξάνθης και την τότε κοινότητα Αβδήρων. Το 1965 ξεκινάει από την Ένωση η συγκέντρωση και αποθήκευση του λαογραφικού υλικού σε νεοκλασικό κτίριο κυριότητας της ΦΕΞ¹⁵³. Το 1966 η ΦΕΞ ξεκινάει το θεσμό των Λαογραφικών Εορτών με τίτλο, «Αποκριάτικες Θρακικές Εορτές», γνωστές αργότερα με τις ονομασίες «Θρακικές Λαογραφικές Εορτές» και «Καρναβάλι της Ξάνθης». Οι συγκεκριμένες κινήσεις αποσκοπούσαν στην αναβίωση των εθίμων της Θράκης, καθώς και τη συγκέντρωση, διάσωση, διατήρηση αλλά και προβολή του λαογραφικού υλικού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δράσης της Ένωσης, αποτελεί η διάσωση του «πύργου του ρολογιού» που βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της πόλης. Ο «πύργος του ρολογιού» της Ξάνθης κατασκευάστηκε το 1859 προς τιμήν του Χατζή Εμίν Αγά. Το 1938 ανακαινίζεται με απόφαση του Ι. Μεταξά αποκτώντας χαρακτηριστικά «Art Déco». Μέχρι το 1941 αποτελεί τμήμα του «Τεμένους της Αγοράς». Κατά την Βουλγαρική Κατοχή στην περιοχή καταστρέφεται από φωτιά που έπληξε το κέντρο της πόλης. Τελικά, το 1972 αποφασίζεται η κατεδάφισή του, με παρέμβαση όμως της Φ.Ε.Ξ. διασώζεται. Η Ένωση

¹⁵¹ Τούρκος δημοσιογράφος, ανθρωπιστής. Δολοφονήθηκε στην Κωσταντινούπολη (1979) από μέλη της υπερεθνιστικής οργάνωσης «Γκρίζοι Λύκοι».

¹⁵² Ο Μουσόπουλος Θανάσης (1949) είναι φιλόλογος, ποιητής και δοκιμιογράφος. Αποτελεί μια από τις σπουδαιότερες προσωπικότητες του λόγου και του πνεύματος για την πόλη της Ξάνθης. Διετέλεσε πρόεδρος της ΦΕΞ επί 12 συναπτά έτη.

¹⁵³ Το κτίριο αργότερα μετονομάστηκε σε «Σπίτι Πολιτισμού της ΦΕΞ».

ιδρύει το 1971 την πρώτη κινηματογραφική λέσχη της πόλης, το Πολιτιστικό Ραδιόφωνο το 1988 και σήμερα πλέον τα εργαστήρια (χορευτικό, θεατρικό, ζωγραφική παιδιών και ενηλίκων , κατασκευής κοσμημάτων , φωτογραφίας , αγιογραφίας , κόμικς κ.α.).

Σήμερα, η ΦΕΞ διαχειρίζεται τρεις από τους σπουδαιότερους ιστορικά και πολιτιστικά χώρους στην πόλη, το Λαογραφικό & Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης (βλ.εικ.8 παρ.φωτ.), το Σπίτι Πολιτισμού (βλ.εικ.9 παρ.φωτ.) και μια Καπναποθήκη συνολικής έκτασης 2000τ.μ. Οι πολιτιστικές της δραστηριότητες διαρθρώνονται σε 11 τομείς δίνοντας τη δυνατότητα μιας πολύπλευρης ανάπτυξης, με πολλές και διαφορετικές θεματικές, που αναπτύσσονται μέσα από 24 εκπαιδευτικά εργαστήρια. Με ανθρώπινο δυναμικό που ξεπερνάει τα 1000 ενεργά μέλη διοργανώνει εκδηλώσεις, φεστιβάλ και δράσεις που προσελκύουν περισσότερους από 30.000 επισκέπτες ετησίως στην πόλη καθιερώνοντας τη Φ.Ε.Ξ. ως το σημαντικότερο μη κυβερνητικό – μη κερδοσκοπικό φορέα στη βόρειο Ελλάδα.

2.3 Οι δράσεις της Βέικου Σεραμέτη και οι απαρχές της ίδρυσης του Λαογραφικού Μουσείου

Το 1955 η Βέικου Σεραμέτη στην ομιλία της ως η πρώτη έφορος της Λαογραφικής Εφορίας που ιδρύει η Ένωση, θέτει τις βάσεις του ιδεολογικού υπόβαθρου της δημιουργίας του Λαογραφικού Μουσείου. Η ίδια, πιστεύει ότι «ο πολιτισμός μετασχηματίζεται»¹⁵⁴ και ότι «με την πάροδο του καταλύτη χρόνου, με την επικοινωνία και συνοίκηση ανθρώπων διαφόρων προελεύσεων χάνονται ή ατροφούν τα έθιμα καθώς η εξέλιξη γενικά ομοιομορφοποιεί τα πάντα¹⁵⁵». Στο αναμνηστικό *Λεύκωμα για τα πεντάχρονα της Φ.Ε.Ξ* παρουσιάζει τη σπουδαιότητα της ίδρυσης ενός αρχείου που χρησιμεύει γενικά στη μελέτη της εξέλιξης της πολιτισμικής και πολιτιστικής ιστορίας των λαών και στη στήριξη των εθνολογικών σπουδών.

Η Σεραμέτη, συνδέοντας την επιστήμη της Λαογραφίας με την έννοια του έθνους¹⁵⁶ τονίζει, ότι η ανάγκη της ίδρυσης του Λαογραφικού Μουσείου αποσκοπεί στην εύρεση και συστηματική καταγραφή του σχετικού υλικού, έτσι ώστε μέσα από αυτήν την παρακαταθήκη νεότερες γενιές

¹⁵⁴Κ.Β. Σεραμέτη, «Γιατί η ΦΕΞ ιδρύει Ιστορικό και Λαογραφικό Αρχείο», στο Στέφανος Ιωαννίδης (επ.) *Λεύκωμα αναμνηστικό για τα πεντάχρονα της ΦΕΞ*, Ξάνθη, 1958, σελ.40-43.

¹⁵⁵Στο ίδιο, σελ.40-43.

¹⁵⁶Σύμφωνα με τον φιλόσοφο Χέρντερ (Gottfried Herder, 1744-1803) κάθε έθνος είναι μοναδικό και κληροδοτείται ιστορικά μέσα από μια ενιαία κοινότητα μνήμης, που στηρίζεται σε κοινούς μύθους και παραδόσεις αλλά και στην ίδια γλώσσα. Φραγκοπούλου Σοφία «Η ιστορική κουλτούρα των μουσειακών αφηγήσεων: τα κρατικά μουσεία στον μεσοπόλεμο (1922-1940) (Διδακτορική Διατριβή)», σελ.216 Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2018.

να έχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για τον τόπο τους και σπεύδει να υποστηρίξει πως «η μη εκτίμηση του λαογραφικού θησαυρού, η άγνοια προς την πλευρά αυτή και των μορφωμένων και του λαού, είναι συντελεστές της απώλειάς του».¹⁵⁷ Η ίδια, εργάζεται αδιάκοπα με βάση τις διδαχές του θεμελιωτή και πατέρα της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα Νικόλαου Πολίτη¹⁵⁸. Συλλέγει λαογραφικό υλικό, πραγματοποιεί συστηματική και επιτόπια καταγραφή αυτού και συγκεντρώνει γνήσια πρωτογενή λαογραφικά στοιχεία από συνεντεύξεις με κατοίκους της παλιάς Ξάνθης (1958). Διαχωρίζει, εμπλουτίζει και στοιχειοθετεί συνεχώς τα δεδομένα που μελετά σε θεματικές στον κύκλο του χρόνου, στον κύκλο ζωής του ανθρώπου, στις δεισιδαίμονες πίστεις και ενέργειες, στη λαϊκή θεραπευτική (ιατροσόφια), στα τοπωνύμια και παρωνύμια, στον υλικό και επαγγελματικό βίο (τροφές, ενδυμασία, εργαλεία)¹⁵⁹. Η προτίμησή της όμως είναι εμφανής στη συλλογή γλωσσικών στοιχείων όπως αποδεικνύεται από το έργο της στο περιοδικό «Θρακικά Χρονικά»¹⁶⁰ (1960-1965).

Σύμφωνα με τη Σεραμέτη ο λαϊκός πολιτισμός και οι αξίες που διέπουν τις προβιομηχανικές κοινωνίες στον ελλαδικό χώρο θεωρούνται στοιχεία ενός «αυθεντικά» ελληνικού πολιτισμού και τεκμηριώνουν την εδαφική και ιστορική του ακεραιότητα. Αυτά τα στοιχεία η Σεραμέτη προσπάθησε να καταγράψει προσεκτικά και ενδελεχώς. Το αρχείο της πλέον βρίσκεται στο Λαογραφικό-Ιστορικό μουσείο Ξάνθης όπου και υπάρχει μία αίθουσα αφιερωμένη σε εκείνη.

2.3.1 Το ιδεολογικό υπόβαθρο και η δημιουργία του Λαογραφικού Μουσείου Ξάνθης¹⁶¹

Η αντίληψη της Σεραμέτη για το λαϊκό πολιτισμό συντάσσεται πλήρως με τις αρχές της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα του 20^{ού} αιώνα που διέπεται από την ιδεολογική θεώρηση του κινήματος της «γενιάς του 30», η οποία προβάλλει μια αρχετυπική και αισθητική αντίληψη του ελληνικού παρελθόντος¹⁶². Οι απόψεις της, ταυτίζονται με αυτές για την εθνική

¹⁵⁷ Λεύκωμα αναμνηστικό... ο.π, σελ.69.

¹⁵⁸ Το 1909 ο Νικόλαος Πολίτης, ιδρυτής της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα, διατύπωσε στον πρώτο τόμο της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας επίσημα τον ορισμό της Ελληνικής Λαογραφίας: «Η λαογραφία εξετάζει τας κατά παράδοσιν δια λόγων, πράξεων ή ενεργειών εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαού».

¹⁵⁹ Αρχείο Κατίνας Βέικου Σεραμέτη, Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης.

¹⁶⁰ «Λαογραφικά και γλωσσικά στοιχεία της παλιάς Ξάνθης», περιοδικό *Θρακικά Χρονικά*, γλωσσάριο, Ξάνθη 1960 σελ.46-47,96-97, 199-201.

¹⁶¹ Επίσημος δικτυακός τόπος Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης <https://fex.org.gr/laografiko-istoriko-mouseio-xanthis/> (τελευταία επίσκεψη 12/2/22).

¹⁶² Γκαζή Ανδρομάχη, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα, όψεις του εθνικού αφηγήματος», στο Αλεξάνδρα Μπούνια και Ανδρομάχη Γκαζή, *Εθνικά Μουσεία στη Νότια Ευρώπη. Ιστορία και προοπτικές*, 2012 Αθήνα, εκδ. Καλειδοσκόπιο, σελ. 36-41.

αποστολή της Λαογραφίας, δηλαδή την ανάδειξη της αδιάσπαστης συνέχειας του ελληνικού πολιτισμού, την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης και την υποστήριξη της ιδεολογίας για την αδιάλειπτη ιστορική συνέχεια του έθνους.¹⁶³ Η γνώση του παρελθόντος θεωρείται αναγκαία για την εδραίωση της εθνικής ταυτότητας. Συνεπώς το Λαογραφικό Μουσείο Ξάνθης ιδρύεται (1974) και πορεύεται κάτω από αυτό το πρίσμα τα πρώτα χρόνια, ακολουθώντας το ιδεολογικό, πολιτικό και πολιτισμικό leitmotiv¹⁶⁴ της εποχής του.

Η αναζήτηση όμως της καλλιτεχνικής αξίας και του αισθητικού αποτελέσματος, μέσω των αντικειμένων του λαϊκού βίου, στα λαογραφικά μουσεία της μεταπολεμικής Ελλάδας θέτουν ως στόχο την απόδειξη της συνέχειας της «γνήσιας εθνικής» ταυτότητας. Με αποτέλεσμα, τα λαογραφικά μουσεία εκείνης της περιόδου να «αδιαφορούν για τα ιστορικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα των εκθεμάτων τους, προσφέροντας μια αν-ιστορική, ρομαντική ενατένιση των αγροτικών κοινωνιών που έχουν πια χαθεί¹⁶⁵».

Τα αντικείμενα εκτίθενται ως «έργα τέχνης» και επομένως δεν τεκμηριώνεται εκ νέου η ιστορική-λαογραφική τους σημασία, η οποία θυσιάζεται σχεδόν ολοκληρωτικά στο βωμό της ανάδειξης της «αισθητικής» τους¹⁶⁶. Αυτό όμως, έχει ως αποτέλεσμα η ιστορική σύνδεση των εκθεμάτων να παραμελείται και να ωραιοποιείται το παρελθόν¹⁶⁷ των αγροτικών κοινωνιών.

Το 1968 αποτελεί χρονιά ορόσημο για τη Φ.Ε.Ξ. καθώς η μία από τις δύο κατοικίες της οικογένειας Κουγιουμτζόγλου¹⁶⁸ με διαθήκη της ιδιοκτήτριας Ευαγγελίας Βάρδα-Αναγνωστοπούλου απογόνου της οικογένειας, περιέρχεται στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Δήμου Ξάνθης. Από τότε, ο Δήμος με «έγκριση διαρκούς χρήσεως» παραχωρεί το κτήριο στη Φ.Ε.Ξ. με σκοπό τη στέγαση και φύλαξη του λαογραφικού υλικού που έχει συσσωρευτεί.¹⁶⁹ Η ενέργεια αυτή, οδήγησε στην ίδρυση του Λαογραφικού Μουσείου Ξάνθης (1974). Η έκθεση του μουσείου συγκροτείται με τη βοήθεια της ιστορικού και λαογράφου Πόπης Ζώρα και του διευθυντή Λαογραφικού-Εθνολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνου Κεφαλά¹⁷⁰. Το

¹⁶³ Στο ίδιο, σελ.36-41.

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σελ.36-41.

¹⁶⁵ Γκαζή Ανδρομάχη, ό.π., σελ.36-41.

¹⁶⁶ Δημήτρης Πλάντζος «Il n'y a pas de hors-texte»: το Μουσείο της Ακρόπολης και τα απόνερα του ιδεαλισμού, στο *Τετράδια μουσειολογίας*, Τ. 7/2010, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2010, σελ, 20-24.

¹⁶⁷ Στο ίδιο, σελ.20-24.

¹⁶⁸ Αποτελούσε πλούσια οικογένεια καπνεμπόρων της Ξάνθης στο αρχοντικό της οποίας στεγάζεται το Λαογραφικό Μουσείο.

¹⁶⁹ Μέχρι το 1980 οι συλλογές του μουσείου προέρχονταν από έρευνα πεδίου, αγορά και μικρές δωρεές ενώ μετά το 1980 κυρίως από δωρεές.

¹⁷⁰ Πασχαλίδου Βαλασιάδου Κ., Μουσόπουλος Θανάσης, *Σύντομος οδηγός Λαογραφικού Μουσείου Φιλοπροόδου Ενώσεως Ξάνθης (Φ.Ε.Ξ)*, Ξάνθη 1981, σελ. 6-16.

1975 γίνονται τα επίσημα εγκαίνια¹⁷¹. Το 1976 ο σύλλογος επιτυγχάνει να αγοράσει και τη δεύτερη δίδυμη κατοικία της οικογένειας Κουγιουμτζόγλου με πόρους του ΥΠ.ΠΟ όπως και με προσωπικούς του πόρους.

Το νομικό καθεστώς όμως των μουσείων που ανήκουν σε συλλόγους προβλέπει σε γενικές γραμμές τον οικονομικό έλεγχο και τη διοικητική υποστήριξη από το ΥΠ.ΠΟ. Στην πράξη, αυτό δημιουργεί ασάφειες, καθώς μόνο εάν το μουσείο συμμορφωθεί με συγκεκριμένες απαιτήσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις Ν. 3028_2002, άρθρο 45 «Μουσεία»¹⁷² μπορεί να εξασφαλίσει την αιγίδα του ΥΠ.ΠΟ. Το αποτέλεσμα είναι, το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης να παραμένει εκτός της αιγίδας.

Το μουσείο λειτουργούσε μέχρι το 1997 με μέριμνα της Φ.Ε.Ξ. Η παλαιότητα των κτιρίων δημιούργησε προβλήματα. Η Ένωση και ο Δήμος Ξάνθης με συντονισμένες προσπάθειες εξασφάλισαν από το «Β΄ Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα¹⁷³», κονδύλια για την αποκατάσταση των κτιρίων και τη διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου. Το έργο ολοκληρώθηκε το 2000 και παραδόθηκε στο σύλλογο το 2001¹⁷⁴.

2.3.2 Αρχιτεκτονικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του κτηρίου

Το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο της Ξάνθης βρίσκεται στο κέντρο της Παλιάς Πόλης¹⁷⁵ και κατασκευάστηκε το 1860-62. Στεγάζεται στο αρχοντικό που ανήκε στην οικογένεια Κουγιουμτζόγλου, η οποία αποτελούσε μέλος της μεγαλοαστικής τάξης της Ξάνθης κατά τον 19^ο αιώνα με διεθνή επιχειρηματική δραστηριότητα στην εμπορεία του καπνού.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην Ξάνθη το εμπόριο του καπνού ενισχύει τις σχέσεις των μεγαλεμπόρων με τις αντίστοιχες τάξεις της δυτικής Ευρώπης, προκαλώντας συσσώρευση του πλούτου στα χέρια των Ελλήνων, παρά το γεγονός ότι η περιοχή βρισκόταν υπό οθωμανική

¹⁷¹Χριστοδούλου Κ., Καλπάκης Δ., Τσουράκη Κ., Νομικός Μ., *Λαογραφικό & Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης*, ό.π., σελ.122. Δικτυακός τόπος, Ιστορικό Αρχείο ΕΡΤ. <https://archive.ert.gr/13221/> (τελευταία επίσκεψη 12/2/22).

¹⁷²ΦΕΚ 153/Α΄/28-06-2002

¹⁷³«Το ΕΣΠΑ, εκτός από τα τομεακά προγράμματα, περιλαμβάνει 13 πολυτομεακά και πολυταμειακά Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ). Κάθε μία από τις ελληνικές Περιφέρειες αποτελεί αντικείμενο ενός περιφερειακού προγράμματος που περιλαμβάνει έργα και δράσεις περιφερειακής κλίμακας, αξιοποιεί τα τοπικά πλεονεκτήματα και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)». ΠΗΓΗ, ΕΣΠΑ.

¹⁷⁴Η μελέτη του έργου ανατέθηκε στην «Ανώνυμη μελετητική εταιρεία τεχνικών έργων» «Εύεργος». Δικτυακός τόπος εταιρείας www.evergos.gr (τελευταία επίσκεψη 12/2/22)

¹⁷⁵Οδός, Αντίκα 5-7

<https://www.google.com/maps/place/%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BA%CE%B1+5,+%CE%9E%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CE%B7+671+00/@41.1435132,24.8875833,20.21z/data=!4m5!3m4!1s0x14ac2d38a1b91fc7:0xc778949ae94928c0!8m2!3d41.1436025!4d24.8875379>

κυριαρχία¹⁷⁶. Η τοπική ελληνική κοινότητα επιθυμεί να εγκαταλείψει την καθαρά αγροτική οικονομία των Οθωμανών και «να ακολουθήσει τα Ευρωπαϊκά πρότυπα της εμπορικής και βιομηχανικής ανάπτυξης»¹⁷⁷. Παρατηρείται μία αποστροφή από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική που διέπεται από οθωμανικά στοιχεία, τα οποία αποτελούσαν σύμβολο της περιόδου της «δουλείας». Τα καινούργια κτίρια υπήρξαν δείγματα της νέας πορείας, που είχε χαραχτεί προς την ελευθερία και την πρόοδο χωρίς αυτό να σημαίνει πλήρη εγκατάλειψη των παραδοσιακών γραμμών, αλλά αντίθετα, συνδυασμό και ενσωμάτωσή τους με ευρωπαϊκά στοιχεία. Οι ιδιωτικές κατοικίες όπως και αυτή όπου στεγάζεται το μουσείο χαρακτηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από την εξωτερική αρχιτεκτονική μορφολογία της κεντρικής Ευρώπης (νεοκλασικισμός, εκλεκτισμός) και την εσωτερική διακόσμηση με τοιχογραφίες.

Οι αδερφοί Κουγιουμτζόγλου μετά από ένα ταξίδι τους στη Ρωσία προμηθεύονται τις κατόψεις του αρχοντικού τους σχεδιασμένες με κερί πάνω σε μεταξωτό ύφασμα (βλ.εικ.30 παρ.φωτ.). Τα σχέδια αυτά, έγιναν βάση προφορικής περιγραφής του οικοπέδου στους αρχιτέκτονες.

Το κτήριο, το οποίο εντυπωσιάζει τον επισκέπτη με την επιβλητική του κλίμακα και το διάκοσμο στην πρόσοψη, ολοκληρώθηκε το 1862 και οι τοιχογραφίες πραγματοποιήθηκαν από Βαυαρούς και Ξανθιώτες καλλιτέχνες οι οποίοι δεν υπέγραψαν τα έργα τους και δεν διασώθηκαν τα ονόματά τους, το 1866. Το μουσείο, συνολικού εμβαδού 1700^{τμ} με δύο ορόφους και ένα ημιπόγειο, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της αρχιτεκτονικής των αρχοντικών της εποχής. Η κάτοψή του είναι ορθογώνια και χωρίζεται σε δύο πανομοιότυπες κατοικίες με μία ανεξάρτητη είσοδο για την κάθε μία. Στην κύρια πρόσοψή του βρίσκονται 26 ορθογώνια παράθυρα με το καθένα να διαθέτει κορνίζα από οπτόπλινθο χωρίς επίχρισμα και λαξευμένες πέτρες (ψαμμίτης). Οι εξωτερικοί του τοίχοι είναι κατασκευασμένοι από πέτρα και συνδετικό αρμό. Η κύρια πρόσοψη αντανακλά την ευρωπαϊκή ρίζα των σχεδίων αφού είναι διακοσμημένη με ψευδοπεσσούς από τούβλο με επίκρανα, αετώματα, κορνίζες με τούβλα πλεγμένα αλυσιδωτά ανά δυο, μπαλκόνια με περίτεχνα κάγκελα και έντονη χρωματική αντίθεση μεταξύ των υλικών¹⁷⁸. Το σύνολο των υδρορροών και της απορροής των υδάτων είναι φτιαγμένα από χυτοσίδηρο. Στο νοτιοδυτικό άκρο του βρίσκεται ένας μικρός αύλειος χώρος, ενώ στο πίσω

¹⁷⁶Γεωργαντζής Πέτρος, ό.π., σελ.80-84.

¹⁷⁷Χριστοδούλου Κ., Καλπάκης Δ., Τσουράκη Κ., Νομικός Μ., *Λαογραφικό & Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης*, ό.π., σελ.110-112.

¹⁷⁸Μελέτη αποκατάστασης λαογραφικού μουσείου Ξάνθης. Διεύθυνση τεχνικών υπηρεσιών δήμου Ξάνθης, Ξάνθη 1997.

μέρος της οικίας υπάρχει η μεγαλύτερη αυλή όπου έχουν τοποθετηθεί τα δύο χαμάμ με παραδοσιακή ανατολίτικη μορφή(τετράπλευρα κτίσματα με τρουλίσκο στην κάθε οροφή).

Εσωτερικά το κτήριο διαιρείται σε δεκατρείς αίθουσες, το ισόγειο αποτελείται από ένα μεγάλο ορθογώνιο χώρο στον οποίο βρίσκονται οι σκάλες που οδηγούν στον όροφο και το υπόγειο. Ο όροφος, είναι διακοσμημένος με τοιχογραφίες και διαιρείται σε οκτώ χώρους. Στο υπόγειο κατά μήκος ενός διαδρόμου, βρίσκονται σε ακολουθία χώροι με τοξοειδή ανοίγματα εισόδου για τον καθ' ένα.

2.4 Το μουσείο σήμερα: χώροι και εκθέματα

Η εκθεσιακή αφήγηση του μουσείου, περιλαμβάνει πτυχές από την ιστορία της Ξάνθης και της ευρύτερης περιοχής και χωρίζεται με τις ακόλουθες θεματικές ενότητες. Η ενότητα α', «Ξάνθη 1860 -1940 περίοδος ακμής» που εκτείνεται στο μεγαλύτερο μέρος του μουσείου, προσεγγίζει την αστική τάξη των καπνεμπόρων της πόλης. Η ενότητα β', «Καθμερ'νές και σκόλες» παρουσιάζει την αγροτική και κτηνοτροφική ζωή της Θράκης και η ενότητα γ', «Επιχειρηματικότητα στην Ξάνθη στις αρχές 20ου αιώνα» περιγράφει τα επαγγέλματα και τις ασχολίες της εργατικής τάξης της πόλης στο ίδιο διάστημα. Η πορεία του επισκέπτη ξεκινά από την αίθουσα παρουσιάσεων, συνεχίζει στους δύο προθαλάμους κλπ. (για την αναλυτική πορεία του επισκέπτη βλ. διαγράμματα κατόψεων)

2.4.1 Αίθουσα παρουσιάσεων

Σε αυτό το χώρο γίνεται μια προφορική «ξενάγηση» από κάποιον υπεύθυνο στους επισκέπτες του μουσείου, οι οποίοι μαθαίνουν πληροφορίες για τις περιόδους όπου η Ξάνθη παρουσίαζε μεγάλη οικονομική και πολιτισμική ανάπτυξη (1870-1912, 1922-1940) και τις περιόδους που η πόλη δοκιμάστηκε από πολέμους και κατοχή (1912-1920, 1940-45). Επιπλέον οι επισκέπτες πληροφορούνται για το κτήριο που στεγάζει το μουσείο, την ιστορία του και την οικογένεια η οποία κατοικούσε σε αυτό.

2.4.2 Προθάλαμοι:

Α' προθάλαμος

Η πρώτη αίθουσα (βλ. εικ.10 παρ.φωτ.) του Λαογραφικού μουσείου είναι αφιερωμένη στην ιστορία της Θράκης, από την Παλαιολιθική εποχή (10.000 π.Χ.) ως τους οθωμανικούς χρόνους (1910). Στο μικρό αυτό χώρο με τοίχους στο χρώμα της ώχρας, εκτίθενται κατά κύριο λόγο βιβλία και πληροφοριακό υλικό που βρίσκεται αναρτημένο σε πληροφοριακές πινακίδες εκτυπωμένες σε πλαστικοποιημένο ύφασμα στους τοίχους. Το πληροφοριακό υλικό, αποτελεί μια ιστορική αναδρομή και πληροφορεί τον επισκέπτη πως η Θράκη αποτελούσε μια περιοχή με ενεργό ρόλο καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας, στοχεύοντας στην ανάδειξη της ευρύτερης περιοχής μέσα από κομβικές ημερομηνίες¹⁷⁹. Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν σε αυτές οδήγησαν στη διαμόρφωση της «ταυτότητας» των Θρακών σήμερα. Επίσης στην ίδια αίθουσα εκτίθεται μία πινακίδα με τα ονόματα των ευεργετών, υποστηρικτών, χορηγών και δωρητών του μουσείου. Ο φωτισμός είναι έντονος και προέρχεται από μικρούς προβολείς με λάμπες φθορίου που βρίσκονται ακριβώς πάνω από την πινακίδα με τις πληροφορίες. Στον Προθάλαμο Α' υπάρχουν τρία αντικείμενα σε έκθεση τα οποία σχετίζονται με τους οθωμανικούς χρόνους (όπλα της Επανάστασης) και τρία τα οποία σχετίζονται με την αρχαιότητα (τρία ελάσματα χρυσού)

Β' προθάλαμος

Ο δεύτερος χώρος (βλ. εικ.11 παρ.φωτ.) έχει το ίδιο μέγεθος με τον πρώτο και συνεχίζει ακολουθώντας το ίδιο αφηγηματικό μοτίβο, παρουσιάζει την ιστορία της Θράκης από την απελευθέρωσή της (1920) μέχρι και τα νεότερα χρόνια (ως το1987). Το πληροφοριακό υλικό που εκτίθεται και σε αυτό το χώρο επικεντρώνεται σε ημερομηνίες και γεγονότα που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη σημερινή πολιτισμική σύνθεση, αλλά και τα γεωγραφικά σύνορα της Θράκης¹⁸⁰. Στην αίθουσα εκτίθενται τέσσερις γυναικείες παραδοσιακές θρακιώτικες

¹⁷⁹492π.Χ.:Ο στρατός του Μαρδόνιου υφίσταται μεγάλες καταστροφές από τους Θράκες κατά την εκστρατεία του εναντίον της Ελλάδος. 46μ.Χ.:Η Θράκη γίνεται Ρωμαϊκή επαρχία με πρωτεύουσα την Πέρινθο.330μ.Χ.:Η πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας μεταφέρεται στην Κωνσταντινούπολη και η Θράκη αποκτά κομβικό ρόλο στην αυτοκρατορία.1371:Ο Σουλτάνος Μουράτ Α' μεταφέρει την πρωτεύουσα των Οθωμανών στην Αδριανούπολη.1908-1910:Οι βιαιοπραγίες σε βάρος των ελληνικών πληθυσμών από μουσουλμάνους αναγκάζει σημαντικό τμήμα του θρακικού ελληνισμού να καταφύγει σε άλλες χώρες.

¹⁸⁰1920:Υπογράφεται η συνθήκη των Σεβρών στη Γαλλία και παραχωρούνται στην Ελλάδα η σημερινή δυτική και ανατολική Θράκη μαζί με τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος.1923:Η συνθήκη της Λωζάνης οριοθετεί τη σημερινή Τουρκία με επέκταση των εδαφών της στην Αν.Θράκη.1943: 4200 Έλληνες Εβραίοι της βουλγαροκρατούμενης ζώνης εκτοπίζονται και θανατώνονται στα γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.(Εξοντώνεται ολόκληρη η εβραϊκή κοινότητα της Ξάνθης).1973:Ιδρύεται το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

ενδυμασίες και μία ενδυμασία νηπίου, όλες τοποθετημένες σε ομοιώματα (mannequins). Στο κέντρο αυτής, βρίσκεται μια προθήκη με πόρπες, δαχτυλίδια, βραχιόλια και άλλα κοσμήματα. Οι ιστορικές πληροφορίες αναγράφονται σε πινακίδες στους τοίχους ενώ βιβλία με πληροφοριακό υλικό για τη Θράκη εκτίθενται με όμοιο τρόπο όπως στην πρώτη αίθουσα. Ο φωτισμός παραμένει ίδιος και οι τοίχοι της αίθουσας είναι βαμμένοι σε χρώμα υπόλευκο.

2.4.3 Κεντρική αίθουσα

Η κεντρική αίθουσα, αποτελεί τη μεγαλύτερη του Λαογραφικού Μουσείου. Χωρίζεται σε τρεις σκηνικές αναπαραστάσεις (period rooms)¹⁸¹ τραπεζαρία, γραφείο και αίθουσα πιάνου (βλ. εικ.12-15 παρ. φωτ.). Οι τοίχοι είναι διακοσμημένοι με ταπετσαρίες με μοτίβα, το φως διαχέεται στο χώρο από έναν πολυέλαιο που βρίσκεται στο κέντρο του ταβανιού. Στο χώρο εκτίθεται μια σόμπα σαλονιού κλειστού τύπου, κατασκευασμένη από χυτοσίδηρο και επένδυση από επισμαλτωμένα πλακίδια¹⁸² (βλ.εικ.16 παρ. φωτ.). Στο κέντρο της αίθουσας εφαπτόμενη σε τοίχο διακρίνεται μια χαμηλή ντουλάπα με τζάμι πάνω από την οποία βρίσκονται «κοσμήματα καπνού¹⁸³» και δέματα καπνού διαφόρων ποικιλιών. Ακριβώς πάνω από την ντουλάπα στον τοίχο βρίσκεται ένας πίνακας με τα ονόματα των καπνεμπόρων Αιμίλιου Ζηρίνη και Ιωάννη Στάλιου. Τα ονόματά τους είναι κατασκευασμένα με απομιμήσεις του φυτού του καπνού, μινιατούρες δεμάτων των φύλλων και μικρογραφίες πούρων. Το έργο υπογράφει ο καλλιτέχνης Κωσταντίνος Σολομώτας για τον οποίο γνωρίζουμε μονάχα ότι ενδιαφέρθηκε για την καλλιτεχνική χρήση του καπνού (βλ.εικ.17 παρ.φωτ.).

Αριστερά από την είσοδο της κεντρικής αίθουσας βρίσκεται η «αίθουσα της τραπεζαρίας». Χαρακτηριστικό του χώρου αποτελούν οι τοιχογραφίες (άγνωστου καλλιτέχνη). Κεντρικά της αίθουσας βρίσκεται ένα τραπέζι με οικιακά σκεύη και δύο καθήμενες γυναικείες μορφές με βιενέζικες παραδοσιακές ενδυμασίες εποχής. Εκτίθεται ένα σερβίτσιο του 19^{ου} αιώνα και μια καπελοθήκη που ανήκε στην οικογένεια Κουγιουμτζόγλου και χρονολογείται τον 20^ο αιώνα.

¹⁸¹Σίμος Παπαδόπουλος, Αναστασία Φιλιππουπολίτη «Για μια νέα σύμπραξη της Παιδαγωγικής του Θεάτρου και του Μουσείου» *Epistēmēs Metron Logos Journal* No 2, (2019) σελ.64.

¹⁸²Οι σόμπες χυτοσιδήρου που επενδύονται με κεραμικά πλακάκια είναι γνωστές στην Ευρώπη από το Μεσαίωνα. Αποτελούν πραγματικά έργα τέχνης και είναι προϊόντα υψηλής εξειδίκευσης. Τα υλικά που χρησιμοποιούνταν συνηθέστερα για την κατασκευή τους ήταν η Φαγιάνς και σπανιότερα η πορσελάνη, συναντώνται κυρίως στα μεγάλα ευρωπαϊκά ανάκτορα του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα και μαρτυρούν την οικονομική ευρωστία της αστικής τάξης.

¹⁸³Πίνακες με χειροτεχνίες που χρησιμοποιούσαν ως πρώτη ύλη τον καπνό.

Επιπλέον μεγάλο έπιπλο πιθανόν για την αποθήκευση των σκευών βρίσκεται στα δεξιά της εισόδου και πάνω σε αυτό εκτίθενται ένα γραμμόφωνο εποχής που χρονολογείται το 1930.

Συνεχίζοντας, η επόμενη αίθουσα είναι αυτή του «γραφείου των αδερφών Κουγιουμτζόγλου». Στο χώρο υπάρχουν κείμενα εκτυπωμένα σε πινακίδες τα οποία περιγράφουν την πρώτη καλλιέργεια καπνού στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης από Γάλλους εμπόρους το 16^ο αιώνα μέχρι το πώς έφτασε ο καπνός της Ξάνθης να αποτελεί είδος πολυτελείας για εκλεκτούς καταναλωτές (19^ο-20^ο αιώνας). Συγκεκριμένα αναφέρεται στην ποιότητα του καπνού και στα ξακουστά για την εποχή τσιγάρα «ΚΙΡΕΤΣΙΛΛΕΡ¹⁸⁴» (Kirecciler). Οι κλιματικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή ευνόησαν την ευδοκιμία των ποικιλιών «μπασμά» (αρωματικά καπνά που αργότερα ονομάστηκαν από τους εμπόρους της περιοχής «βασιλιάς» εξαιτίας της τεράστιας κερδοφορίας τους). Αναγράφονται ακόμη οι αιτίες που οδήγησαν στην μείωση της ζήτησης του καπνού¹⁸⁵.

Στο κέντρο της αίθουσας βρίσκονται τρία ανδρικά ομοιώματα γύρω από ένα γραφείο που αναπαριστούν τους αδερφούς Κουγιουμτζόγλου και το λογιστή τους. Στην αίθουσα υπάρχουν χειρόγραφα, αποδείξεις και τιμολόγια σε προθήκες με τις οικονομικές δραστηριότητες της οικογένειας.

Ο επόμενος χώρος είναι η «αίθουσα του πιάνου». Η αίθουσα αυτή αν και αποτελεί έναν ενιαίο χώρο με το «γραφείο» διαχωρίζεται νοηματικά. Οι τοίχοι είναι βαμμένοι στην απόχρωση του μπλε. Εκτίθενται έπιπλα και ο χώρος μοιάζει με σαλόνι εποχής. Στο χώρο υπάρχει σκηνική αναπαράσταση μαθήματος πιάνου με 2 ομοιώματα, γυναίκας (δασκάλας) και παιδιού με ένδυση της εποχής.

2.4.4 Όροφος

Α' πτέρυγα

Ανεβαίνοντας στον 1^ο όροφο αντιλαμβάνεται κανείς τον πλούσιο εσωτερικό διάκοσμο της οικίας Κουγιουμτζόγλου. Οι τοιχογραφίες και οι οροφोगραφίες έχουν δεχτεί επεξεργασία σε διάφορες εποχές από ειδικούς ζωγράφους και εξειδικευμένους τεχνίτες κυρίως στις τεχνικές της

¹⁸⁴Το όνομα του χωριού επικράτησε διεθνώς λόγω της ποιότητας του καπνού που παρήγαγε. Με τον ερχομό των προσφύγων μετονομάστηκε σε «ΧΡΥΣΑ».

¹⁸⁵Τρεις βασικοί παράγοντες έπληξαν την εμπορία καπνού στην Ξάνθη. Η υποχρεωτική χρήση του φίλτρου στα τσιγάρα (ο αρωματικός καπνός χάνει την ιδιαιτερότητά του), εισαγωγή δυτικών καπνών στα πλαίσια του σχεδίου Marshal και ο νόμος 2348/1953.

κοσμηματογραφίας, fresco, stencil, poncif (βλ.εικ.18 παρ. φωτ.). Ο συνδυασμός stencil με την τεχνική poncif χρησιμοποιήθηκε για να δώσει ένα αχνό σβήσιμο στο χρώμα (dégradé)¹⁸⁶. Οι δυτικοευρωπαϊκές επιρροές είναι εμφανείς στο χώρο. Σε διάφορα σημεία της πτέρυγας βρίσκονται προθήκες που εκτίθενται κεντήματα, αποκόμματα παλαιών εφημερίδων και εκκλησιαστικά αντικείμενα.

Δεξιά της σκάλας βρίσκεται η αίθουσα της «κρεβατοκάμαρας» (βλ.εικ.19 παρ. φωτ.). Σε αυτήν εκτίθενται γυναικεία ενδύματα ύπνου, είδη προσωπικής περιποίησης και υγιεινής, σκεύη καθημερινής χρήσης και ραπτικής.

Ο επόμενος χώρος είναι το «παιδικό δωμάτιο» (βλ.εικ.20 παρ. φωτ.), σε αυτόν υπάρχουν διάσπαρτα ξυλόγλυπτα παιδικά παιχνίδια και βιβλία.

Απέναντι από το «παιδικό δωμάτιο» βρίσκεται η αίθουσα των γραμματοσήμων (βλ.εικ.21 παρ. φωτ.). Η συλλογή περιήλθε στο Μουσείο χάρη στη δωρεά του Κυριάκου Σταματιάδη και την υποστήριξη του Ιδρύματος «Σταύρος Νιάρχος¹⁸⁷». Επίσης φάκελοι και φιλοτελικά αντικείμενα βρίσκονται στην αίθουσα όπως και σπάνια γραμματόσημα μεγάλης αξίας.

Τελευταία αίθουσα στον όροφο είναι αυτή του «Χρονολογίου» στην οποία στεγάζονται περιοδικές εκθέσεις.

Β' πτέρυγα

Η πτέρυγα αυτή διαθέτει προς έκθεση ένα από τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου. Ο λόγος γίνεται για τον εξοπλισμό υγιεινής από πορσελάνη με χρωματιστά σμάλτα και διάφανο σμαλτοβερνίκι (βλ.εικ.22 παρ. φωτ.). Η συγκεκριμένη λεκάνη τουαλέτας χρονολογείται στο 2^ο μισό του 19^{ου} ή στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, είναι ζωγραφισμένη με φυτικό διάκοσμο εξωτερικά αλλά και εσωτερικά. Στο εσωτερικό τμήμα της από την επάνω πλευρά υπάρχει φυσίγγιο με σχήμα κορδέλας και επιγραφή στην αγγλική γλώσσα για τον τόπο κατασκευής. Ο συγκεκριμένος εξοπλισμός αποτελεί απόδειξη πλούτου και ευρωπαϊκών επιρροών. Επιπλέον στην πτέρυγα αυτή βρίσκονται ο χώρος από τον οποίο εκπέμπει το «RADIO ΧΑΝΘΗ» και η αίθουσα αφιερωμένη στην Κατίνα Βέικου Σεραμέτη με το αρχείο της.

¹⁸⁶Χριστοδούλου Κ., Καλπάκης Δ., Τσουράκη Κ., Νομικός Μ., *Λαογραφικό & Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης*, ό.π., σελ.210-220.

¹⁸⁷Στο ίδιο, σελ.210-220.

2.4.5 Υπόγειο

Α' πτέρυγα

Ο χώρος αυτός του υπογείου είναι αφιερωμένος στην αγροτική τάξη της Θράκης το 18^ο-19^ο αιώνα. Στην Α' πτέρυγα υπάρχει πληθώρα πληροφοριακού υλικού που παρουσιάζει την καθημερινότητα των αγροτοκτηνοτρόφων της ευρύτερης περιοχής της Θράκης. Συγκεκριμένες πληροφορίες (σε πλαστικοποιημένο ύφασμα στον τοίχο) αναφέρονται στις γεωργικές, κτηνοτροφικές και αγροτικές εργασίες όπως και τους τρόπους και τα μέσα που διεκπεραιώνονταν εκείνη την περίοδο¹⁸⁸. Γίνεται λόγος από το πληροφοριακό υλικό για ήθη και έθιμα¹⁸⁹ και γενικότερα τον άυλο λαϊκό πολιτισμό (χορούς, τραγούδια, ποιήματα, μουσική) που συνοδεύουν γιορτές θρησκευτικές και λαϊκές. Επίσης παρουσιάζονται πληροφορίες για δοξασίες, γιατροσόφια, παροιμίες, ανέκδοτα και μερικά τοπωνύμια. Στον ίδιο χώρο εκτίθενται οικιακά σκεύη ζωγραφισμένα ή σκαλισμένα, αντικείμενα και στολίδια γάμου, φυλαχτά χελώνας, γεωργικά εργαλεία, μέσα μεταφοράς των γεωργικών προϊόντων, σκεύη μαγειρικής, θρακιώτικα μουσικά όργανα και παραδοσιακές θρακιώτικες ενδυμασίες τοποθετημένες σε ομοιώματα. Στην ίδια αίθουσα υπάρχει μια σκηνική αναπαράσταση με δύο γυναίκες και την προετοιμασία του πρωινού γεύματος και μια σκηνική αναπαράσταση με γυναίκες που πλέκουν στον αργαλειό (βλ.εικ.23-24 παρ.φωτ.).

Β' πτέρυγα

Στην πτέρυγα αυτή εκτίθεται πληροφοριακό υλικό για την επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ξάνθη στις αρχές του 20^{ού} αιώνα και τον ρόλο των προσφύγων από τη Μ. Ασία, στην ανασυγκρότηση της πόλης από τις αρχές του 1922 και έπειτα. Ακόμη, δίνονται πληροφορίες για τη λειτουργία θεάτρου αλλά και τη διεξαγωγή των πρώτων καλλιστείων της πόλης το 1929 (βλ.εικ.25 παρ. φωτ.). Υπάρχουν επιπλέον πληροφορίες για την πολιτιστική και πολιτισμική σύνθεση της Ξάνθης καθώς και την ακμάζουσα εμπορική δραστηριότητά της τη δεκαετία 1930-40. Στον χώρο εκτίθεται πληροφοριακό υλικό με τα σωματεία όλων των ειδών των εργατών, επαγγελματιών, βιοτεχνιών βιομηχανιών και εργοστασίων που υπήρχαν στην πόλη τα έτη 1934-1936 καθώς και τα ονόματα επιφανών επιστημόνων της εποχής. Υπάρχουν προς έκθεση αντικείμενα κυρίως επαγγελματικής χρήσης (μουσικά όργανα, φωτογραφικές μηχανές,

¹⁸⁸Το όργωμα της γης γινόταν με τη χρήση του «πλούκτου»(σιδερένιο υνί) που έσερναν δυο μεγαλόσωμα ζώα.

¹⁸⁹Κουρμπάνι/Τζαμάλα. Το κουρμπάνι (ζωοθυσία) γινόταν μετά τον Αγιασμό του σπιτιού προκειμένου να έχει γερά θεμέλια. Η Τζαμάλα γινόταν συνήθως στις 14 Σεπτεμβρίου, ένα μέρος του χωραφιού έμενε αθέριστο προκειμένου να φέρει καλοτυχία στον ιδιοκτήτη.

επαγγελματικά φιλμ, σκεύη παρασκευής και αποθήκευσης φαρμάκων, φιαλίδια διαφόρων χρήσεων, ραπτομηχανές και επαγγελματικοί εκτυπωτές τύπου (βλ.εικ.26-28 παρ.φωτ.). Στο χώρο βρίσκεται μια αίθουσα αφιερωμένη αποκλειστικά στο παλαιότερο καφεκοπτείο της πόλης (βλ.εικ.29 παρ.φωτ.) και σε αυτήν εκτίθενται αντικείμενα παραγωγής, επεξεργασίας, προετοιμασίας και πόσης του καφέ.

2.4.6 Άλλοι χώροι του μουσείου

Το λαογραφικό Μουσείο Ξάνθης διαθέτει εργαστήριο χειροτεχνικών κατασκευών και πωλητήριο. Στον αύλειο χώρο όπου βρίσκονται τα δύο χαμάμ (ανδρικό και γυναικείο) λειτουργεί το καφέ του μουσείου (βλ.εικ.31-32 παρ.φωτ.).

2.4.7 Συμπεράσματα

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, προκύπτει εύλογα το συμπέρασμα πως το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης αντιμετωπίζει ζητήματα «ταυτότητας», εκθεσιακής διάρθρωσης των ενότητων του και αφηγηματικής ροής καθότι, εκθεσιακά πραγματεύεται και αναδεικνύει σε μεγάλο βαθμό την μεγαλοαστική και άρχουσα τάξη της Ξάνθης και την επιχειρηματικότητα, και σε μικρότερο βαθμό τις προβιομηχανικές παραδοσιακές κοινωνίες. Ακόμη, το κτίριο στο οποίο στεγάζεται το μουσείο αποτελεί ένα νεοκλασικό οίκημα του 19^{ου} αιώνα, με τοποθεσία στο κέντρο της παλιάς πόλης της Ξάνθης. Όλα τα παραπάνω στοιχεία, δηλαδή, οι συλλογές του μουσείου, τα θέματα που αυτές πραγματεύονται, το κτιριακό κέλυφος και η τοποθεσία του δεν ευνοούν την ιδιότητα που του προσδίδεται ως «Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο». Για τους λόγους αυτούς, η πρόταση που θα καταθέσουμε στοχεύει στην μετατροπή του σε ένα σύγχρονο μουσείο πόλης, το οποίο θα αναδεικνύει το παρελθόν, παρόν και μέλλον της πόλης της Ξάνθης και θα τολμά να προσεγγίσει «δύσκολα» και «αμφιλεγόμενα» θέματα¹⁹⁰ μέσα από τις προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων από όλες τις κοινωνικές ομάδες της πόλης (Χριστιανούς, Μουσουλμάνους, Ρομά, Αρμένιους και απογόνους της εβραϊκής κοινότητας).

¹⁹⁰ Μούλιου, Μ. & Μπούνια, Α. «Μουσειακές εκ-θέσεις...», ό.π σελ. 53-58.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Μεθοδολογία ανάλυσης της έκθεσης

Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζονται συνοπτικά ορισμένα μοντέλα ανάλυσης μουσειακών εκθέσεων προκειμένου έπειτα να προταθεί ένα από αυτά για την ανάλυση της έκθεσης στο Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης.

3.1 Τα δομικά στοιχεία μιας έκθεσης

Η αρχιτεκτονική του κτιρίου, τα οπτικοακουστικά μέσα (στιγμιότυπα βίντεο, μουσική, παιχνίδια, διαδραστικά μέσα) τα χρώματα, ο φωτισμός η σχεδίαση-διάταξη του χώρου, ο τρόπος, η σειρά και τα σημεία που τοποθετούνται τα εκθέματα, το ύφος και η γλώσσα των κειμένων όπου υπάρχουν, αποτελούν όλα εκείνα τα δομικά στοιχεία της έκθεσης που συμβάλλουν στη δημιουργία ενός νοήματος¹⁹¹ και τη μεταφορά γνώσεων και πληροφοριών επιδιώκοντας τη δημιουργία της αλληλεπίδρασης με τον επισκέπτη. Μια ολοκληρωμένη μουσειακή εμπειρία συνδέεται άρρηκτα με τη διάταξη των αντικειμένων στο χώρο, τη διαμόρφωση οπτικών και χωρικών αλληλοσχετίσεων, την αλληλουχία εικόνων και την ακολουθία χώρων και σκηνών, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στον επισκέπτη να εξαγάγει τα δικά του συμπεράσματα και να αξιοποιήσει όλες τις αισθήσεις του με σκοπό την επίτευξη του «βιωματικού» μουσειακού τύπου¹⁹².

3.2 Τρόποι προσέγγισης μουσειακών εκθέσεων

Στο κείμενο του «Smithsonian Institution¹⁹³» παρουσιάζονται τέσσερις διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης των μουσειακών εκθέσεων με σκοπό την καλύτερη κατανόησή τους. α) προσέγγιση της έκθεσης με επίκεντρο συλλογές και εκθέματα (object oriented), β) σχεδιασμός της έκθεσης ως φορέα ιδεών-πληροφοριών (idea oriented), γ) σχεδιασμός με βάση τις δραστηριότητες του επισκέπτη μέσα στην έκθεση και δ) ανάλυση μιας μουσειακής έκθεσης με έμφαση στο ιδιαίτερο, «βιωματικό» περιβάλλον που δημιουργεί.

¹⁹¹Moser Stephanie. The devil is in the detail: Museum Displays and the Creation of Knowledge, στο περ. *Museum anthropology*. Vol.33. 2010 Southampton. P. 22-30.

¹⁹²Χουρμουζιάδη Αναστασία. «Η παιδαγωγική του μουσειακού χώρου», στο Νικονάνου Νίκη (επ.) *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, εκδ. Κάλλιπος, Αθήνα 2015, σελ. 175-194. Δικτυακός τόπος, <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712> (τελευταία επίσκεψη 13/2/23).

¹⁹³Neves M.P Carole. Exhibition Concept Models. Smithsonian Institution. Office of Policy and Analysis. Washington DC. July 2002. P. 1-8.

Παρακάτω θα παρουσιάσουμε καθένα από τους παραπάνω τρόπους προσέγγισης αναλυτικά.

1) Προσέγγιση της έκθεσης με επίκεντρο συλλογές και εκθέματα.

Όταν δίνεται έμφαση σε αυτήν την προσέγγιση από τον επιμελητή, η επιλογή και ο τρόπος διάταξης των εκθεμάτων αποτελούν τον κύριο άξονα επάνω στον οποίο σχεδιάζεται η μουσειακή έκθεση. Η επιλογή των πιο εντυπωσιακών εκθεμάτων τα οποία τοποθετούνται είτε μεμονωμένα είτε ομαδικά και ο τρόπος προβολής τους, (π.χ. ο ιδιαίτερος φωτισμός στο σημείο που βρίσκονται) αποτελούν το κύριο μέλημα των επιμελητών. Σκοπός του συγκεκριμένου τρόπου προσέγγισης είναι το εποπτικό υλικό και οι πληροφορίες που παρέχονται από αυτό να επικεντρώνονται στα ίδια τα εκθέματα. Παράδειγμα αποτελεί το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

2) Προσέγγιση της έκθεσης ως φορέα ιδεών-πληροφοριών

Όταν μια έκθεση επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στη μεταφορά ιδεών-πληροφοριών στους επισκέπτες σχετικά με το κεντρικό θέμα που πραγματεύεται, επιδιώκει να μεταφέρει πρόσθετα μηνύματα που σχετίζονται με αυτό και παρέχουν νέες πληροφορίες και προοπτικές¹⁹⁴. Τα μηνύματα, μεταφέρονται μέσω εκτεταμένης χρήσης της γλώσσας συνήθως με κείμενα και οπτικοακουστικό υλικό. Τα εκθέματα που βρίσκονται στο χώρο, αρκετές φορές αντίγραφα, δεν αποτελούν ιδιαίτερα εντυπωσιακά και σπάνια τμήματα συλλογών και συχνά «ακολουθούν» έναν «αποδομημένο» τρόπο προβολής με σημασιολογική ερμηνεία. Έχουν έναν καθαρά «υποστηρικτικό» ρόλο και αποσκοπούν στην ενίσχυση και προώθηση των πληροφοριών σχετικές με το κεντρικό θέμα. Ένα παράδειγμα αποτελεί το Museum of Homelessness στο Λονδίνο.

3) Προσέγγιση μιας έκθεσης με επίκεντρο τις δραστηριότητες του επισκέπτη

Αυτός ο τρόπος εκθεσιακής ανάλυσης τοποθετεί στον «πυρήνα» του, τη συμπεριφορά του επισκέπτη στο χώρο και την αλληλεπίδρασή του με τα εκθέματα. Ενθαρρύνει ιδιαίτερα τη χρήση

¹⁹⁴ Neves M.P Carole, ό.π., σελ. 1-8.

της αφής, των λοιπών αισθήσεων και την κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των επισκεπτών¹⁹⁵. Σκοπός της εκάστοτε έκθεσης που βασίζεται στη συγκεκριμένη ανάλυση είναι η απάντηση στα ερωτήματα που προκύπτουν «Τι θα κάνει ο επισκέπτης μέσα στην έκθεση» «πώς θα το κάνει» και «με ποιο τρόπο οι δραστηριότητες του επισκέπτη θα υποστηρίξουν την αποστολή της έκθεσης ή και όχι». Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του τρόπου εκθεσιακής ανάλυσης αποτελούν τα μουσεία που απευθύνονται σε παιδιά (Kid Museum, Washington D.C.) και τα μουσεία επιστήμης (Science Center).

4) Ανάλυση με έμφαση στο ιδιαίτερο περιβάλλον που δημιουργεί η έκθεση

Μέσω αυτής της ανάλυσης η έκθεση αποτελεί ένα περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί από τους επιμελητές και σε αυτό εισέρχεται ο επισκέπτης. Σκοπός είναι η δημιουργία ενός ατμοσφαιρικού-βιωματικού χώρου¹⁹⁶ χρησιμοποιώντας τα κυριότερα «χαρακτηριστικά εκείνου του τόπου» στον οποίο οι επιμελητές επιθυμούν ο επισκέπτης να «μεταφερθεί». Η συγκεκριμένη προσέγγιση συναντάται σε εκθέσεις μουσείων φυσικής ιστορίας, βοτανικούς κήπους και ζωολογικά πάρκα. Παρ' όλα αυτά, ορισμένα μουσεία τέχνης έχουν υιοθετήσει τη χρήση του συγκεκριμένου τρόπου έκθεσης με τη δημιουργία σκηνικών αναπαραστάσεων.

3.3 Μοντέλα ανάλυσης μουσειακών εκθέσεων

Υπάρχουν αρκετά μοντέλα με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία με τα οποία αναλύεται και προσεγγίζεται μια μουσειακή έκθεση¹⁹⁷. Ο C. Whitehead σε κείμενό του¹⁹⁸ παρουσιάζει ένα υβριδικό μοντέλο ανάλυσης βασισμένο σε τρεις τρόπους προσέγγισης α) με τη μορφή σεναρίου, β) με τη μορφή κειμένου και γ) με τη μορφή αφήγησης-ιστορίας. Παρακάτω θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα.

A) Προσέγγιση της έκθεσης με τη μορφή σεναρίου

Το περιεχόμενο ενός μουσείου (εκθέματα, αρχιτεκτονική του χώρου, φωτισμός, εκθεσιακά μέσα, τρόποι παρουσίασης) περιγράφεται όπως ένα σενάριο, δίνοντας δηλαδή συνοχή στο

¹⁹⁵ Neves M.P Carole, ό.π., σελ. 1-8.

¹⁹⁶ Στο ίδιο, σελ. 1-8.

¹⁹⁷ Moser Stephanie. The devil is in the detail: Museum Displays and the Creation of Knowledge, *Museum Anthropology*. Vol.33. 2010 Southampton. P. 22-30.

¹⁹⁸ Whitehead Christopher, Critical Heritages (CoHERE): performing and representing identities in Europe Work Package 1 Critical Analysis Tool (CAT) 2: how to analyze museum display: script, text, narrative, 2016 Newcastle, σελ. 1-18.

σύνολο. Η ιδέα του μουσείου ως σεναρίου εστιάζει την προσοχή του επιμελητή στον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται ο χώρος της έκθεσης. Τα εικαστικά, ρητορικά και μνημειακά χαρακτηριστικά του κτιρίου και της έκθεσης προδιαθέτουν συγκεκριμένη συμπεριφορά και δραστηριότητα από τους επισκέπτες στο πλαίσιο της περιήγησής και της αλληλεπίδρασής τους με τα εκθέματα¹⁹⁹. Αυτή η προδιάθεση της συμπεριφοράς του επισκέπτη μπορεί να παρομοιαστεί με την αντίστοιχη σε μια τελετή²⁰⁰. Η έκθεση δηλαδή δομείται με συγκεκριμένο τρόπο ώστε οι επισκέπτες να ανταποκρίνονται «κατάλληλα» με βάση τα εκθεσιακά ερεθίσματα. Παράδειγμα αυτής της προσέγγισης αποτελούν συνήθως τα μουσεία δυτικής τέχνης του 19^{ου} αιώνα.

Μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να λειτουργεί σε θεωρητικό επίπεδο, σε πρακτικό όμως μια μουσειακή έκθεση και ειδικότερα η πολυπλοκότητα του χώρου μαζί με την ανάπτυξη των υλικών αντικειμένων και τις ερμηνείες που παράγουν, δεν ταυτίζονται με την ιδέα του σεναρίου, καθιστώντας δύσκολη τη «μετάβαση» από το ένα στο άλλο και εγείροντας ερωτήματα όπως: «με ποιο τρόπο γίνεται διακριτό από τους επισκέπτες ένα τμήμα σεναρίου από ένα τυχαίο ή αυθαίρετο χαρακτηριστικό της έκθεσης» ή «πώς αποτυπώνονται τα υλικά αντικείμενα του σεναρίου από τη φυσική τους μορφή σε κείμενο».

Β) Ανάλυση της έκθεσης με τη μορφή κειμένου

Η ανάλυση μιας μουσειακής έκθεσης με τη μορφή κειμένου σημαίνει την αξιοποίηση γλωσσολογικών και σημειολογικών θεωριών για την κατανόησή της. Η έκθεση γίνεται αντιληπτή ως ένα σύστημα επικοινωνίας παρόμοιο με το γλωσσικό²⁰¹. Αυτό σημαίνει πως τα αντικείμενα σε επίπεδο έκθεσης δεν ερμηνεύονται με βάση την υλική τους μορφή και τη χρηστικότητά τους αλλά αποκτούν μια σημασιολογική ερμηνεία. Παράδειγμα αποτελεί το ματωμένο πουκάμισο του Αρχιδούκα Franz Ferdinand της Αυστρίας στο Μουσείο Πολεμικής Ιστορίας της Βιέννης, το οποίο σηματοδοτεί την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και δεν αποτελεί μονάχα ένα καθημερινό ένδυμα παρόμοιο με αυτά που φορούσε η αριστοκρατία των ανδρών της εποχής. Η προσέγγιση με τη μορφή του «κειμένου» αποτελεί έναν τρόπο κατανόησης μεταξύ του συσχετισμού των αντικειμένων και των ερμηνειών που παράγουν, σε πρακτικό όμως επίπεδο προκύπτουν ορισμένα ζητήματα, καθώς δεν μπορούν να αποδοθούν πάντα με γλωσσικούς

¹⁹⁹ Στο ίδιο, σελ.1-18.

²⁰⁰ Στο ίδιο, σελ. 1-18.

²⁰¹ Whitehead Christopher, ό.π., σελ. 1-18.

ορισμούς π.χ. οι φυσικές αποστάσεις μεταξύ των εκθεμάτων, οι ιδιαίτερες επιφάνειες του μουσείου και η αλληλεπίδραση του επισκέπτη με τα εκθέματα καθώς η ίδια η μουσειακή έκθεση είναι «κατά κάποιο τρόπο πέρα από το κείμενο²⁰²».

Γ) Προσέγγιση της έκθεσης με τη μορφή αφήγησης-ιστορίας

Ο συγκεκριμένος τρόπος προσεγγίζει την έκθεση με τη μορφή της αφήγησης. Αυτό σημαίνει πως οι διαδοχικές σημασίες που δημιουργούνται στους επισκέπτες μέσω της τοποθέτησης των εκθεμάτων από τους επιμελητές δημιουργούν το χρονικό «τόξο» μιας ιστορίας. Τα εκθέματα είναι συναφή μεταξύ τους και ουσιαστικά «αφηγούνται» την ιστορία. Η μορφή αυτή αποτελεί τον πιο συνηθισμένο τρόπο μεταφοράς πληροφοριών στις μουσειακές εκθέσεις (ιδιαίτερα σε ιστορικά μουσεία) και ίσως τον πιο οικείο, καθώς οι άνθρωποι τείνουν να βιώνουν την πραγματικότητα με τη μορφή αφήγησης-ιστορίας η οποία δομείται πάνω σε έναν χρονολογικό άξονα.

Η S.Moser σε κείμενό της²⁰³ παρουσιάζει δύο τρόπους ανάλυσης μουσειακών εκθέσεων βασισμένους στα αντικείμενα (object led) και τις ιδέες (idea oriented). Υποστηρίζει πως η ιδεοκεντρική προσέγγιση χρησιμοποιεί επιλεκτικά συλλογές και εκθέματα για να αφηγηθεί μια ιστορία και θεωρείται πιο ερμηνευτική, ενώ η αντικειμενοκεντρική επιδιώκει να παρουσιάσει ένα ευρύτερο θεματικό πεδίο και γίνεται αντιληπτή από τον επισκέπτη ως πιο περιγραφική. Τονίζει όμως πως οι προσεγγίσεις αυτές στην εφαρμογή τους παρουσιάζουν ορισμένα ζητήματα, καθώς οι αντικειμενοκεντρικές εκθέσεις, ορισμένες φορές, χρησιμοποιούν τις συλλογές τους επιλεκτικά όπως και οι ιδεοκεντρικές.

3.4 Συμπέρασμα

Με βάση όσα προαναφέρθηκαν, για την ανάλυση μιας μουσειακής έκθεσης πρέπει να ληφθούν υπόψη παράμετροι που σχετίζονται με την ίδια την έκθεση όπως: ο χώρος στον οποίο βρίσκεται, το κοινό στο οποίο απευθύνεται, το κεντρικό θέμα της έκθεσης, τα ερμηνευτικά μέσα που χρησιμοποιούνται, η ποιότητα του φωτισμού, ο τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων και τα εκθεσιακά μέσα που έχουν οι ιθύνοντες στη διάθεσή τους. Εκτός από τα είδη μουσειακών μοντέλων και προσεγγίσεων που αναφέρθηκαν ενδεικτικά, με τις διαφορές αλλά και τις ομοιότητες ανάμεσα τους, υπάρχει και ο παράγοντας του σκοπού που επιτελεί η έκθεση, αν

²⁰² Στο ίδιο, σελ.1-18.

²⁰³ Moser Stephanie, ό.π., σελ. 22-30.

είναι π.χ. διδακτικός, με παρουσίαση στοιχείων και πληροφοριών ή αν έχει σκοπό την «ανακάλυψη» εστιάζοντας στην εξερεύνηση, ενασχόληση και διεπαφή των επισκεπτών με τα εκθέματα²⁰⁴. Με βάση τα μοντέλα μεθοδολογίας που αναφέρθηκαν παραπάνω, θεωρούμε καταλληλότερη την επιλογή ενός υβριδικού μοντέλου για την πρόταση επανέκθεσης στο Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης, το οποίο θα περιλαμβάνει: προσέγγιση στα εκθέματα, δημιουργία ενός βιωματικού περιβάλλοντος και μεταφορά ιδεών πληροφοριών μέσω του εκθεσιακού υλικού.

²⁰⁴ Moser Stephanie, ό.π., σελ.22-30.

Κεφάλαιο 4^ο

Πρόταση επανέκθεσης Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης

Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό, θα παρουσιαστούν αναλυτικά, η πρόταση επανέκθεσης, η χωροθέτηση των μουσειακών ενοτήτων καθώς και η επιλογή του εποπτικού υλικού και των αντικειμένων της συλλογής του μουσείου τα οποία θα αξιοποιηθούν σε κάθε μία από τις ενότητες.

4.1 Προδιαγραφές και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κτιρίου

Το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης στεγάζεται στο αρχοντικό της οικογένειας Κουγιουμτζόγλου. Αποτελεί ένα νεοκλασικό κτίριο του 1860-62 και πιο συγκεκριμένα μια δίδυμη κατοικία. Αποτελείται από δύο ορόφους και ένα ημιυπόγειο. Το συνολικό του εμβαδό φτάνει στα 1700^{τμ} και διαθέτει 13 αίθουσες. Η εκθεσιακή αφήγηση του μουσείου, περιλαμβάνει πτυχές από την ιστορία της Ξάνθης και της ευρύτερης περιοχής και χωρίζεται με σε τρεις θεματικές ενότητες. Για τους χώρους του μουσείου, την εκθεσιακή του δομή και τα εκθέματα έχει γίνει αναλυτική αναφορά στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κτιρίου αξίζει να αναφερθεί πως έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο από την εφορία αρχαιοτήτων Ξάνθης (ΕΦ.Α.Ξ) λόγω των ιδιαίτερων μορφολογικών και αρχιτεκτονικών στοιχείων του, καθώς επίσης, και λόγω της ιστορικής του αξίας για την πόλη. Για τους λόγους αυτούς, έχει απαγορευτεί οποιαδήποτε παρέμβαση αλλαγής στο εξωτερικό ή στο εσωτερικό του κτιρίου. Επιπλέον, το α΄ μισό του πρώτου ορόφου δεν ενδείκνυται για την ανάπτυξη της επανέκθεσης καθώς σε αυτό στεγάζεται το αρχαιακό υλικό του μουσείου, το αρχείο της Κατίνας Βέικου Σεραμέτη (βλ. κεφάλαιο 2^ο) και ο ραδιοφωνικός σταθμός της Φ.Ε.Ξ.

4.2 Στρατηγική και στόχοι της πρότασης επανέκθεσης

Η βασική ερμηνευτική στρατηγική της πρότασης επανέκθεσης ενστερνίζεται τις τάσεις της νέας μουσειολογίας δηλαδή τη μετατόπιση από τις αντικειμενοκεντρικές (object oriented) θέσεις στις ανθρωποκεντρικές (people oriented)²⁰⁵. Το ενδιαφέρον λοιπόν, περιστρέφεται γύρω από τον άνθρωπο, τόσο τον άνθρωπο του παρελθόντος όσο και τον επισκέπτη. Σκοπός είναι αυτά τα δύο υποκείμενα να έρθουν σε «επαφή» και «διάλογο». Με τη χρήση ερμηνευτικών μέσων η

²⁰⁵ Σολομών Ε, «Μουσεία και προφορικές μαρτυρίες: Ενδυναμώνοντας μνήμες και σχέσεις», στο Ρ.Βαν Μπουσχότεν, Βερβενιώτη Τ, Μπαδά Κ, Νάκου Ε, Πανταζής Π, Χαντζαρούλα Π. (επ), *Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21^ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες*, Βόλος, 25-27 Μαΐου 2012, σελ. 59-79.

πρόταση στοχεύει στη δημιουργία ενός εκθεσιακού περιβάλλοντος που θα προκαλεί το ενδιαφέρον και την περιέργεια του επισκέπτη προκειμένου να αλληλεπιδράσει με αυτό ώστε να «ανασύρει» προσωπικές μνήμες και εμπειρίες. Βασικό στόχο της νέας μουσειολογικής πρότασης αποτελεί η σαφής και εύληπτη παρουσίαση των εκθεσιακών ενότητων. Η κάθε ενότητα διατηρεί την αυτοτέλεια της, διαδέχεται ομαλά η μία την άλλη και ως ένα διαμορφωμένο σύνολο αφηγούνται σημαίνουσες όψεις της πολυπολιτισμικής ιστορίας της πόλης της Ξάνθης.

Οι εκθεσιακές ενότητες θα χαρακτηρίζονται από την ίδια αισθητική επεξεργασία και σχεδιαστική λιτότητα μεταξύ τους. Οι εποπτικές επιφάνειες θα σχεδιαστούν με τρόπο που να εξυπηρετεί τη νέα πρόταση, το ύφος των κειμένων θα γίνει λιγότερο πληροφοριακό ενώ η έκτασή τους θα μειωθεί και οι προθήκες (όπου χρειάζονται) θα τοποθετηθούν με ανάλογα αισθητικά κριτήρια. Σκοπός είναι η δημιουργία ενός «αισθητικά» ενιαίου και σχεδιαστικά συνεχόμενου αφηγηματικού περιβάλλοντος στο οποίο ο επισκέπτης θα εστιάζει το ενδιαφέρον του στο «περιεχόμενο» του εκθεσιακού χώρου δημιουργώντας τον προσωπικό του «μουσειακό τόπο». Στο πλαίσιο της μεταβολής της ταυτότητας του μουσείου, της οικειότητας και αμεσότητας που στοχεύει να δημιουργήσει η πρόταση, προτείνεται η κατάργηση των κλειστών προθηκών και των απαγορευτικών περιορισμών (βλ.εικόνες 42-43) στην είσοδο του επισκέπτη σε ορισμένους χώρους-δωμάτια (τραπεζαρία, παιδικό δωμάτιο, αίθουσα πιάνου) όπως και η απομάκρυνση των αυτοσχέδιων κουρτινών από τα παράθυρα. Ο επισκέπτης, θα μπορεί πλέον να επεξεργαστεί ορισμένα εκθέματα (π.χ. διαφορετικές ποικιλίες καπνού) ακόμη και με την αφή, δεν θα περιορίζεται η διαδρομή του στο μουσείο από τις απαγορευτικές «ταινίες» και με την απομάκρυνση των αυτοσχέδιων κουρτινών από τα παράθυρα θα μπορεί να έχει οπτική επαφή με τον εξωτερικό χώρο. Επιπλέον, η πρόταση στοχεύει στην ανανέωση της αφηγηματικής δομής και την αλλαγή της εκθεσιακής ροής και διαδρομής του επισκέπτη στο χώρο με τη δημιουργία νέων εκθεσιακών ενότητων. Οι νέες ενότητες θα αφηγούνται με μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση το παρόν και παρελθόν της πόλης της Ξάνθης.

Όσον αφορά τα αντικείμενα που θα χρησιμοποιηθούν στην πρόταση, μερικά από αυτά ανήκουν στη συλλογή του μουσείου. Οι συλλογές και τα αντικείμενα του Λαογραφικού Μουσείου Ξάνθης προέρχονται κυρίως από δωρεές ανώνυμες ή και όχι, από τον αστικό ιστό της Ξάνθης και τις αγροτικές κοινότητες του ορεινού όγκου (Πομακοχώρια). Αυτή τη στιγμή, το Μουσείο αριθμεί περίπου 3000 αντικείμενα στη συλλογή του αρκετά από τα οποία δεν έχουν καταγραφεί, επιπλέον ορισμένα από αυτά αποτελούν αντικείμενα ίδιας κατηγορίας και εποχής (50

φωτογραφικές μηχανές, 18 ραπτομηχανές, 7 ολοκληρωμένα πορσελάνινα σερβίτσια πρωινού). Η αδυναμία ταυτοποίησης και η παρουσία ιδίων εκθεμάτων προκαλούν σύγχυση στην εκθεσιακή αφήγηση για αυτό προτείνεται κάποια από αυτά να μην χρησιμοποιηθούν. Μπορεί να φανούν ωστόσο χρήσιμα στο μέλλον για την ανάδειξη εναλλακτικών τρόπων παρουσίασης.

4.3 Η εκθεσιακή αφήγηση

Η αφηγηματική πλοκή της εκάστοτε έκθεσης ή επανέκθεσης δημιουργείται αρχικά με αφορμή μια χρονολογική σχέση στοιχειωδών έστω γεγονότων. Η χρονική αυτή συσχέτιση μεταξύ αντικειμένων ή γεγονότων δεν αρκεί προκειμένου θα δημιουργηθεί η αφηγηματική πλοκή της έκθεσης, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η σύνδεση μεταξύ τους και με κάποιον άλλο τρόπο (π.χ. αιτιολογικό) πέρα από το χρονολογικό²⁰⁶. Επιπλέον, κομβικό ρόλο στην ανάπτυξη της πλοκής και κατά συνέπεια, στην συνέχεια της αφήγησης διαδραματίζει η χωρική διάσταση στην οποία αυτή εκτυλίσσεται. Ο αποδέκτης μιας μουσειακής αφήγησης «εντάσσει τα γεγονότα που εξελίσσονται, σε έναν χώρο που δημιουργεί ο ίδιος με τη φαντασία του ακόμα και όταν δεν γίνεται κάποια συγκεκριμένη αναφορά σε αυτόν²⁰⁷», δημιουργώντας έτσι την έννοια του «χρονοτόπου²⁰⁸» δηλαδή την έννοια χώρου και χρόνου σε μία αφήγηση. Στην περίπτωση μιας μουσειακής έκθεσης η δημιουργία της εκθεσιακής αφήγησης συνδέεται άμεσα με το γεγονός πως πρόκειται να παρουσιαστεί σε ένα κοινό. Η επικοινωνιακή όμως σχέση μεταξύ επιμελητή, επισκέπτη και μουσειακής έκθεσης δεν αναπτύσσεται σε ένα πλαίσιο γνώσης από την πλευρά του επιμελητή και άγνοιας του επισκέπτη για τα θέματα που θίγονται στην έκθεση. Στην πραγματικότητα και οι δύο διαμορφώνουν κάποια αντίληψη μέσα στο ίδιο μουσειακό περιβάλλον²⁰⁹. Η διαφορά ανάμεσα στους δύο είναι πως ο αποδέκτης της αφήγησης ανάλογα με τα προσωπικά του βιώματα και προκαταλήψεις μπορεί να «διαβάζει» πράγματα που δεν υπάρχουν στην αφήγηση (overread) ή να παραλείπει κάποια από αυτά (underread)²¹⁰. Πάνω σε αυτό το δεδομένο, στηρίζεται η πεποίθηση πως δεν διαθέτουν μονάχα οι επιμελητές την «απόλυτη» γνώση της αφήγησης όσων θίγονται σε μια έκθεση αλλά πως η ίδια η αφήγηση

²⁰⁶ Χουρμουζιάδη Αναστασία. *Εισαγωγή στον εκθεσιακό σχεδιασμό*, εκδ. Κάλλιπος, Αθήνα 2022, σελ.41-71. Δικτυακός τόπος <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/8555> (τελευταία επίσκεψη 13/2/23).

²⁰⁷ Στο ίδιο, σελ.41-71.

²⁰⁸ Στο ίδιο, σελ.41-71.

²⁰⁹ Στο ίδιο, σελ.41-71.

²¹⁰ Στο ίδιο, σελ.41-71.

κάποιες φορές διαμορφώνεται μέσα από συλλογική διαδικασία αξιοποιώντας και τις απόψεις των ακροατών²¹¹.

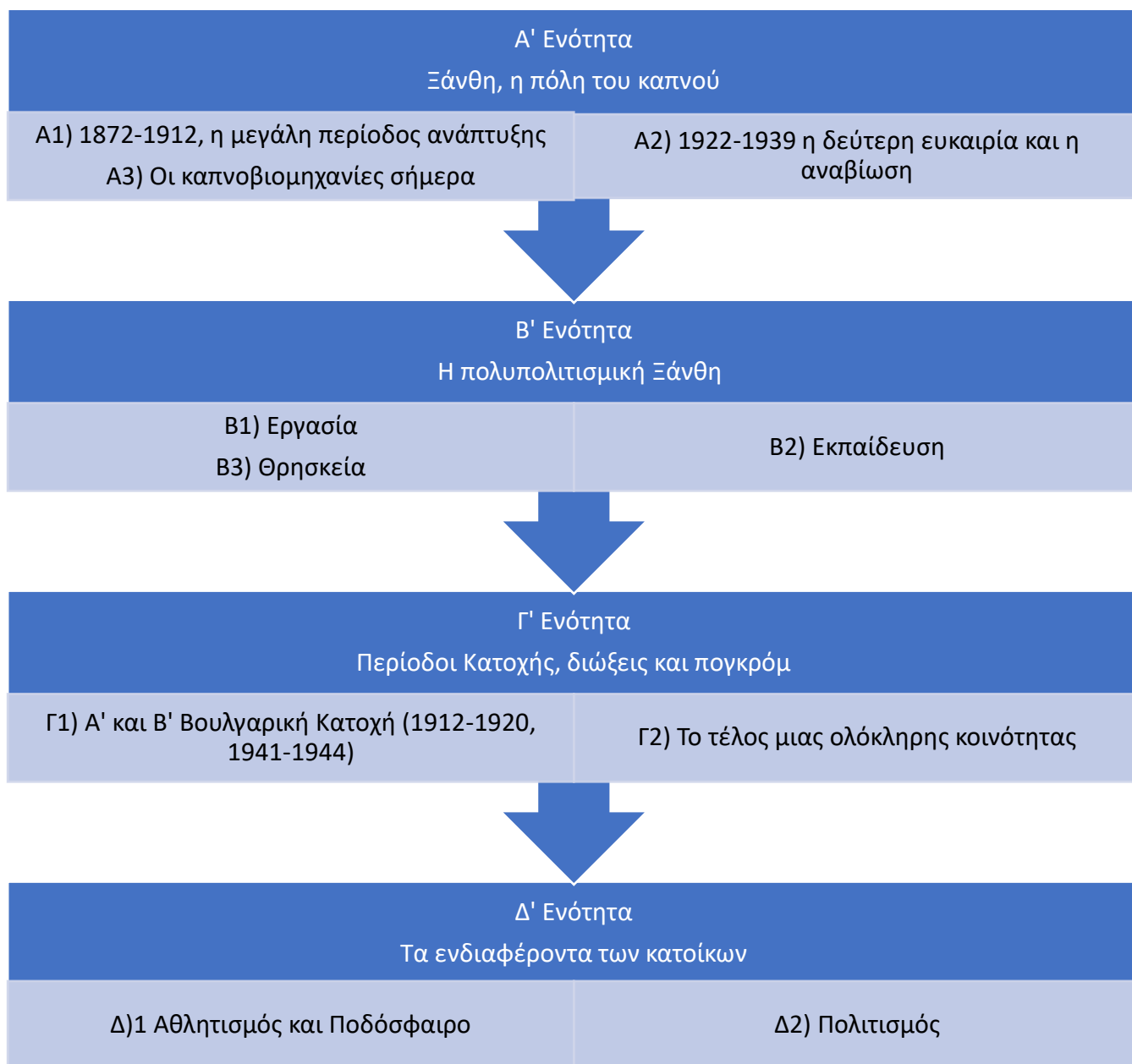
4.3.1 Η αφήγηση της επανέκθεσης

Η αφήγηση της πρότασης-επανέκθεσης αναπτύσσεται σε τέσσερις θεματικές ενότητες. Οι ενότητες παρουσιάζουν διαφορετικές περιόδους και διαφορετικές πλευρές θέασης της πόλης της Ξάνθης. Οι τέσσερις βασικές ενότητες διαιρούνται σε επιμέρους υποενότητες στις οποίες αναπτύσσονται όψεις του ίδιου θέματος. Παρουσιάζουν μια πόλη πολυπολιτισμική με παράδοση στην εμπορία καπνού, την επιχειρηματική δραστηριότητα και τον αθλητισμό, όπως επίσης και μια πόλη που δοκιμάστηκε κατά τις περιόδους κατοχής της από άλλες δυνάμεις.

Η προτεινόμενη δομή της επανέκθεσης αποτυπώνεται στο παρακάτω νοηματικό διάγραμμα²¹².

²¹¹ Στο ίδιο, σελ.41-71.

²¹² Για τη διαδρομή του επισκέπτη και διάρθρωση εκθεσιακών ενοτήτων βλ. κατόψεις οργάνωσης.

Η πρώτη ενότητα, «Ξάνθη η πόλη του καπνού» αφηγείται τις δύο περιόδους (1872-1912 και 1922-1939) κατά τις οποίες η Ξάνθη χαρακτηρίστηκε ως μια «καπνούπολη», έγινε ευρέως γνωστή σε όλα τα ευρωπαϊκά κέντρα χάρη στις αρωματικές ποικιλίες καπνού της και ιδιαίτερα αυτή του «Μπασμά», ο οποίος προοριζόταν για εξαιρετικά εύπορους πελάτες τόσο της ευρωπαϊκής όσο και της τουρκικής αριστοκρατίας. Επιπλέον, στην ενότητα αυτή θα παρουσιάζεται, η σημερινή θέση της καπνοβιομηχανίας στην πόλη, η οποία δε θυμίζει σε τίποτα την παλιά της αίγλη.

Η δεύτερη ενότητα, «η πολυπολιτισμική Ξάνθη» αφηγείται «καθημερινές ιστορίες» της πόλης οι οποίες αγγίζουν τρεις θεματικές υποενότητες την εργασία, τη θρησκεία και την εκπαίδευση.

Η τρίτη ενότητα, «περίοδοι Κατοχής, διώξεις και προγκρόμ αφηγείται τις δύο περιόδους κατά τις οποίες η πόλη δοκιμάστηκε από τη Βουλγαρική κατάκτηση (1912-1920 και 1941-1944) και την εξόντωση ολόκληρης της εβραϊκής κοινότητας Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στο στρατόπεδο συγκέντρωσης στην Τρεμπλίνκα της Πολωνίας.

Η τέταρτη ενότητα, «τα ενδιαφέρονται των κατοίκων» είναι αφιερωμένη στην αφήγηση της ιστορίας των αθλητικών σωματείων, των πολιτιστικών συλλόγων και δρώμενων της πόλης σήμερα.

4.4 Ερμηνευτικά μέσα των ενοτήτων

Στην επανέκθεση προτείνεται να αξιοποιηθούν τα παρακάτω ερμηνευτικά εργαλεία:

A. Αντικείμενα από τις συλλογές του μουσείου

Εκτός από την πρακτική ομαδοποίησης ορισμένων αντικειμένων (οικιακά μαγειρικά σκεύη, σκεύη παρασκευής φαγητού, γυναικεία αντικείμενα καλλωπισμού, προϊόντα καπνού, σκεύη αποθήκευσης και πόσης ιατρικών φαρμάκων) τα οποία ουσιαστικά αναδεικνύουν ένα κοινό θέμα, προτείνεται η παρουσίαση μεμονωμένων εκθεμάτων (σόμπες χυτοσιδήρου, εξοπλισμός υγιεινής). Σκοπός είναι, η ανάδειξη του συμβολικού τους νοήματος, δηλαδή, οι δυτικοευρωπαϊκές επιρροές στην αστική κοινωνία της Ξάνθης χάρη στην ποιότητας κατασκευής τους, τη διακόσμησή τους αλλά και τη χρήση τους. Η πρακτική αυτή, στοχεύει στη δημιουργία αποριών στον επισκέπτη και προσωπικής αναζήτησης για το «πώς» και «γιατί» διέθεταν τόσο πλούτο οι Χριστιανοί, σε μια κατά τα άλλα οθωμανοκρατούμενη κοινωνία, επίσης, τα συγκεκριμένα εκθέματα με τον εμβληματικό τους χαρακτήρα, παρουσιάζουν συμπυκνωμένα το νόημα των ενοτήτων στις οποίες τοποθετούνται, καθώς πρόκειται για αντικείμενα τα οποία εξαιτίας του υψηλού τους οικονομικού τους τιμήματος κόστους τους, υπήρχαν μονάχα στις οικίες της μεγαλοαστικής εμπορικής τάξης.

B. Προφορικές μαρτυρίες

Η αξιοποίηση προφορικών μαρτυριών αρχικά κατακρίθηκε από τους ανθρώπους των μουσείων και θεωρήθηκε ανεπαρκής πηγή²¹³, πλέον όμως, αποτελεί μια διαδεδομένη τεχνική, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Η πρόταση επανέκθεσης στοχεύει, σε πρώτο στάδιο στη δημιουργία ενός

²¹³Chew Ron, *Collected Stories: The Rise of Oral History in Museum Exhibitions*, article, published in *Museum News*, November/December, 2002. Δικτυακός τόπος <https://uchebana5.ru/cont/1286140.html> (τελευταία επίσκεψη) 27/12/22.

αρχείου προφορικών μαρτυριών που θα συμπεριλαμβάνει όλες τις κοινωνικές ομάδες της Ξάνθης, προκειμένου να αξιοποιηθεί η ηχητική αναπαραγωγή των μαρτυριών και να ενταχθούν στην έκθεση. Σκοπός της εφαρμογής είναι οι επισκέπτες να ακούσουν μαρτυρίες των κατοίκων σχετικά με την πόλη σε όλες τις διαφορετικές γλώσσες οι οποίες χρησιμοποιούνται στην Ξάνθη σήμερα (ελληνική, πομακική διάλεκτος, τουρκική και η ντοπιολαλιά των Ρομά). Η δημιουργία του αρχείου, αποσκοπεί στην ανάδειξη μιας διαφορετικής πραγματικότητας, μέσα από τα βιώματα και τις εμπειρίες κοινωνικών ομάδων οι οποίες για χρόνια έμειναν στο περιθώριο.

Γ. Πολυμεσικές εφαρμογές

Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών δεν ολοκληρώνεται μονάχα με τη δημιουργία και μετέπειτα χρήση του προφορικού αρχείου μαρτυριών. Η πρόταση, στοχεύει στη δημιουργία διαδραστικών εφαρμογών με σκοπό ο επισκέπτης να αποκτήσει ενεργό ρόλο στην περιήγηση και να αντλήσει μέσα από αυτές περισσότερες πληροφορίες. Οι προτεινόμενες πολυμεσικές εφαρμογές σχεδιασμένες αποκλειστικά για τη συγκεκριμένη έκθεση είναι οι εξής:

i) ένα διαδραστικό τραπέζι αφής με ένα παιχνίδι συμπλήρωσης «πάζλ», (βλ. εικ.33 παρ.φωτ.) στο οποίο οι επισκέπτες καλούνται, να συμπληρώσουν τα κενά δημιουργώντας μια εικόνα η οποία σχετίζεται νοηματικά με κάποια από τις ενότητες της έκθεσης. Έπειτα από την ολοκλήρωση της διαδικασίας δίπλα από την εικόνα θα εμφανίζεται η επιλογή κειμένου με πληροφορίες σχετικά με την περίοδο και το γεγονός που αποτυπώνεται.

ii) Τρεις οθόνες αφής, μέσω των οποίων οποίες ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να σχεδιάσει την εμπορική διαδρομή των καπνικών προϊόντων από την Ξάνθη προς τον επιθυμητό προορισμό σύμφωνα πάντα με τις ιστορικές πληροφορίες.

iii) Τρεις οθόνες τηλεόρασης, οι δύο θα αξιοποιηθούν για τη χρήση προβολής εικόνων και μία, η οποία θα περιλαμβάνει βίντεο με περιγραφή γεγονότων.

iv) Δύο οθόνες αφής (βλ. εικ.34-35 παρ. φωτ.) οι οποίες θα περιέχουν το αρχείο προφορικών μαρτυριών και επιπλέον μία εφαρμογή με φωτογραφίες εκθεμάτων τα οποία θα βρίσκονται στην υποενότητα «εργασία».

v) Ηχεία τα οποία θα αναπαράγουν, αφού πρώτα μελοποιηθούν, τα ποιήματα της Κατίνας Βέικου Σεραμέτη και ήχους που θα προκαλούν αρνητικά συναισθήματα στους επισκέπτες και θα σχετίζονται με το πογκρόμ.

vi) Διαδραστικό δάπεδο στο οποίο θα εμφανίζονται τα ονόματα των θυμάτων Εβραίων. (βλ.εικ.36 παρ. φωτ.).

Δ. Σκηνικές αναπαραστάσεις

Στην έκθεση υπάρχουν σκηνικές αναπαραστάσεις (period rooms) οι οποίες αποσκοπούν στην πιστή και αυθεντική αποτύπωση των χώρων που αναπαριστούν (για τις σκηνικές αναπαραστάσεις βλ. κεφάλαιο 2^ο). Οι σκηνικές αναπαραστάσεις αποτελούν έναν τρόπο προσέγγισης και απόδοσης των κοινωνικών διαφορών που υπήρχαν στην Ξάνθη του 19^{ου} αιώνα (π.χ. οι κυρίες τις μεγαλοαστικής τάξης που παίρνουν το πρωινό τους στην «τραπεζαρία» και οι γυναίκες τις μικροαστικής τάξης που προετοιμάζουν το πρωινό τους περιτριγυρισμένες από οικιακά σκεύη στην «αίθουσα προετοιμασίας του πρωινού»). Η πρόταση επανέκθεσης προτείνει τη δημιουργία σκηνικών αναπαραστάσεων εκ νέου με τη δημιουργία φωτιστικών κύβων καθώς αποτελούν έναν περισσότερο εύγλωττο τρόπο επικοινωνίας με τη χρήση συσχετισμένων αντικειμένων σε σχέση με τη χρήση μεμονωμένων.

Ε. Φωτογραφικό υλικό

Οι φωτογραφικές απεικονίσεις της έκθεσης θα χρησιμοποιηθούν με παρόμοιο τρόπο με τα άλλα εκθέματα. Το φωτογραφικό υλικό προέρχεται από το φωτογραφικό αρχείο του μουσείου αλλά και από προσωπικές συλλογές συλλεκτών. Οι φωτογραφίες που επιλέχθηκαν απεικονίζουν τον τόπο και τους ανθρώπους της Ξάνθης. Συνδέουν οπτικά τα αντικείμενα με τους ανθρώπους και το πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο της χρήσης τους.

Τέλος, για την υλοποίηση της πρότασης και την ομαλότερη διεξαγωγή της αφηγηματικής πλοκής προτείνεται, να μην υπάρχει σημείο αναφοράς στο χώρο της κάθε ενότητας το οποίο δε σχετίζεται με αυτή χρονικά ή και θεματικά.

4.5 Αναλυτική περιγραφή και χωροθέτηση εκθεσιακών ενότητων

Εισερχόμενος κανείς στο Μουσείο πόλης της Ξάνθης βρίσκεται αρχικά στον έναν εκ των δύο κεντρικών διαδρόμων, ως βασικό μοτίβο για τον προσανατολισμό των επισκεπτών στην έκθεση προτείνεται η χρήση μιας φιγούρας, γυναίκας της αριστοκρατικής τάξης, η οποία θα καλωσορίζει τους επισκέπτες και θα τους «ξεναγεί» από ενότητα σε ενότητα. Θα είναι μια φιγούρα χωρίς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά²¹⁴. Αλλά, θα φέρει το όνομα ενός πραγματικού

²¹⁴ Έμπνευση για τη συγκεκριμένη ιδέα αποτέλεσε το κείμενο της Α. Γκαζή «Ο κύριος Σλήμαν δεν είναι πια εδώ» για το σκεπτικό και τη μεθοδολογία της έκθεσης στο Ιλίου Μέλαθρον.

μέλους της οικογένειας Κουγιουμτζόγλου, της Άννας Καλούδη Κουγιουμτζόγλου (1884-1972). Θα μπορούσε να είναι μια διακριτική εκτύπωση κομμένη στο περίγραμμα μιας ανθρώπινης μορφής που θα στηρίζεται στο έδαφος επάνω σε μια μικρή βάση. Η εκτύπωση θα «συνοδεύεται» από το αντίστοιχο κείμενο για την κάθε ενότητα (βλ. εικ.37 παρ. φωτ.).

Η πρώτη εκθεσιακή ενότητα, «Ξάνθη πόλη του καπνού» (βλ. παράρτημα με εποπτικό υλικό Α' ενότητας) εστιάζει ιδιαίτερα στον καπνό και το εμπόριο της Ξάνθης με τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ευρώπης και διαχωρίζεται σε τρεις υποενότητες.

Οι υποενότητες «1870-1912 η μεγάλη περίοδος ανάπτυξης» και «1922-1939 η δεύτερη ευκαιρία και η αναβίωση», αναπτύσσονται στον πρώτο προθάλαμο του Μουσείου.

Μετά τη φιγούρα με το εισαγωγικό κείμενο, τα οποία τοποθετούνται αριστερά της εισόδου. Προτείνουμε, να τοποθετηθεί στο κέντρο της αίθουσας ένα από τα γραφεία που συμπεριλαμβάνονται στις συλλογές του Μουσείου (το γραφείο του Κουγιουμτζόγλου) και επάνω σε αυτό, αρχειακό υλικό (αποδείξεις, χειρόγραφα, τιμολόγια) σχετιζόμενο με τις εμπορικές δραστηριότητες της οικογένειας Κουγιουμτζόγλου.

Περιμετρικά της αίθουσας, εκτός των γωνιών αυτής θα τοποθετηθούν δύο προθήκες κατακόρυφης ανύψωσης (βλ. εικ.44 παρ. φωτ.) με προϊόντα καπνού χαρτονομίσματα και νομίσματα εποχής. Προκειμένου, να γίνει από τον επισκέπτη η νοηματική συσχέτιση μεταξύ του καπνού και της οικονομικής ευρωστίας της πόλης. Για την υλοποίηση της συγκεκριμένης ιδέας θα χρησιμοποιηθούν επιπλέον (από τις συλλογές του μουσείου) μέσα στις προθήκες δέματα με ποικιλίες καπνού, πακέτα τσιγάρων με λογότυπα εργοστασίων και επιχειρήσεων εκείνης της περιόδου²¹⁵, καπνικά προϊόντα, αντικείμενα περισυλλογής και επεξεργασίας καπνού, φωτογραφικό υλικό κ.α.

Στις δύο γωνίες οι οποίες σχηματίζονται από τη διάταξη των προθηκών, θα βρίσκονται σε υπερυψωμένη τετράγωνη μεταλλική πλατφόρμα (περίπου 16εκ.) οι δύο σόμπες χυτοσιδήρου και ο εξοπλισμός υγιεινής (από τις συλλογές του Μουσείου) με την αντίστοιχη επεξηγηματική λεζάντα εφαπτόμενη στον τοίχο που βρίσκεται πίσω από τα εκθέματα. Τα συγκεκριμένα εκθέματα αποτελούν έντονα στοιχεία των δυτικών επιρροών, του πλούτου και του εμπορίου της πόλης. Μπροστά ακριβώς από το γραφείο και τις πλατφόρμες, θα εγκατασταθούν οθόνες

²¹⁵ Εδώ αξίζει να αναφερθεί πως σε αρκετά πακέτα αναγράφεται η επωνυμία καπνός Γενισέας Ξάνθης Yenidje Tobacco). Αυτό συμβαίνει γιατί μετά την πυρκαγιά που κατέστρεψε τη Γενισέα (1872) οι καπνέμποροι της Ξάνθης αξιοποίησαν τη φίρμα Yenidje Tobacco που ήταν γνωστή σε παγκόσμιο επίπεδο για οικονομικό τους όφελος.

αφής σε υπερυψωμένη βάση με μία εφαρμογή-παιχνίδι, στο οποίο ο επισκέπτης καλείται να σχεδιάσει την εμπορική διαδρομή του καπνού και να επιλέξει τα μέσα με τα οποία θα υλοποιηθεί. Οι επισκέπτες θα μπορούν να επιλέξουν το προϊόν (καπνός) που θα «μεταφερθεί» από την Ξάνθη, τον προορισμό (Λονδίνο) και το μέσο μεταφοράς (τραίνο, κάρο, πλοίο). Έπειτα από την ολοκλήρωσή της διαδρομής θα εμφανίζεται στην οθόνη ο χρόνος που απαιτείται για την ολοκλήρωση της παράδοσης του προϊόντος, το κόστος μεταφοράς και η επικινδυνότητα απώλειας ή μη ολοκλήρωσης της διαδρομής.

Συνεχίζοντας, στον δεύτερο προθάλαμο και την υποενότητα «Οι καπνοβιομηχανίες σήμερα», προτείνουμε, την εγκατάσταση μεγάλο τραπεζιού περιμετρικά της αίθουσας με διαφορετικές αρωματικές ποικιλίες καπνού από τις δύο εναπομείναντες καπνοβιομηχανίες της πόλης, τη Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδος (Σ.Ε.Κ.Ε) και τη Συνεταιριστική Ελληνική Καπνοβιομηχανία (Σ.Ε.ΚΑΠ). Οι επισκέπτες, θα έχουν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν ελεύθερα τις ποικιλίες (Virginia, Burley, Oriental, Κιρέτσιλερ) και να κάνουν διαλογή του καπνού. Επίσης, σε δύο από τους τοίχους της υποενότητας επάνω από το τραπέζι θα τοποθετηθεί από μια οθόνη τηλεόρασης (δύο στο σύνολο) στις οποίες θα εναλλάσσεται πλούσιο φωτογραφικού υλικού και πληροφοριακά κείμενα σχετικά με την

ιστορία, τη γεωγραφική τοποθεσία, τις σημερινές εμπορικές δραστηριότητες καθώς επίσης και τις δραστηριότητες επεξεργασίας καπνού των καπνοβιομηχανιών αυτών.

Η επόμενη ενότητα, «η πολυπολιτισμική Ξάνθη» (βλ. παράρτημα με εποπτικό υλικό Β' ενότητας) αφηγείται μία πόλη πολυπολιτισμική και διαχωριζόμενη σε τρεις υποενότητες αναφέρεται στα θέματα της εργασίας, της εκπαίδευσης και της θρησκείας. Εισερχόμενος λοιπόν ο επισκέπτης, αντικρίζει το δεύτερο κεντρικό διάδρομο της δίδυμης κατοικίας ο οποίος χωρίζεται σε δύο αίθουσες με τη μία να έχει το διπλάσιο μέγεθος από την άλλη.

Η υποενότητα «Εργασία» θα αναπτύσσεται στη μικρότερη αίθουσα. Στόχος είναι ο επισκέπτης να «γνωρίσει» τα μαγαζιά και τους ανθρώπους της πόλης. Στην είσοδο της υποενότητας θα τοποθετηθεί μεταλλική πινακίδα παρόμοια με αυτή στις οδούς των δρόμων, με την επωνυμία «οδός 28^{ης} Οκτωβρίου», ώστε να συνδέεται νοηματικά με το δρόμο που βρίσκονταν και βρίσκονται στην πλειοψηφία τους τα καταστήματα και οι επιχειρήσεις της Ξάνθης. Έπειτα, προτείνουμε την τοποθέτηση εκθεμάτων-αντικειμένων επαγγελματικού εξοπλισμού περιμετρικά του χώρου και σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, τα εκθέματα θα αποτελούνται από: Τραπέζι ραπτομηχανής, φωτογραφικές μηχανές επάνω σε τραπέζι φωτογραφείου εποχής,

φιαλίδια φαρμάκων μέσα σε ντουλάπα φαρμακείου, μπρίκι και καρβουδιστήρι καφέ επάνω σε μικρό τραπέζι καφενείου, καρέκλα παραδοσιακού κουρείου με πάγκο και αντικείμενα κουρείου. Πίσω από τα αντικείμενα επαγγελματικού εξοπλισμού θα τοποθετηθούν φωτιζόμενοι κύβοι (lightboxes) (βλ. εικ.38) με φωτογραφίες επαγγελματιών της εποχής προκειμένου να δημιουργηθεί στον επισκέπτη η εντύπωση πως ο «εργαζόμενος» έμπορας-επιχειρηματίας «χρησιμοποιεί» τα αντικείμενα, προβάλλοντας έτσι μια δυναμική αλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Προκειμένου να ενισχυθεί η εκθεσιακή αφήγηση, θα τοποθετείται επάνω από την εκάστοτε «επιχείρηση», στον τοίχο πινακίδα με το λογότυπό της και επαγγελματικές κάρτες με στοιχεία (carte de visite) δίπλα από τα εκθέματα. Στα κενά που θα δημιουργούνται από την μεταξύ τους απόσταση θα τοποθετηθούν οθόνες αφής σε υπερυψωμένη βάση οι οποίες θα παρουσιάζουν φωτογραφίες των εκθεμάτων. Οι επισκέπτες, θα έχουν τη δυνατότητα με τη χρήση της οθόνης να μάθουν πληροφορίες σχετικά με αυτά(πότε χρονολογούνται, πού βρέθηκαν, ποια η χρησιμότητά τους). Στη συνέχεια, θα έχουν τη δυνατότητα να ακούσουν μια προφορική μαρτυρία με τη χρήση ακουστικών μέσω της οθόνης αφής από τον «ίδιο» τον ιδιοκτήτη, σχετικά με την επιχείρησή στην οποία ο αντίστοιχος επαγγελματικός εξοπλισμός χρησιμοποιούνταν,(πότε ιδρύθηκε, πόσα χρόνια δραστηριοποιούνταν ή δραστηριοποιείται, αν είναι οικογενειακή επιχείρηση, αν άλλαξε ή όχι η τοποθεσία της).

Οι δύο υποενότητες, «Εκπαίδευση» και «Εργασία» θα αναπτυχθούν στη μεγαλύτερη αίθουσα όμως για την ομαλότερη διεξαγωγή της εκθεσιακής αφήγησης προτείνουμε την τοποθέτηση διαχωριστικού στην αψίδα που βρίσκεται στο κέντρο της αίθουσας προκειμένου να δημιουργηθούν δύο χώροι χωρίς οπτική επαφή μεταξύ τους (βλ. κατόψεις οργάνωσης). Στο εγχείρημα αυτό βοηθούν οι δύο διαφορετικές εισοδοί που υπάρχουν.

Στην είσοδο της υποενότητας «Εκπαίδευση» θα τοποθετηθεί πινακίδα σχολείου με την επωνυμία «1^ο Δημοτικό Σχολείο Ξάνθης», ώστε να δημιουργηθεί στους επισκέπτες η εντύπωση πως εισέρχονται σε μια σχολική αίθουσα. Η πρόταση στοχεύει στην τοποθέτηση σύγχρονων (έγχρωμων) και παλαιότερων (ασπρόμαυρων) φωτογραφικών αναπαραστάσεων σε μεγέθυνση (1,50 X 2,00 μ.) σε κάθετη διάταξη και διαδοχική σειρά οι οποίες θα εφάπτονται στους τοίχους της αίθουσας (βλ. εικ.39), επάνω στις αναπαραστάσεις και ανάλογα με την περίοδο προτείνουμε να τοποθετηθούν αντικείμενα από τις συλλογές του Μουσείου που συνδέονται νοηματικά με την υποενότητα (σχολικά εγχειρίδια εποχής, κιμωλίες, πίνακας κιμωλίας) όπως και σύγχρονα αντικείμενα που μπορούν να υπάρξουν σε μια σχολική αίθουσα (μαρκαδόροι, ασπροπίνακες, φορητοί υπολογιστές). Σκοπός είναι, τα αντικείμενα με τις φωτογραφίες να

βρίσκονται πίσω από μεγάλη προθήκη με «ανοιγόμενη πρόσοψη pull and slide» (βλ. εικ. 45 παρ.φωτ.) και να έχουν μία «δυναμική» «αλληλεξάρτηση» ώστε από την πλευρά του επισκέπτη να δίνεται η εντύπωση πως οι φωτογραφικές απεικονίσεις «χρησιμοποιούν» τα αντικείμενα. Στα δεξιά της εισόδου, θα τοποθετηθεί ένας μικρός πίνακας κιμωλίας με τη φράση «καλημέρα παιδιά» σε διαφορετικές γλώσσες (ελληνικά, αρμένικα, εβραϊκά, μουσουλμανικά).

Η τρίτη υποενότητα «Θρησκεία» θα αναπτύσσεται στη «νεοσύστατη» αίθουσα, μετά το διαχωρισμό, σε αυτήν θα παρουσιάζεται, με απόλυτο σεβασμό στα θρησκευτικά «πιστεύω» και το δικαίωμα της ανεξιθρησκείας η θρησκευτική ελευθερία και η «συμβίωση» των θρησκειών στην πόλη της Ξάνθης. Μέσα από μεγεθυμένο φωτογραφικό υλικό θρησκευτικών χώρων λατρείας (Χριστιανών Μουσουλμάνων και Εβραίων) της πόλης το οποίο θα βρίσκεται σε lightboxes τοποθετημένο περιμετρικά της αίθουσας. Στο κέντρο του δωματίου, τοποθετημένη επάνω σε σχολική έδρα θα βρίσκεται εκτυπωμένη σελίδα που αναφέρεται στο δικαίωμα της ανεξιθρησκείας του Χάτι Χουμαγιούν (Hatt-i Humayun) μεταφρασμένη, με μικρή δυσδιάκριτη γραμματοσειρά (βλ. εικ.40 παρ. φωτ.) ενώ με μεγαλύτερα, μεγεθυμένα και πιο ευδιάκριτα γράμματα θα παρουσιάζονται οι φράσεις από το αρχικό κείμενο: «πεπολιτισμένων εθνών», «πρόοδος» και «φώτα του πολιτισμού». Σε κυκλική διάταξη από τη σελίδα του Χάτι Χουμαγιούν και επάνω στο έδρανο θα βρίσκονται τα τρία ιερά βιβλία των θρησκειών που αναφέρθηκαν.

Η τρίτη εκθεσιακή ενότητα, «Περίοδοι κατοχής, διώξεις και πογκρόμ» (βλ. παράρτημα με εποπτικό υλικό Γ' ενότητας) αφηγείται τις Κατοχικές περιόδους της Ξάνθης τα έτη 1912-1920 και 1941-1944. Η ενότητα χωρίζεται σε δύο επιμέρους υποενότητες οι οποίες αναπτύσσονται σε δύο δωμάτια και τον διάδρομο που βρίσκονται στο β' μισό του πρώτου ορόφου. Στο διάδρομο του πρώτου ορόφου θα παραμείνουν οι προθήκες που υπάρχουν. Μέσα σε αυτές θα εκτεθεί φωτογραφικό υλικό και αντικείμενα σχετικά με τις παραπάνω περιόδους (φωτογραφίες αιχμαλώτων σε καταναγκαστικά έργα, φωτογραφίες δημόσιων κτιρίων και δρόμους της Ξάνθης με βουλγαρικές πινακίδες, στρατιωτικά παράσημα κ.α.) μαζί με τις αντίστοιχες επεξηγηματικές λεζάντες.

Στην μία αίθουσα όπου θα αναπτύσσεται η υποενότητα «Α' και Β' βουλγαρική κατοχή 1912-1920-1941-1944» προτείνουμε, την τοποθέτηση επεξηγηματικού βίντεο διάρκειας τριών λεπτών (3') για τα σημαντικότερα γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά τις συγκεκριμένες περιόδους. Σκοπός της συγκεκριμένης ενότητας είναι να γίνει γνωστό και κατανοητό στον

επισκέπτη μέσω του βίντεο πως η Ξάνθη το 1941 προσαρτήθηκε στη Βουλγαρία σύμμαχο χώρα της Ναζιστικής Γερμανίας και δεν βρισκόταν στην κατοχή των Γερμανών.

Η δεύτερη υποενότητα «Το τέλος μιας ολόκληρης κοινότητας» θα είναι αφιερωμένη στη μνήμη για την εξόντωση ολόκληρης της εβραϊκής κοινότητας της Ξάνθης, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Προτείνουμε αρχικά τη δημιουργία ψευδότοιχων περιμετρικά της αίθουσας. Επάνω στους ψευδότοιχους θα τοποθετηθούν ηχεία, τα οποία θα αναπαράγουν ήχους οι οποίοι θα σχετίζονται με το πογκρόμ, με σκοπό να προκαλέσουν αρνητικά συναισθήματα στον επισκέπτη. Οι ήχοι θα ενεργοποιούνται αμέσως μόλις ο επισκέπτης εισέλθει στην αίθουσα καθώς στην είσοδο θα υπάρχει φωτοκύτταρο. Τέλος προτείνουμε τη χρήση διαδραστικού πατώματος που θα προβάλλει τα ονόματα των Εβραίων της Ξάνθης θυμάτων του ολοκαυτώματος κάθε φορά που ο επισκέπτη πατάει σε ένα από τα τετράγωνα του δαπέδου.

Η τελευταία ενότητα της έκθεσης, «Τα ενδιαφέροντα των κατοίκων» (βλ. παράρτημα με εποπτικό υλικό Δ' ενότητας) σχετίζεται με τα αθλητικά σωματεία, τα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης που οργανώνονται από τους αντίστοιχους συλλόγους και πρόσωπα με ισχυρή πολιτιστική δράση. Χωρίζεται σε δύο υποενότητες οι οποίες αναπτύσσονται με τη χρήση κυρίως συμβατικών μέσων (αντικείμενα, κείμενα και φωτογραφίες), σε όλο το χώρο του υπογείου. Ο χώρος του υπογείου αποτελεί έναν μακρόστενο δαιδαλώδη διάδρομο με επιμέρους μικρότερα δωμάτια, κάποια από αυτά, δεν θα αξιοποιηθούν στην αφηγηματική πλοκή για πρακτικούς λόγους, καθώς, εξυπηρετούν ως αποθήκες του μουσείου για τις συλλογές και ως χώρος λεβητοστασίου.

Η υποενότητα «Αθλητισμός και ποδόσφαιρό» ξεκινάει από τα δεξιά της σκάλας που οδηγεί στο υπόγειο, ο επισκέπτης εισέρχεται σε ένα μικρό δωμάτιο στο οποίο προτείνουμε να τοποθετηθούν φωτογραφίες αθλητών του αθλητικού συλλόγου «Ορφεύς» (1903), επάνω σε αθλητικό βάθρο με επεξηγηματικό κείμενο. Μπροστά από το βάθρο θα τοποθετηθούν τρόπαια, μετάλλια και άλλες διακρίσεις των συγκεκριμένων αθλητών μέσα σε προθήκες. Βγαίνοντας από το δωμάτιο σε όλη την έκταση της υποενότητας, θα τοποθετηθεί φωτογραφικό και εποπτικό υλικό σε lightbox (βλ. εικ. 41 παρ. φωτ.) τα οποία θα «απεικονίζουν» και θα περιγράφουν την ιστορία και τις διακρίσεις των τριών μεγάλων αθλητικών σωματείων της πόλης (Ορφέας, Ασπίδα, Ξάνθη). Επιπλέον, στο δεύτερο δωμάτιο της ίδιας υποενότητας θα εγκατασταθούν τρεις «προθήκες με ανοιγόμενη πρόσοψη μέσω αφανούς μηχανισμού» (βλ. εικ. 46 παρ. φωτ.) με

αθλητικές στολές των τελευταίων 70 χρόνων των τριών μεγάλων αθλητικών συλλόγων της πόλης.

Η υποενοότητα «Πολιτισμός» θα ξεκινάει άμεσα και θα εκτείνεται στον υπόλοιπο χώρο που είναι διαθέσιμος. Αρχικά, η πρόταση στοχεύει στην προσθήκη δύο «προθηκών με ανοιγόμενη πρόσοψη μέσω αφανούς μηχανισμού» με παλαιότερες και πιο σύγχρονες ενδυμασίες καρναβαλιστών στα αριστερά και στα δεξιά του επισκέπτη αντίστοιχα όταν εισέρχεται στην υποενοότητα. Συνεχίζοντας, στην επόμενη αίθουσα θα τοποθετηθούν πληροφοριακά κείμενα με εποπτικό υλικό σε lightboxes με τα ονόματα των πολιτιστικών συλλόγων της Ξάνθης, την ιστορία και ορισμένες δράσεις τους, αν και η δράση όλων των συλλόγων είναι αξιόλογη, ιδιαίτερη μνεία θα γίνει στον πολιτιστικό σύλλογο των Ρομά Ξάνθης «Ελπίδα» και ορισμένες δράσεις του, καθώς η πρόταση στοχεύει στην ανάδειξη της συγκεκριμένης περιθωριοποιημένης κοινότητας.

Στην τελευταία αίθουσα προτείνουμε να τοποθετηθεί πορτρέτο με εκτυπωμένη τη φωτογραφία της Κατίνας Βέικου Σεραμέτη στον τοίχο απέναντι από την είσοδο στην αίθουσα. Στον ίδιο χώρο θα βρίσκεται το γραφείο στο οποίο η Σεραμέτη εργαζόταν τα τελευταία χρόνια της ζωής της, επάνω σε αυτό εποπτικό υλικό και έγγραφα από τις συλλογές του μουσείου σχετικά με το έργο της. Ακόμη, προτείνουμε επάνω στο γραφείο να τοποθετηθεί ένα ραδιόφωνο από τις συλλογές του μουσείου (χρονολογίας 1975) και την εισαγωγή ενός ηχείου μέσα σε αυτό, το ηχείο θα αναπαράγει μελοποιημένα μερικά από τα ποιήματα της Σεραμέτη (για το πολιτιστικό έργο της Σεραμέτη βλ. αναλυτικά 2^ο κεφάλαιο).

Στο τέλος της ενότητας τοποθετείται έκθεμα τραπέζι αφής. Οι επισκέπτες θα έχουν τη δυνατότητα να συμπληρώσουν παζλ με εικόνες που θα αντιστοιχούν σε μεγάλα ιστορικά, εμπορικά και θρησκευτικά κτίρια της Ξάνθης (Σπίτι Πολιτισμού της ΦΕΞ, καπναποθήκη, μουσείο, οικία όπου γεννήθηκε ο Μάνος Χατζηδάκης, ιερός ναός ακάθιστου ύμνου). Μετά την ολοκλήρωση του παζλ και την «αποκάλυψη» της εικόνας θα εμφανίζονται στους επισκέπτες οι εξής δύο επιλογές: «κείμενο» και «φωτογραφίες», επιλέγοντας αυτό που επιθυμούν θα παρουσιάζονται αντίστοιχα, ιστορικές πληροφορίες για το κτίριο και φωτογραφίες με τις τυχόν δράσεις που πραγματοποιούνται σε αυτό (π.χ. στο σπίτι πολιτισμού της Φ.Ε.Ξ. πραγματοποιούνται «εργαστήρια» χορού, αγιογραφίας, υποκριτικής κ.α.)

4.6 Αναγνώριση από το ΥΠ.ΠΟ.Α

Το Λαογραφικό-Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης δεν έχει λάβει την απαραίτητη πιστοποίηση από το Συμβούλιο Μουσείων του ΥΠ.ΠΟ.Α και δεν βρίσκεται στον κατάλογο με τα αναγνωρισμένα Μουσεία από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού.

Ένας από τους στόχους της πρότασης με την επανέκθεση και τη μετατροπή του σε Μουσείο Πόλης είναι η αναγνώρισή του από το ΥΠ.ΠΟ.Α με την εφαρμογή των προβλεπόμενων όρων σύμφωνα με το άρθρο 45 του Ν. 3028/2002 που αφορά στην ίδρυση και λειτουργία του συνόλου των μουσείων της επικράτειας, κρατικών και μη, όπως επίσης και η εφαρμογή των βελτιώσεων, τροποποιήσεων και συμπληρώσεων, ώστε τα αναγνωρισμένα μουσεία να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες προκλήσεις.

Συγκεκριμένα μία από τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την αναγνώριση του μουσείου από το ΥΠ.ΠΟ.Α είναι η κατάθεση της μουσειολογικής μελέτης των συλλογών σε περίπτωση επανέκθεσης και η πιστοποίηση της εφαρμογής της.

«Περιγραφή της μόνιμης έκθεσης με αναφορά ιδίως στο μουσειολογικό σκεπτικό, τις θεματικές ενότητες, τους τρόπους παρουσίασης των εκθεμάτων και τα ερμηνευτικά μέσα. Σε περίπτωση επανέκθεσης των συλλογών του Μουσείου, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αναγνώρισής του, κατατίθεται η σχετική μουσειολογική-μουσειογραφική μελέτη και πιστοποιείται η εφαρμογή αυτής²¹⁶».

²¹⁶ (Υ.Α. ΥΠΠΟΑ/526637/31.10.2022, ΦΕΚ 5684/Β' /07.11.2022).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι συλλογές του μουσείου, ο διαθέσιμος χώρος και το εκάστοτε ιδεολογικό-πολιτικό θεσμικό πλαίσιο, αποτελούν τα αναπόφευκτα όρια της κάθε προσπάθειας του εκάστοτε επιμελητή (curator). Η συλλογή αντικειμένων του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου της πόλης της Ξάνθης, ο διαθέσιμος εκθεσιακός χώρος, η αρχιτεκτονική του κτιρίου και οι ιδιαιτερότητες ενός λαογραφικού μουσείου με ζητήματα «ταυτότητας» αποτέλεσαν τις αφετηρίες και ως ένα βαθμό, έθεσαν τα όρια και την οπτική της συγκεκριμένης πρότασης.

Καίρια σημασία στη διαμόρφωση του αφηγηματικού σεναρίου παίζουν πάντοτε οι στόχοι, η οπτική αλλά και το κοινό της εκάστοτε πρότασης. Αντίθετα με τη συνήθη πρακτική των περισσότερων λαογραφικών μουσείων που εξακολουθούν να παρουσιάζουν τις συλλογές τους σε ένα παγωμένο, α-ιστορικό και μάλλον νοσταλγικό πλαίσιο προσέγγισης του παρελθόντος, η παρούσα πρόταση επιχείρησε να αναδείξει την πολυπολιτισμική ιστορία του τόπου μεταβάλλοντας το κεντρικό θέμα του μουσείου, και ακολουθώντας μία ανθρωποκεντρική προσέγγιση.

Στο πρώτο κεφάλαιο, της παρούσας μελέτης πραγματοποιήσαμε μία πρώτη προσέγγιση στις βασικές διαφορές που διέπουν την ιδεολογία, την τυπολογία και το ιστορικό υπόβαθρο δύο διαφορετικών κατηγοριών μουσείων, των λαογραφικών και των μουσείων πόλης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναφέραμε το ιδεολογικό πλαίσιο -και τις συνθήκες- μέσα στα οποία πραγματοποιήθηκε η ίδρυση του Λαογραφικού Μουσείου της Ξάνθης. Επιπλέον, επιχειρήσαμε να περιγράψουμε τη μόνιμη έκθεσή του, αναφέροντας τα ζητήματα που προκύπτουν τόσο από άποψη χώρου όσο και από άποψη ομαλής ροής της αφηγηματικής πλοκής.

Στο τρίτο κεφάλαιο, επιδιώξαμε να παρουσιάσουμε ορισμένα μεθοδολογικά μοτίβα-μοντέλα εκθεσιακού σχεδιασμού και, επιλέγοντας ένα υβριδικό μοντέλο να παραθέσουμε, βασισμένο σε αυτό, την πρόταση επανέκθεσης του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης, επιχειρήσαμε να παρουσιάσουμε τη στρατηγική και τους στόχους της πρότασης επανέκθεσης, τα ερμηνευτικά μέσα για την υλοποίησή της, την εκθεσιακή αφήγηση που διέπει την επανέκθεση και επιπλέον, αναλύσαμε τη μουσειολογική και μουσειογραφική προσέγγιση. Ακόμη, προσπαθήσαμε να «αποκωδικοποιήσουμε» τις προϋποθέσεις ώστε να συμπεριληφθεί το μουσείο στην επίσημη λίστα μουσείων του ΥΠ.ΠΟ.Α.

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή προτάθηκε η μετατροπή του Λαογραφικού-Ιστορικού Μουσείου Ξάνθης σε ένα μουσείο πόλης προκειμένου να «μετατοπιστεί» το ενδιαφέρον από τις συλλογές και τα αντικείμενα στον άνθρωπο. Σκοπός της αλλαγής αυτής είναι να αξιοποιηθούν από το μουσείο οι βιωματικές μαρτυρίες των διάφορων θρησκευτικών και εθνικών ομάδων της Ξάνθης και μέσα από αυτές να προκύψει η σύνδεση ανάμεσα σε παρελθόν και παρόν, το οποίο αποτελεί και το χαρακτηριστικό στοιχείο ενός μουσείου πόλης. Τα εκθέματα του μουσείου θα αντιμετωπίζονται με βάση τη χρηστικότητά τους και ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στις διάφορες ερμηνείες που θα τους προσδίδουν οι επισκέπτες. Επιπροσθέτως, η μετατροπή αυτή μπορεί να αποτελέσει την αρχή ώστε να συμπεριληφθούν στην ιστορία του τόπου οι πληροφορίες και τα ιστορικά στοιχεία που διέπουν τις περιθωριοποιημένες ομάδες της Ξάνθης. Θεωρούμε, πως η νέα ανθρωποκεντρική προσέγγιση του μουσείου θα «προκαλέσει» το γενικό ενδιαφέρον των κατοίκων και όχι μόνο, οι οποίοι καλούνται να γνωρίσουν ένα μουσείο διαφορετικό, το οποίο δίνει στο σήμερα.

Στην παρούσα μελέτη δεν θίχτηκαν παρά ελάχιστα κάποια θέματα που αφορούν το μουσείο και θα μπορούσαν να αποτελέσουν τμήματα της μελέτης διαφορετικών εργασιών, θέματα όπως: α) η προσβασιμότητα όλων των ομάδων Α.Μ.Ε.Α. (ξεναγήσεις στη νοηματική, γραφή Μπράιγ), β) Η στελέχωση του μουσείου με επιστημονικό προσωπικό, ιδιαίτερα σε θέματα συντήρησης το μουσείο παρουσιάζει κάποια ζητήματα, (βλ. εικ. 43 παρ. φωτ.) γ) η οικονομική αξιοποίηση του πωλητηρίου του μουσείου με την ένταξη αντικειμένων-έργων τέχνης προς πώληση από τοπικούς καλλιτέχνες και δ) ο φωτισμός του μουσείου και των εκθεμάτων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Εικ.1 Από την έκθεση
“folklore” του
MUCEM.

Πηγή :

<https://gr.pinterest.com/pin/796433515350678921/https://gr.pinterest.com/pin/796433515350678921>
τελευταία επίσκεψη
13/2/23

Εικ.2 Από την έκθεση του ΜΝΕΠ,
«Άνθρωποι και Εργαλεία...»

Πηγή:

https://duckduckgo.com/?q=%CE%9C%CE%9D%CE%95%CE%A0+%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%BF%CE%B9+%CE%BA%CE%B1%CE%B9+%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%B1&t=newext&atb=v313-1&iax=images&ia=images&iai=https%3A%2F%2Fsteps.gr%2Fthemes%2Fphotos%2F0001%2F040%2F000846%2Fb%2F2steps_mouseum_greek_folk_art_man_tools_panos_street_plaka_athens_003.jpg τελευταία
επίσκεψη 13/2/23

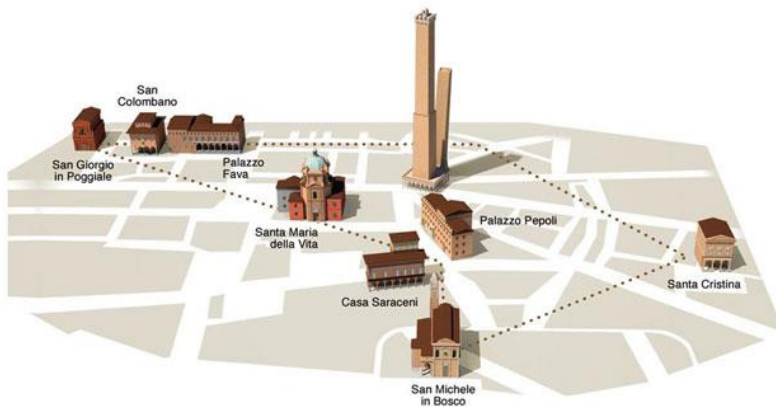
Εικ.3 Από την έκθεση του ΙΒΠ, «μοτίβα μεγαλοπρέπειας»

Πηγή:

<https://i.pinimg.com/originals/20/d6/e5/20d6e55423aab135eadceef567395b0.jp>

g

Τελευταία επίσκεψη 12/2/23

Εικ.4 Τρισδιάστατος χάρτης που απεικονίζει το σύμπλεγμα “Genus Bononiae”

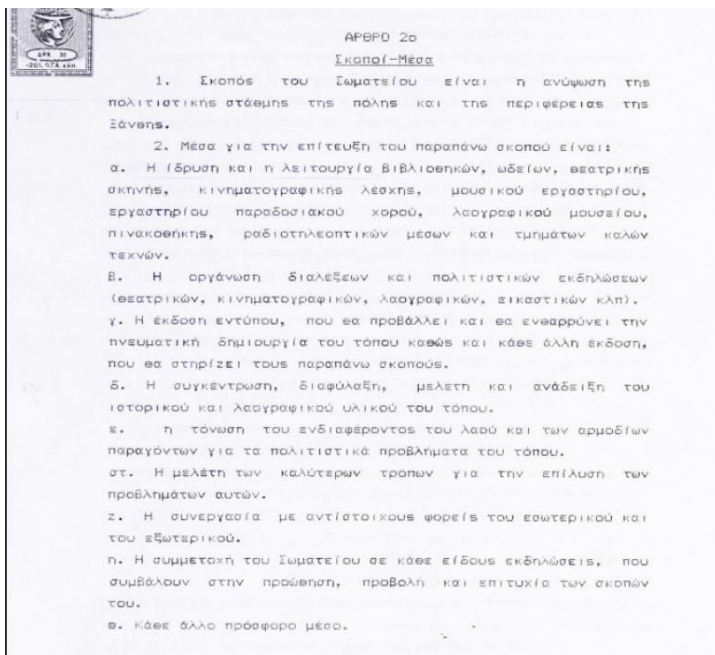
Πηγή: <https://genusbononiae.it/>
τελευταία επίσκεψη 13/2/23

Εικ.5 Μουσείο Πόλης του Βόλου

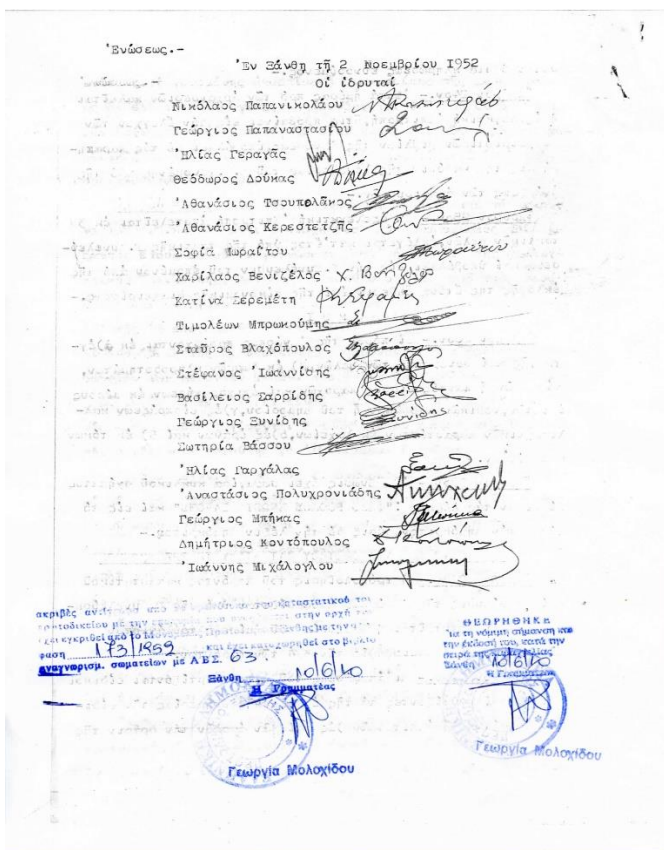
Πηγή:

<https://vmoc.gr/>
τελευταία επίσκεψη 13/2/23

Εικ.6 Απόσπασμα από το άρθρο με τους σκοπούς της ΦΕΞ

Πηγή: Λ.Ι.Μ.Ξ

Εικ.7 Ιδρυτικά μέλη της ΦΕΞ

Πηγή: Λ.Ι.Μ.Ξ

Εικ.8
Λαογραφικό-
Ιστορικό
Μουσείο
Ξάνθης

Πηγή: Αρχείο
του
συγγραφέα

Εικ.9 Σπίτι
πολιτισμού της ΦΕΞ

Πηγή: Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.10
 Προθάλαμος Α΄
 Πηγή: Αρχείο του
 συγγραφέα

Εικ.11 Προθάλαμος Β΄
 Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.12 Κεντρική
αίθουσα

Πηγή: Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.13 Γραφείο

Πηγή: Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.14 Αίθουσα πιάνου
Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.15 Τραπεζαρία
Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

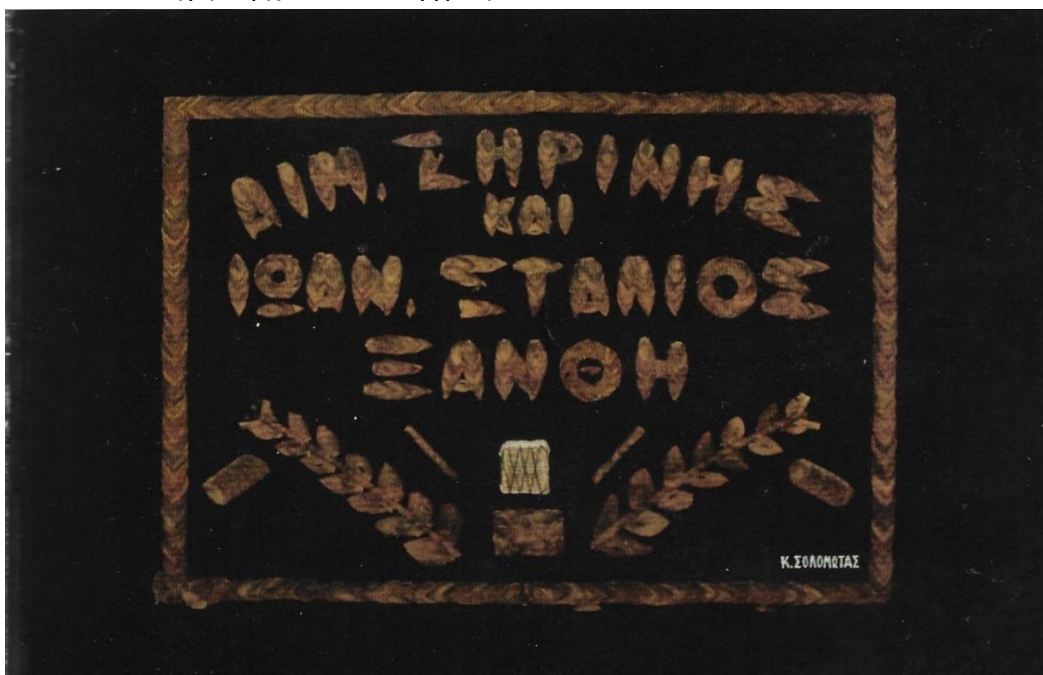

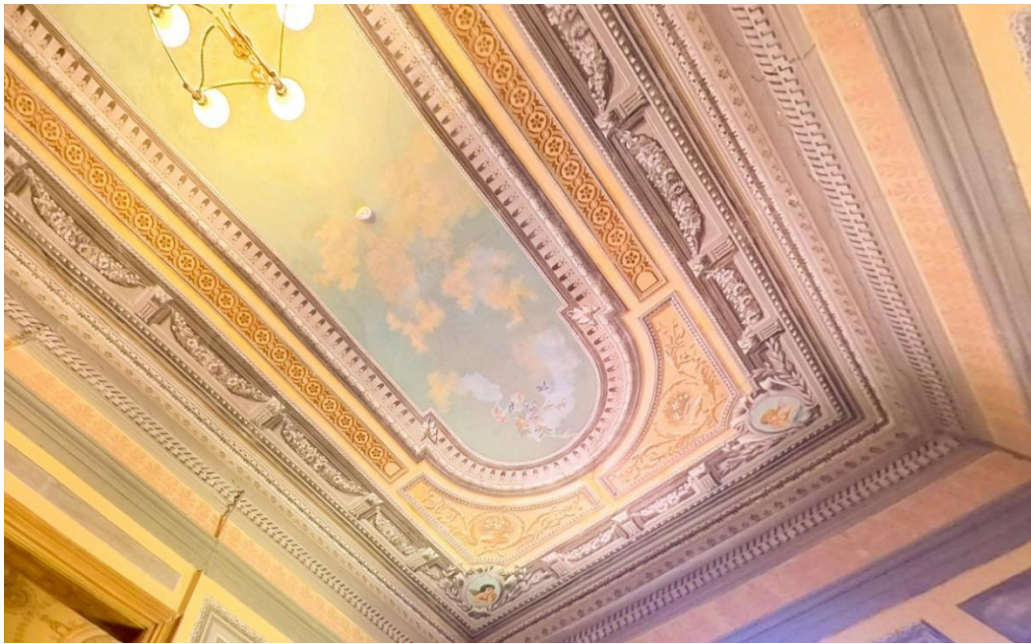
Εικ.16 Σόμπα χυτοσιδήρου 1851-1900

Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.17 Κόσμημα καπνού

Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.18
Οροφोगραφία
Πηγή: Αρχείο
του
συγγραφέα

Εικ.19 Κρεβατοκάμαρα

Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.20 Παιδικό δωμάτιο
Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.21 Αίθουσα
γραμματοσήμων
Πηγή: Αρχείο
του συγγραφέα

Εικ.22
Εξοπλισμός
υγιεινής

Πηγή:
Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.23
Προετοιμασία
πρωινού

Πηγή: Αρχείο
του συγγραφέα

Εικ.24
Αργαλειός
Πηγή: Αρχείο
του
συγγραφέα

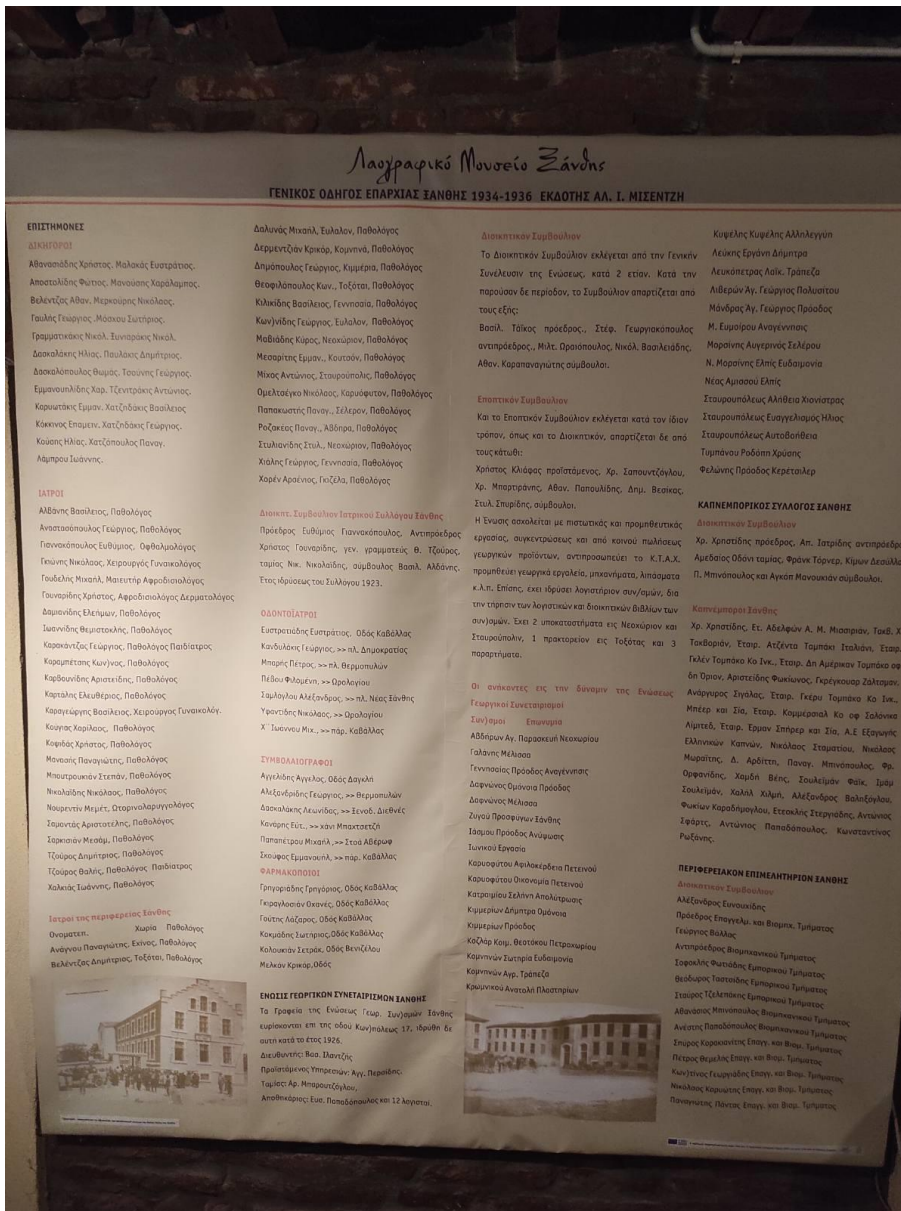

Εικ.25 Καλλιστεία το 1929 στην Ξάνθη
Πηγή: Λ.Ι.Μ.Ξ

Εικ.26 Επαγγελματικός εξοπλισμός φωτογραφίας

Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.27 Γενικός οδηγός με τα ονόματα των επιστημών επιχειρηματιών κ.α. της Ξάνθης

Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ

Αθανασάκης Χρήστος, Μακαράς Ευστάθιος, Αποστολίδης Φίλιππος, Μανουλάκης Χαράλαμπος, Βελώντζος Αθαν., Μαρκοπούλης Νικόλαος, Γαυλάς Γεώργιος, Μόσκαου Σπυρίδιος, Γραμματικός Νικόλ., Ξανθοπούλης Νικόλ., Δασκαλάκης Θωμάς, Τσουρίνης Γεώργιος, Εμμανουήλ Χαρ., Τζεντζιρίδης Βασίλειος, Καραντάκης Εμμαν., Κατζίδηνης Γεώργιος, Κούσιος Νικόλ., Κατζίδηνης Παναγ., Αλμύρου Γιάννης.

ΙΑΤΡΟΙ

Αθήνας Βασίλειος, Παθολόγος
Αναστασιόπουλος Γεώργιος, Παθολόγος
Παναγιώτου Εύδομος, Οφθαλμίατρος
Γεωργίου Νικόλαος, Χειρουργός Γυναικολόγος
Γουβελή Νικόλ., Μαιευτή Αφροδισιαλόγος
Γουβαρίτης Χρήστος, Αφροδισιαλόγος Δερματολόγος
Δαμιανίδης Ελευθέριος, Παθολόγος
Ζωσιμίδης Θεμιστοκλής, Παθολόγος
Κουγιώτης Γεώργιος, Παθολόγος Παθίατρος
Κορμυσιτάς Κωνσταντίνος, Παθολόγος
Καρθουνήδης Αριστοτέλης, Παθολόγος
Καράλης Ελευθέριος, Παθολόγος
Καραγιάννης Βασίλειος, Χειρουργός Γυναικολόγος
Κορναράς Κωνσταντίνος, Παθολόγος
Κορναράς Χρήστος, Παθολόγος
Μανωλάκης Παναγιώτης, Παθολόγος
Μουρατοπούλης Στέφανος, Παθολόγος
Νικολαΐδης Νικόλαος, Παθολόγος
Νουρεντίν Μιχαήλ, Οδοντογιατρός
Σουλιανός Αριστοτέλης, Παθολόγος
Σουλιανός Μιχαήλ, Παθολόγος
Τζουράκης Δημήτριος, Παθολόγος
Τζουράκης Φαίδης, Παθολόγος Παθίατρος
Χαλαράς Ιωάννης, Παθολόγος

Ιατροί της περιφέρειας Ξάνθης
Ονοματεπώνυμο: Χαρίδημος Παθολόγος
Ανώνυμο Πανεπιστήμιο: Ξάνθης Παθολόγος
Βελώντζος Δημήτριος, Τετάρτης Παθολόγος

Δαλιάνης Μιχαήλ, Ευχολον, Παθολόγος
Δερμεντζίδης Κωνσταντίνος, Κομνηνός, Παθολόγος
Δημοπούλης Γεώργιος, Κυμνήτης, Παθολόγος
Θεοφύλιδης Κωνσταντίνος, Τετάρτης, Παθολόγος
Κληκίδης Βασίλειος, Γεννησιώτης, Παθολόγος
Κωνσταντίνος Γεώργιος, Ευχολον, Παθολόγος
Μαθιόπουλος Κίμων, Νεοκωμινός, Παθολόγος
Μεσοπίδης Εμμαν., Κουτσινός, Παθολόγος
Μιχάλης Αντωνίου, Σταυρούλας, Παθολόγος
Ομηρίδης Νικόλαος, Καρφοφύτης, Παθολόγος
Παπακωνσταντίνος Παναγ., Ξέρων, Παθολόγος
Ραζακούσης Παναγ., Αβέρω, Παθολόγος
Σταυρινός Στυλ., Νεοκωμινός, Παθολόγος
Χαλκιάς Γεώργιος, Γεννησιώτης, Παθολόγος
Χαράς Αρσένιος, Γαζδάς, Παθολόγος

Διοικητ. Συμβούλιο Ιερατικού Συλλόγου Ξάνθης
Πρόεδρος: Ευθύμιος Γιαννακόπουλος, Αντιπρόεδρος: Χρήστος Γουβαρίτης, γεν. γραμματέας: Θ. Τζουράς, ταμίας: Νικ. Νικολαΐδης, ομ.βουλοσ: Βασίλ. Αλάνας, Έτος ίδρύσεως του Συλλόγου 1923.

ΟΜΟΤΙΜΟΙ
Ευσταθίου Ευστάθιος, Οδός Καβάλλας
Καυδολάκης Γεώργιος, >> πλ. Δημοκρατίας
Μπαρής Πέτρος, >> πλ. Βερμυλιών
Πέλου Φίλιππος, >> Ορολογίου
Σαββάνης Αλέξανδρος, >> πλ. Νέας Ξάνθης
Υφαντίδης Νικόλαος, >> Ορολογίου
Χ. Ξανθοπούλης, >> πλ. Καβάλλας

ΣΥΜΒΟΥΛΟΓΡΑΦΟΙ
Αγγελίδης Αγγελός, Οδός Δαγνής
Αλεξανδρίδης Γεώργιος, >> Θερμοπυλών
Δασκαλάκης Κωνσταντίνος, >> Ξάνθης, Διεθνούς
Κανάρης Ευστ., >> κλη. Μπαρτασάκη
Παπατζου Μιχαήλ, >> Στου Αβέρωφ
Σκουφής Εμμανουήλ, >> πλ. Καβάλλας

ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΙ
Γρηγοριάδης Γρηγόριος, Οδός Καβάλλας
Καραγιάννης Οδυσσέας, Οδός Καβάλλας
Γαϊτάνης Αλέξανδρος, Οδός Καβάλλας
Καμαρούδης Σπυρίδης, Οδός Καβάλλας
Καλαμίνης Σπυρίδης, Οδός Βενιζέλου
Μελανός Κωνσταντίνος, Οδός

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ ΞΑΝΘΗΣ
Το πρόβλημα της Ξάνθης (Γεωρ. Σουλιανός Ξάνθης) κερματιστεί επί της οδού Κωνσταντίνου 17, ιδρύθη δε απτά κατά το έτος 1926.
Διευθυντής: Βασ. Μαντζής
Προϊστάμενος Υπηρεσίας: Αγγ. Παπαδόπουλος, Ταμίας: Αρ. Μπαρτασάκης, Αποθηκάρχης: Ευστ. Παπαδόπουλος επί 12 Αργυρίου.

Διοικητικό Συμβούλιο
Το Διοικητικό Συμβούλιο εκλέγεται από την Γενική Συνέλευση της Ενώσεως, κατά 2 έτη. Κατά την παρούσα περίοδο, το Συμβούλιο αποτελείται από τους εξής:
Βασίλ. Τσίκας πρόεδρος, Στφ. Γεωργιοπούλης αντιπρόεδρος, Μιχ. Οροπούλης Νικόλ. Βασιλειάδης, Αθαν. Καραπαναγιώτης ομ.βουλοσ.

Επιστημον. Συμβούλιο
Και το Επιστημον. Συμβούλιο εκλέγεται κατά τον ίδιον τρόπον, όπως και το Διοικητικό, αποτελείται δε από τους κάτωθι:
Χρήστος Κλάβρας πρόεδρος, Χρ. Σαμουτζάνη, Χρ. Μπαρτασάκης, Αθαν. Παπαουλάκης, Δημ. Βασιλάς, Στυλ. Σπυρίδης ομ.βουλοσ.

Η Ένωσις ασκείται με πιστωτικές και προμηθευτικές εργασίας, συγκρατούσας και από κοινού μελέσεως γεωργικών προϊόντων, αντιπροσωπεύει το Κ.Τ.Α.Χ. προμηθεύει γεωργικά εργαλεία, μηχανήματα, Απαραστάς κ.λπ. Επίσης, έχει ιδρύσει Λογιστήριον ομ.βουλοσ, δια την τήρησιν των λογιστικών και διοικητικών βιβλίων των ανηρωτών. Έχει 2 υποκαταστήματα εις Νεοκωμινόν και Σταυρούλας, 1 πρακτικόν εις Τετάρτην και 3 παραρτήματα.

Οι ανήκοντες εις την δύναμιν της Ενώσεως
Γεωργικοί Συνεταιρισμοί
Συν/σμοί Επιτηρητοί
Αβέρω, Αρ. Παρασκευή Νεοκωμινού
Γαζδάς Μιχαήλ
Γεννησιώτης Πρόεδρος Αναγεννησίου
Δερμάνης Οδυσσέας Πρόεδρος
Δερμάνης Μιλόρα
Ζηνού Πρόεδρος Ξάνθης
Ιδίου Πρόεδρος Ανώγειος
Ιωνική Ένωσις
Καραφωτίτης Αγγελόσταυρος Πετιενίου
Καραφωτίτης Οδυσσέας Πετιενίου
Καραφωτίτης Αλέξη Απολιτωσίου
Καραφωτίτης Δημήτριος Ομόνοιας
Καραφωτίτης Πρόεδρος
Καζάρ Καυ. Θεοτόκος Πετριανού
Καρτηνίου Σπυρίδης Ευδοκίμου
Καρτηνίου Αγγ. Τράπεζα
Κρωμινού Αναστασίου Πλαστάρη

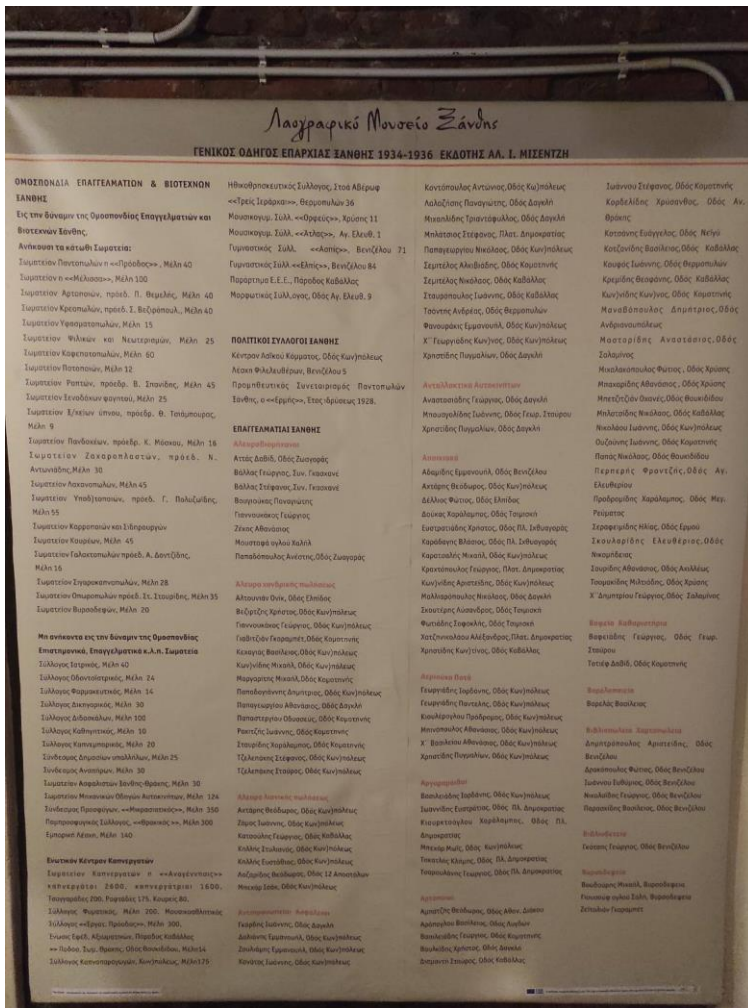

Καθηγητ. Κυβέλης Αλληλεγγύη
Λεωκίππος Αλέκ. Τράπεζα
Λιβερίν Αγγ. Γεωργίου Πολυκάρου
Μάνδρας Αγγ. Γεωργίου Πρόεδρος
Μ. Ευαγγελοσ Αναγεννησίου
Μοραΐνης Αλεξανδρινή Σελμούρα
Ν. Μοραΐνης Ελένης Ευδοκίμου
Νέος Αριστοτέλης
Σταυρούλας Αθήνας Χιονιστάς
Σταυρούλας Ευαγγελίου Αθήνας
Σταυρούλας Αυτοθώβη
Τυμπαίου Ροδόμη Χρυσή
Φελάνης Πρόεδρος Κερατάκη

ΚΑΠΗΝΕΡΓΟΙΚΟΝ ΣΥΛΛΟΓΟΝ ΞΑΝΘΗΣ
Διοικητικό Συμβούλιο
Χρ. Χρηστάκης πρόεδρος, Απ. Ιατρίδης αντιπρόεδρος, Αρκαδίου Οδών ταμίας, Φωκ. Τόρνης, Κίμων Δελαυλάς, Π. Μηνιόπουλος και Αγγελ. Μανουσιάν ομ.βουλοσ.

Καθηγητοί Ξάνθης
Χρ. Χρηστάκης, Έτ. Αλέξανδρος Α. Μ. Μισοβίτης, Γαβρ. Χ. Τελεβιανός, Εταρ. Ατζέντα Τυμπαίου Ιταλίου, Εταρ. Γαβρ. Τυμπαίου Κο. Ξάνθης, Εταρ. Δημ. Αμφοτέρων Τυμπαίου ομ.βουλοσ, Αριστοτέλης Φωκίου, Γεώργιος Ζαχαρίας, Ανώνυμος Στάβρος, Εταρ. Γεωρ. Τυμπαίου Κο. Ξάνθης, Μίσηρ και Σία, Εταρ. Κωμικιστής Κο οφ Σολωνίου Αμπελά, Εταρ. Εμμαν. Σπύρου και Σία, Α.Ε. Εξωγενής Ελλήνων Καπνών, Νικόλαος Σταματίου, Νικόλαος Μωραΐτης, Δ. Αρτίτης, Παναγ. Μηνιόπουλος, Φρ. Ορφανίδης, Χαρίδ. Βέης, Σουλιανός Φωκ. Ιδίου Σουλιανός, Χαλκή Χλμ, Αλεξανδρίδης Βασιλειάδης, Φωκίων Καραφωτίδης, Εταρ. Στεφανίδης, Αντωνίου Σφάρης, Αντωνίου Παπαδόπουλος, Κωνσταντίνος Ραζάνης.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΝ ΞΑΝΘΗΣ
Διοικητικό Συμβούλιο
Αλεξανδρίδης Ευσταθίου
Πρόεδρος Εισαγγελέμ. και Θεωρητ. Τμήματος
Γεωργίου Βαλάς
Αντιπρόεδρος Θεωρητ. Τμήματος
Σταυρινός Φωκίου Εμπορικού Τμήματος
Φωκίου Τυμπαίου Εμπορικού Τμήματος
Σπύρου Τζαλαλάκη Εμπορικού Τμήματος
Αθανάσιος Μηνιόπουλος Θεωρητ. Τμήματος
Αντώνης Παπαδόπουλος Θεωρητ. Τμήματος
Σπύρος Καραφωτίδης Επιστ. και Θεωρ. Τμήματος
Πέτρος Φωκίου Επιστ. και Θεωρ. Τμήματος
Κωνσταντίνος Γεωργιάδης Επιστ. και Θεωρ. Τμήματος
Νικόλαος Καραφωτίδης Επιστ. και Θεωρ. Τμήματος
Παναγιώτης Πάνος Επιστ. και Θεωρ. Τμήματος

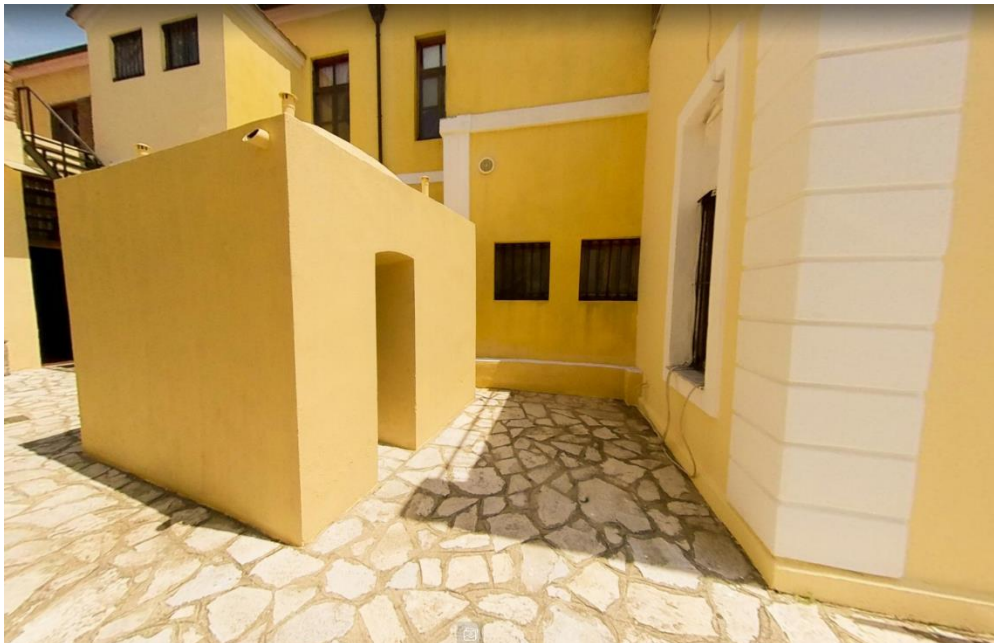
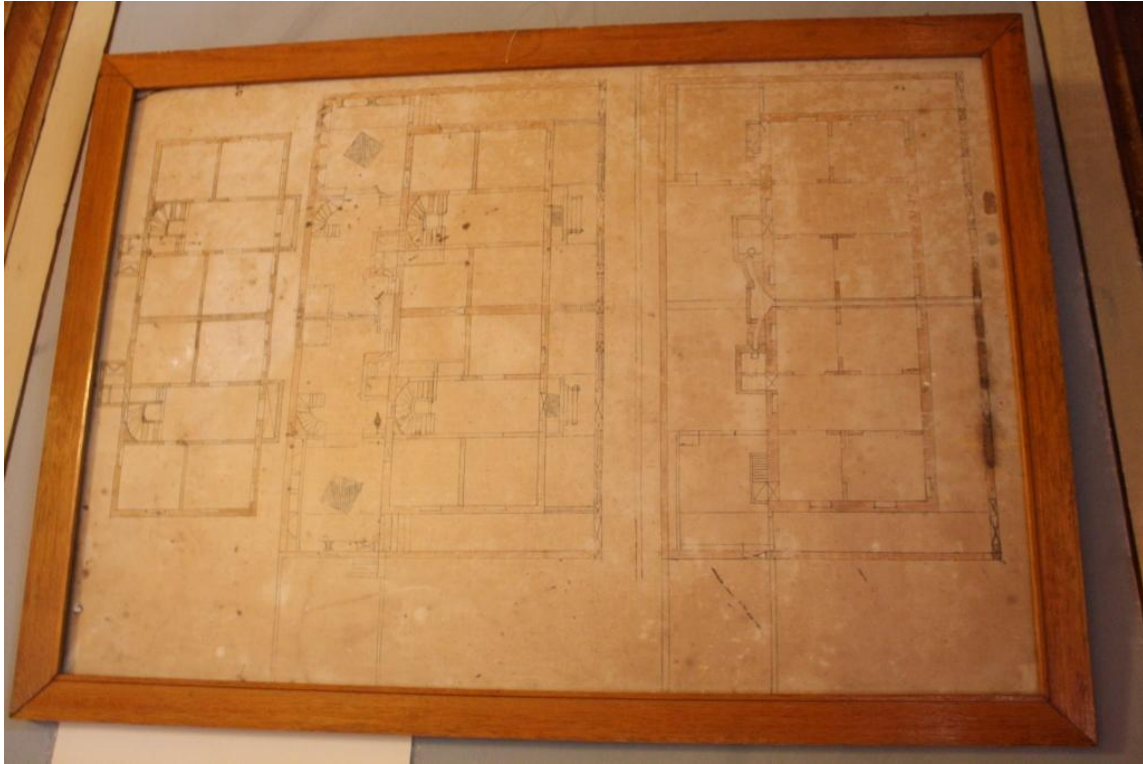
Εικ. 28 Συνέχεια γενικού οδηγού με τα ονόματα των σωματείων και επαγγελματιών
Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.29 Καφεκοπτείο «Νεστορίδη»
Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.30 Κάτοψη του Λαογραφικού Μουσείου από κερί σε μεταξωτό ύφασμα

Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.31
Χαμάμ στον
αύλειο
χώρο του
μουσείου

Πηγή:
Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.33 Διαδραστικό τραπέζι αφής

Πηγή:

<https://gr.pinterest.com/pin/290904457191350481/> τελευταία επίσκεψη 13/2/23

Εικ.34
Διαδραστική
οθόνη

Πηγή:

<https://gr.pinterest.com/pin/435160382748937694/>

τελευταία
επίσκεψη 13/2/23

Εικ.35 Διαδραστική
οθόνη που υπάρχει
στο Λ.Ι.Μ.Ξ.

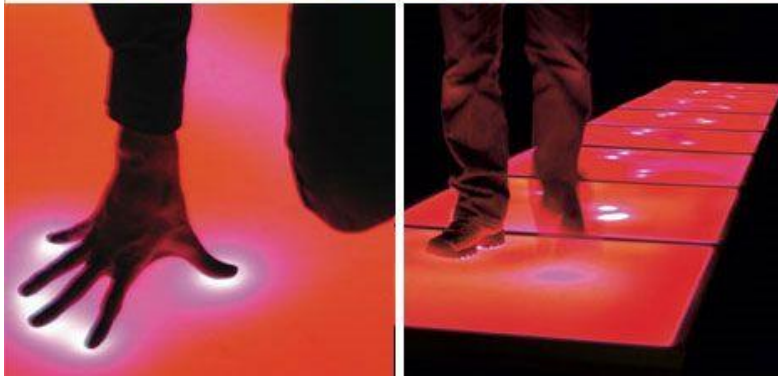
Πηγή: Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.36
Διαδραστικό
δάπεδο

Πηγή:
<https://gr.pinterest.com/pin/22729173089187471/>

τελευταία
επίσκεψη
13/2/23

Εικ.37 Γράφημα με φιγούρα υπηρέτη²¹⁷

²¹⁷ Γκαζή Ανδρομάχη, «Ο κύριος Σλήμαν δεν είναι εδώ». Μια νεανική ματιά στο Ιλιού Μέλαθρον στο π. *Museology-International Scientific Electronic Journal*, issue 6, 2011, σελ.42.

Εικ.38
Lightboxes

Πηγή:
<https://gr.pinterest.com/pin/1196337388190241/>
τελευταία επίσκεψη
13/2/23

Εικ.39 Φωτογραφική απεικόνιση με αντικείμενα

Πηγή: Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, επίσημος δικτυακός
τόπος, <https://cycladic.gr/en/page/kikladiki-techni>
τελευταία επίσκεψη 13/2/23

Εικ.40 Κείμενο με ευδιάκριτη και δυσδιάκριτη γραμματοσειρά

Πηγή: Έκθεση με τίτλο «Τα cookies και άλλες ιστορίες ιδιωτικότητας» του τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Εικ.41 Lightbox,
Εικόνα με κείμενο

Πηγή:
<https://gr.pinterest.com/pin/8373949299774848/> τελευταία επίσκεψη 13/2/23

Εικ.42 Απαγορευτικό
πλέξιγλας στην είσοδο
της «τραπεζαρίας»

Πηγή: Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.43 Απαγορευτικό
σχοιμί στην είσοδο
των ενοτήτων
«γραφείο» και
«αίθουσα πιάνου»

Πηγή: Αρχείο του
συγγραφέα

Εικ.43 Το μουσείο παρουσιάζει σε ορισμένα μέρη σημάδια εγκατάλειψης

Πηγή: Αρχείο του συγγραφέα

Εικ.44 Προθήκη κατακόρυφης ανύψωσης

Πηγή: <https://e-lignos.com/ipiresies/prothikes/prothikes-katakorifis-anipsosis/>
τελευταία επίσκεψη
13/2/23

Εικ.45 Προθήκη με
συρόμενη πρόσοψη
Πηγή: <https://e-lignos.com/ipiresies/prothikes/prothikes-me-anigomeni-prosopsi-pull-and-slide>
τελευταία επίσκεψη
13/2/23

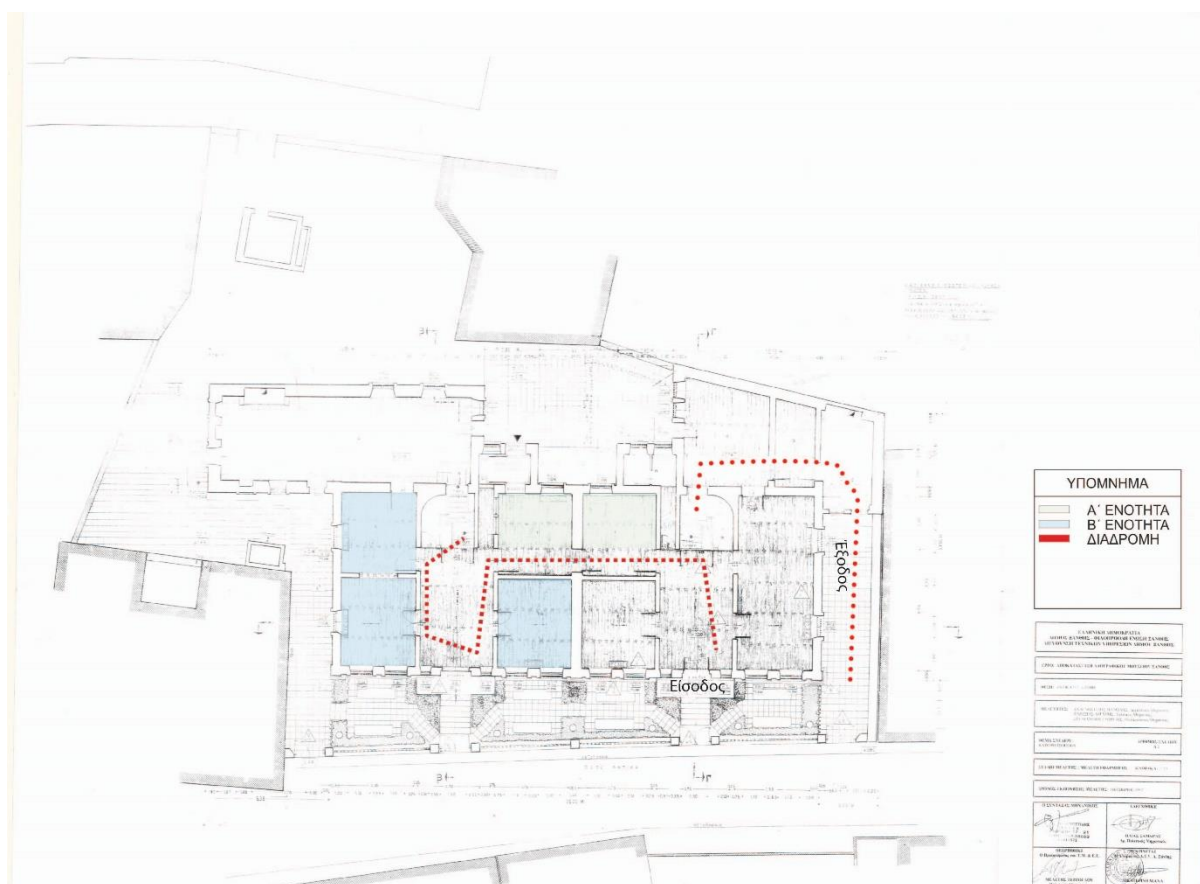

Εικ.46 Προθήκη με
ανοιγόμενη πρόσοψη
Πηγή: [https://e-lignos.com/ipiresies/prothikes-katakorifis-anipsosis/](https://e-lignos.com/ipiresies/prothikes/prothikes-katakorifis-anipsosis/) τελευταία
επίσκεψη 13/2/23

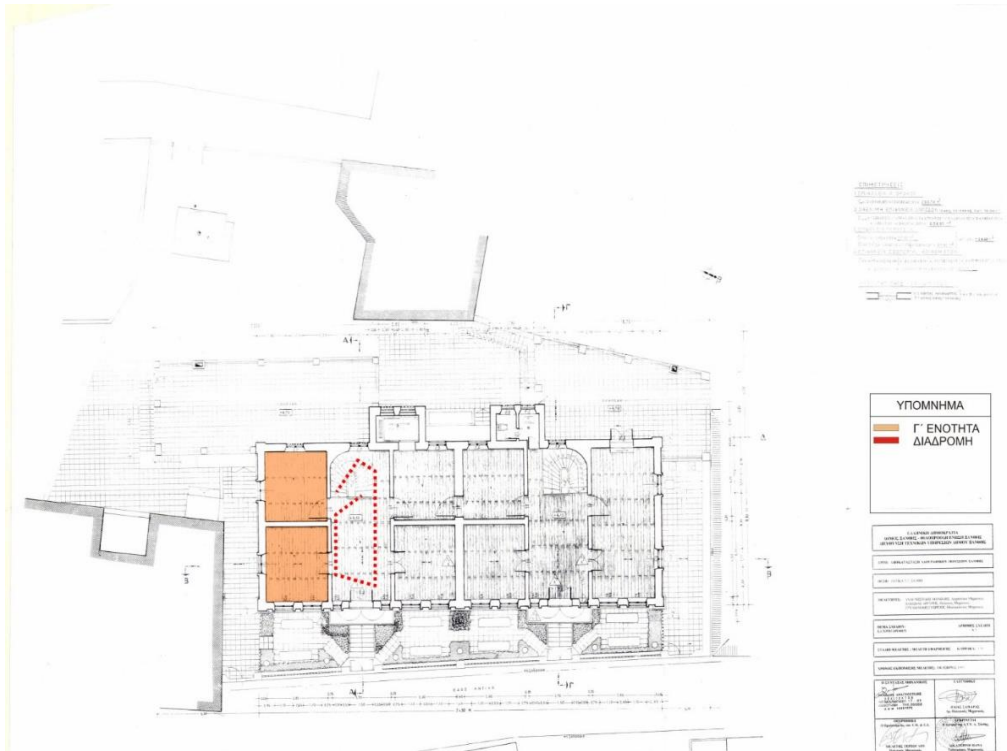
Σχέδια αποτύπωσης της πρότασης, κατόψεις οργάνωσης

Α) Διάρθρωση εκθεσιακών ενοτήτων και κίνηση επισκεπτών

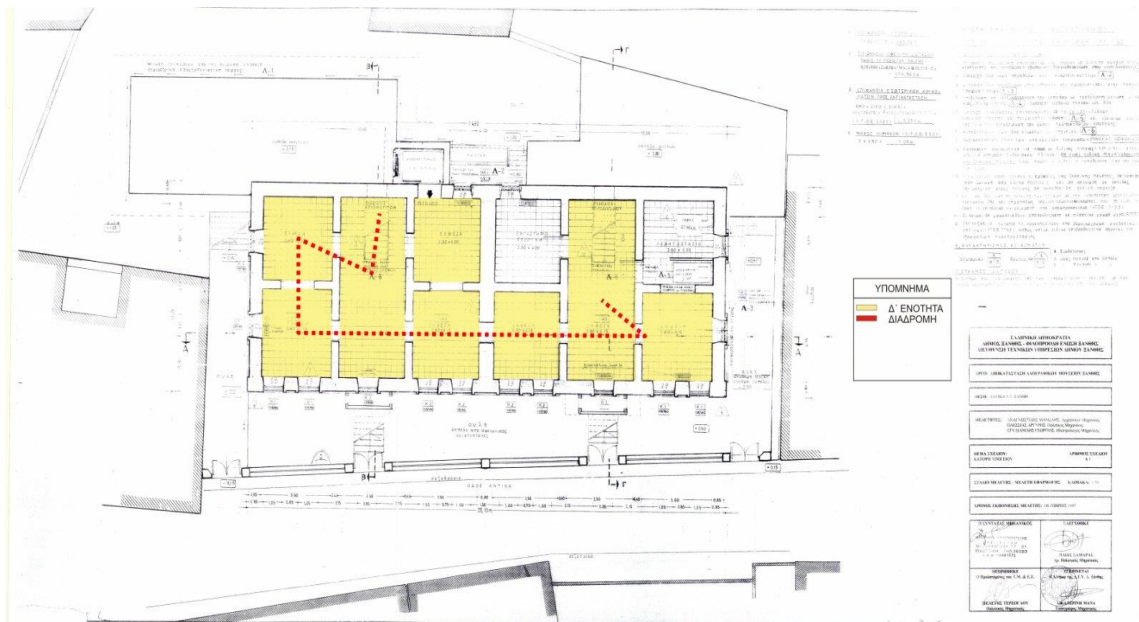
ΙΣΟΓΕΙΟ

ΟΡΟΦΟΣ

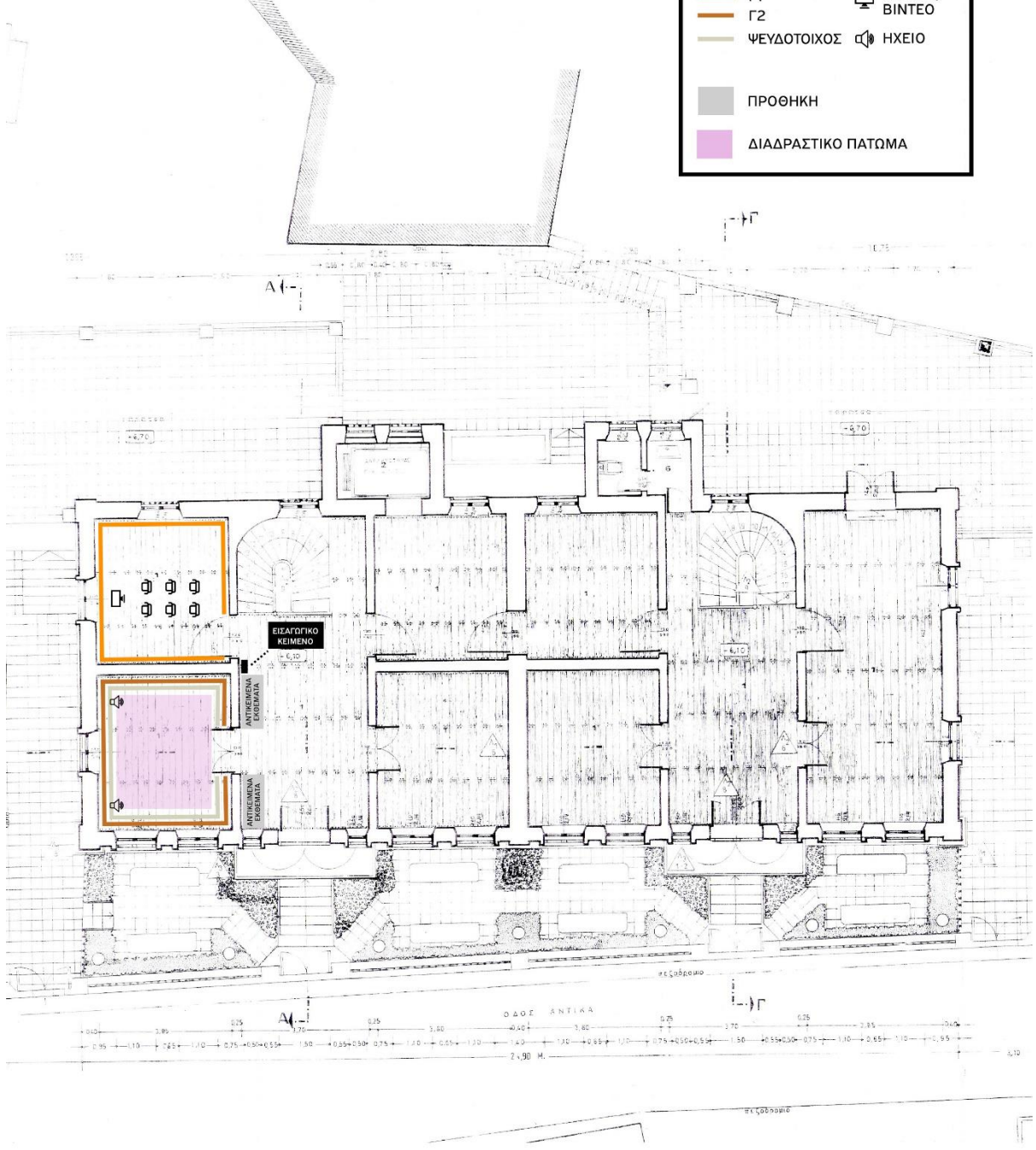
ΥΠΟΓΕΙΟ

1^{ος} όροφος

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

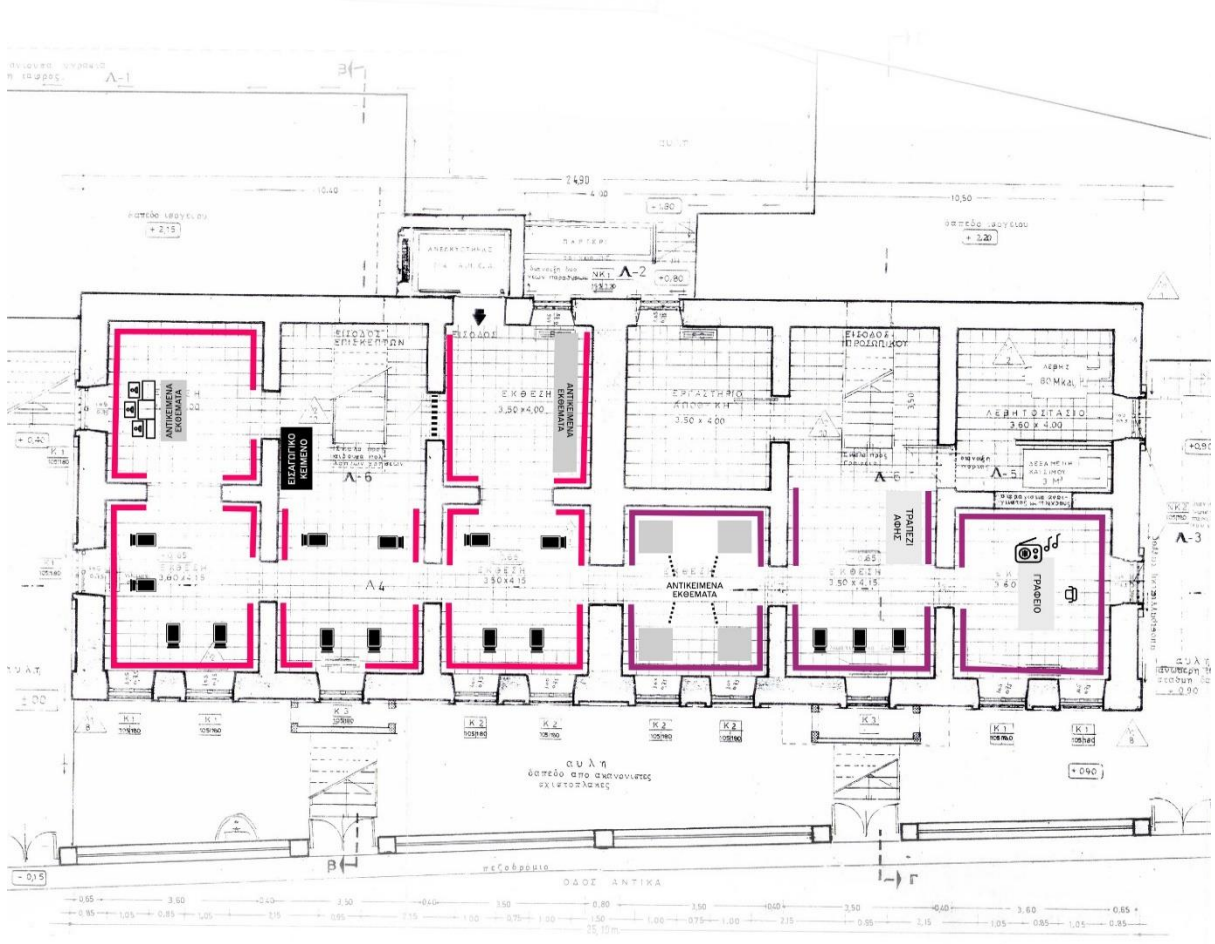
- Γ1
- Γ2
- ΨΕΥΔΟΤΟΙΧΟΣ
- ΠΡΟΘΗΚΗ
- ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΠΑΤΩΜΑ
- ΟΘΟΝΗ/
ΒΙΝΤΕΟ
- ΗΧΕΙΟ

Υπόγειο

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Δ1		ΜΕΛΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΠΟΙΗΜΑ
	Δ2		ΒΑΘΡΟ
	ΠΡΟΘΗΚΗ		LIGHTBOX

Πηγές κατόψεων:

Πολοδομία Ν. Ξάνθης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΕΚΘΕΣΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ ΕΝΟΤΗΤΩΝ Α΄-Δ΄

Εκθεσιακό υλικό Α΄ ενότητας

Κατανεμημένο ανά υποενότητες

Το εποπτικό υλικό της Α΄ ενότητας αποτελείται από:

- 1) Αντικείμενα
- 2) Φωτογραφικό υλικό
- 3) Αρχειακό υλικό

Το υλικό που παρατίθεται παρακάτω, όπως και στις υπόλοιπες ενότητες, αποτελεί ένα τμήμα του ευρύτερου συνόλου, που βασίζεται στη νέα πρόταση επανέκθεσης (βλ. αναπτύγματα όψεων). Όλα όσα επιλέχθηκαν, αντικείμενα, φωτογραφικό και αρχειακό υλικό επιλέχτηκαν ως σχετικά με την Α΄ ενότητα.

Αντικείμενα:

Οι ονομασίες των αντικειμένων προέρχονται από την καταγραφή και τεκμηρίωση του μουσείου. Όσα δεν προέρχονται από τις συλλογές του μουσείου προέρχονται από ιδιωτικές συλλογές²¹⁸.

Από τις υποενοότητες: «1872-1912 η μεγάλη περίοδος ανάπτυξης» και «1922-1939 η δεύτερη ευκαιρία και η αναβίωση»

Θήκη πούρων, 1920

Γραφείο Κουγιουμτζόγλου
1919-1940

Σόμπα χυτοσιδήρου
1851-1900

Σόμπα χυτοσιδήρου
1851-1900

Σόμπα χυτοσιδήρου
1851-1900

Μεταλλικό κουτί 50
σιγαρέτων, 1910

Χάρτινο κουτί
σιγαρέτων 1890

Λιθογραφημένο
μεταλλικό κουτί 50
σιγαρέτων 1910

²¹⁸ Ο λόγος γίνεται για πέντε συσκευασίες σιγαρέτων, ένα διαφημιστικό φάκελο σιγαρέτων και έναν επιστολικό φάκελο.

Συσκευασία σιγαρέτων 1920

Χάρτινο κουτί σιγαρέτων 1940

1000 Δραχμές 1926

κεραμικός εξοπλισμός υγιεινής 1851-1900

100000 τουρκικές λίρες

Διαφημιστικός φάκελος τσιγάρων από τη Δρέσδη

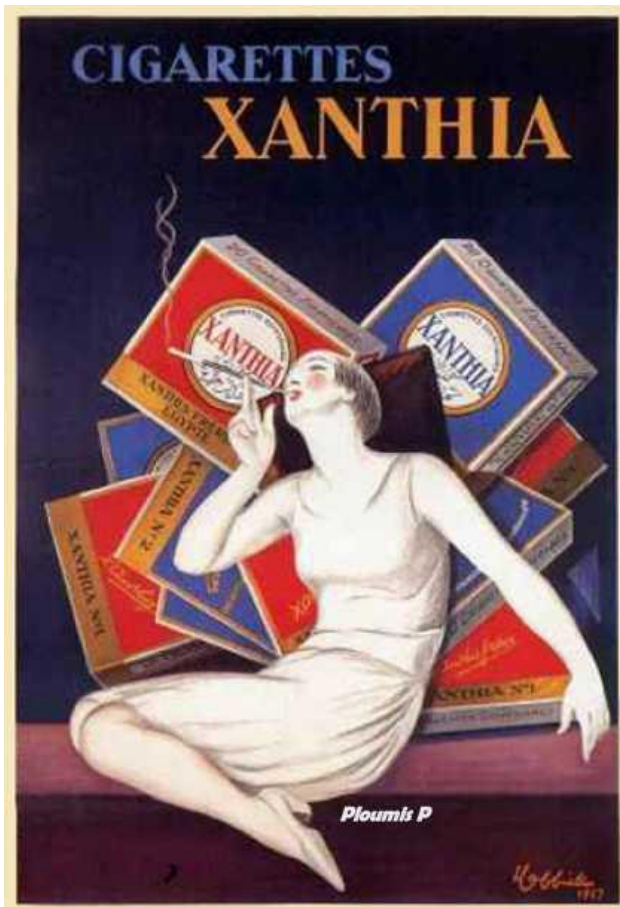

Επιστολικός φάκελος γερμανικής εταιρείας με καπνά Ξάνθης

Δέμα καπνού

Φωτογραφικό υλικό:

A1

ΕΦΟΣ 16. ΤΕΤΑΡΤΗ, 618 ΜΑΪΟΥ 1967. Α.Ν. 108. 214.128

Σ.Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ, Αρχισυντάκτης επί Διοικήσει.
 ΓΡΑΦΕΙΟΝ
 Εν Λαλατι, Όδου Ἀρραβίτου Ἐκατοστία Ἀριθ. 23.
 ἀπὸ κείνου ἀποκαταστάσει ἐπὶ δικαιοσύνης
 Τελερὴ δημοτικῶν ἐπιτελεστικῶν ἔργων δημοτικῶν ἢ καὶ ἄλλων ἀπορροφῶν

ΝΕΟΛΟΓΟΣ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΘΕΚΑΣΤΗΝ ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΕΙΣ
 καταρτίζονται ἐπιτελεστικῶν ἔργων δημοτικῶν ἢ καὶ ἄλλων ἀπορροφῶν
 ἢ ἄλλων ἀπορροφῶν
 ἢ ἄλλων ἀπορροφῶν

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΚΑΠΝΩΝ ΚΑΙ ΣΙΓΑΡΕΤΤΩΝ ΓΕΝΙΤΣΕ
Η ΩΡΑΙΑ ΞΑΝΘΗ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΟΥΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΜΑΤΕΛΗ
 Ἐν Ξάνθῃ τοῦ Γένιτζε.

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν ἡ ἀγγελιομεν τῶν σεβαστῶν δημοσίων τῆς τε Κοσταντινουπόλεως καὶ ἀπάσης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι πρὸ ἐτῶν τιῶν μετερχόμενοι τὸ ἐμπόριον τῶν καπνῶν ἐνταῦθα, ἐκρίναμεν σκόπιμον τὴν σῆσασιν καπνεργοστασίου ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπωνυμίαν, σκοπὸν καὶ κύριον μέλημα ἔχοντες τὴν ἐπιεργασίαν γνησίων ἐπιτοπίων καπνῶν Γένιτζε.

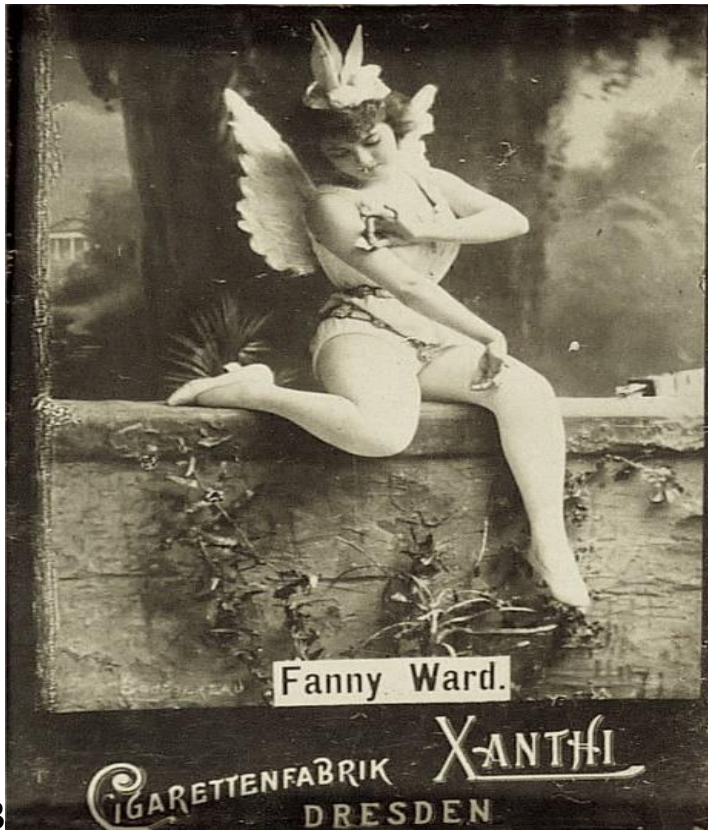
Ἐχόντες ὅπ' ὄψιν, ὅτι οἱ ἑρασταὶ τῶν ἀρωματικῶν καπνῶν θέλουσιν ἀναμφιβόλως προτιμῆσαι τὰ γνήσια προϊόντα τοῦ

ἡμετέρου ἐπιτελεστικῶν ἔργων σεβαστῶν, παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς.
 Ἦναι περιττὸν νὰ εἰπωμεν ὅτι τὸ ἡμέτερον ἐργοστάσιον ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ τύπου τῆς ἔδρας αὐτοῦ οὐτε τῆς Ἀμιτοῦ (Σαμφού), οὐτε τῆς Σινώπης, οὐτε τῆς Νικομηδείας, πολλῶν δὲ ὀλιγώτερον καπνῶν Ἀγιστοῦ καὶ μεταχειρίζεται, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον καπνὸν Γένιτζε, περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ὁποίου οὐδέμινά δύναται νὰ ἐμριλογώσῃ ὑποψία.

Ἐξελπίδες ὄντες ὅτι τὸ σεβαστὸν δημόσιον θέλει δοκιμάσει τὰ προϊόντα τοῦ καπνεργοστασίου ἡμῶν, θίνα ἀπὸ σήμερον τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ, πεποιθήμεν ὅτι θέλει ἐπιφέρει διὰ τῆς δοκιμῆς τὰς ἀπαιτουμένας κρίσεις του, εἴτε δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργοστασίου, εἴτε διὰ τῆς δημοσιογραφίας, καὶ εὐχαρίστως θέλομεν ἀποδεχθῆ αὐτά. Ἐν ἐναντίῳ δὲ περιπτώσει ὑποσχόμεθα ὅτι θέλομεν προθύμως ἀναπληρώσει πᾶσαν ἑλληφὴν μας, ἐκαστοῦντες οὕτω τὰς διαθήσεις τοῦ σεβαστοῦ δημοσίου.

Ὅθεν, οἱ βουλούμενοι νὰ δώσωσι παραγγελίας, ἀπευθυνθήτωσαν εἰς τὸ ἐν Γαλατῆ Καθεδρῶν γὰρ 8 κατὰ τὴν ματοῦ κ. Χριστοδούλου Δ Βουλὰξ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Ἐν Σμύρῃ πρὸς τὸν ἐν τῇ ἑσεί Κερεσετετζήδικα κ. Γιωῆρ Φωτιοκόην. Ἐν Μιτυλή πρὸς τὸν κ. Γεώργιον Σταματείου, καὶ ἐπίσωσαν βεβαίαι ὅτι θέλουσιν ἔχει τῆς ἀληθοῦς οὐσίας ἀρωματισμοῦ καὶ γούσους τῶν καπνῶν μας. (25)

A2

A3

A4

ΚΑΠΝΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ
 ΑΠΟΦΕΥΓΕΤΕ ΤΑΣ ΑΠΟΜΙΜΗΣΕΙΣ

Καπνίζετε τὰ σιγαρέττα 'Αρδίττι
 Ζητείται τὴν μάρκαν.... Regie des
 Tabacs Centrale Xanthie.

Τὰ σιγαρέττα 'Αρδίττι φέρουν
 ἐπὶ τοῦ σιγαροχάρτου τὴν φίρμαν
 κ. Δ. 'Αρδίττι Ξάνθης.

Προτιμᾶτε τὰ σιγαρέττα Κιρε-
 τσιλλέρ. Εἶνε τὰ τελειότερα καπνὰ
 τοῦ κόσμου.

Μόνον ἡ ἐταιρεία 'Αρδίττι ἔ-
 χει καπνὰ Κιρετσιλλέρ Ξάνθης.

'Αποφεύγετε τὰς 'Απομι-
 μῆσεις. (5)

A5

A6

Πηγές φωτογραφιών:

- A1. Διαφήμιση των σιγαρέτων ΧΑΝΘΙΑ (1927). Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- A2. Απόσπασμα εφημερίδας Νεολόγος Κωνσταντινούπολης για την ποιότητα των καπνών της Ξάνθης (1887). Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

A3. Διαφημιστική αφίσα για τα καπνά Ξάνθης στη Δρέσδη. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

A4. Καπνεργάτριες. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

A5. Διαφήμιση των καπνών της Ξάνθης, από την εφημερίδα «ΠΑΤΡΙΣ» Ιούλιος 1921. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

A6. Καπναποθήκες της Ξάνθης το 1920. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

Αρχειακό υλικό:

Κ. Α. ΒΑΡΒΕΛΟΓΛΟΥ
Επιχειρηματίας
ΞΑΝΘΗ

Σελίδα 7η 19

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Λογαροβιβήσιον καπνών έσοδείας 1936 έκ του χωρίου Ξεγαλάκι διά λ/μόν του κ. Β. Παναγιωταράκου. Ημεράσις 25η εφ'επίσημόν 1937

Αρ.Απομ.	Όνοματεπώνυμον	Όμιλος	Τιμή	Προκαταβολή
1	Αντων. Μιχαηλίδης	150	72	900.-
2	Ιωάν. Παπαδόπουλος	100	72	200.-
3	Γεωργ. Παπαδόπουλος	150	72	200.-
4	Ευφροσύνη Παπαδόπουλος	150	70	900.-
5	Κων. Παπαμιχάλης	100	71	900.-
6	Μανωλ. Μιχαηλίδης	200	68	200.-
7	Γεωργ. Παπαδόπουλος	150	71	900.-
8	Κων. Παπαδόπουλος	200	70	200.-
9	Νικόλ. Παπαδόπουλος	300	72	200.-
10	Δημοσθένης Κορυθίου	50	72	200.-
11	Νικόλ. Παπαδόπουλος	150	74	200.-
12	Νικόλ. Παπαδόπουλος	200	72	200.-
13	Σωφ. Αβελ	200	71	200.-
14	Δημοσθένης Κορυθίου	200	71	200.-
15	Κων. Παπαδόπουλος	200	74	200.-
16	Δημοσθένης Κορυθίου	150	70	200.-
17	Δημοσθένης Κορυθίου	65	72	100.-
18	Κων. Παπαδόπουλος	200	70	200.-
19	Κων. Παπαδόπουλος	40	66	200.-
20	Κων. Παπαδόπουλος	150	71	1.000.-
21	Αλέξανδρος Κορυθίου	150	70	900.-
22	Δημοσθένης Κορυθίου	75	68	900.-
23	Κων. Παπαδόπουλος	150	65	200.-
24	Κων. Παπαδόπουλος	300	74	900.-
25	Κων. Παπαδόπουλος	200	72	900.-
26	Κων. Παπαδόπουλος	50	68	900.-
27	Κων. Παπαδόπουλος	70	72	900.-
28	Κων. Παπαδόπουλος	150	72	900.-
29	Κων. Παπαδόπουλος	200	72	900.-
30	Κων. Παπαδόπουλος	150	72	900.-
31	Κων. Παπαδόπουλος	150	72	900.-
32	Κων. Παπαδόπουλος	150	72	900.-
		5.245	7.100.-	

Έν Εξών η 19η Ιανουαρίου 1937

ΕΘΝ. Α. ΒΑΡΒΕΛΟΓΛΟΥ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ
ΞΑΝΘΗ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Λογαροβιβήσιον καπνών έσοδείας 1936 έκ του χωρίου Ξεγαλάκι καί Ξεγαλάκι διά λ/μόν κ. Β. Παναγιωταράκου. Ημεράσις 25η εφ'επίσημόν 1937

Αρ.Απομ.	Όνοματεπώνυμον	Όμιλος	Τιμή	Προκαταβολή
42	Κων. Παπαδόπουλος	150	72	180
43	Κων. Παπαδόπουλος	150	72	200
44	Κων. Παπαδόπουλος	100	70	200
		450		

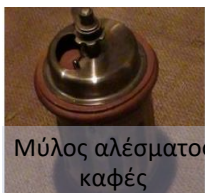
ΣΥΝΟΛΟΝ

Αρ.Απομ.	Όνοματεπώνυμον	Όμιλος	Τιμή	Προκαταβολή
1	Εθν. Βαμβακουργία	200	30	200.-
2	Εθν. Βαμβακουργία	50	74	200.-
3	Εθν. Βαμβακουργία	150	80	1.000.-
4	Εθν. Βαμβακουργία	175	80	1.000.-
5	Εθν. Βαμβακουργία	75	75	200.-
6	Εθν. Βαμβακουργία	150	75	200.-
		600		2.800.-

Έν Εξών η 28η Δεκεμβρίου 1936

Αντικείμενα:

Από την υποενοότητα «Εργασία»

Μύλος αλέσματος
καφέ

Σύριγγα

Φαρμακευτικό φιαλίδιο

Φιαλίδια φαρμακευτικών
ουσιών

Καρβουνάκια φωτογραφικής
μηχανής

Καβουρδιστήρι καφέ

φωτογραφική μηχανή, 1950
επαγγελματική

Ραπτομηχανή,
1919-1940, επαγγελματική

Κουτι φαρμακείου με
φάρμακα

Ξύλινη φωτογραφική μηχανή,
επαγγελματική

Αρχειακό υλικό

Ομοσπονδία επαγγελματιών και βιοτεχνών Ξάνθης τα έτη 1934-1936

Εις την δύναμιν της Ομοσπονδίας Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ξάνθης.

Ανήκουσι τα κάτωθι σωματεία

Σωματείον Παντοπολων η «Πρόδος», Μέλη 40

Σωματείον η «Μέλισσα», Μέλη 100

Σωματείον Αρτοποιιών, προεδρ Π. Θεμελής, Μέλη 40

Σωματείον Ραπτών, προεδρ. Β. Σπανίδης, Μέλη 45

Σωματείον Κουρέων, Μέλη 45

Σωματείον Ξενοδόχων φαγητού, Μέλη 25

Σωματείον Υφασματοπολών, Μέλη 15

Σωματείον Λαχανοπολών, Μέλη 45

Σωματείον Υποδ)τοποιιών, πρόεδρ. Γ. Πολυζωίδης, Μέλη 55

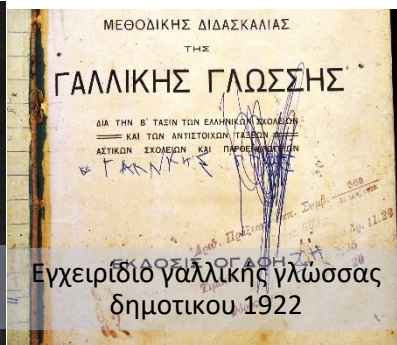
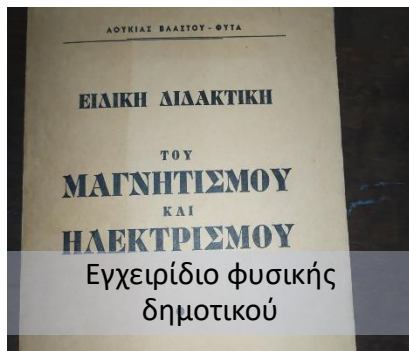
Σωματείον Καφεποτοπολών, Μέλη 60

Σωματείον Σιγαροκαπνοπολών, Μέλη 28

Πηγή αρχειακού υλικού Λ.Ι.Μ.Ξ.

Από την υποενότητα «Εκπαίδευση»

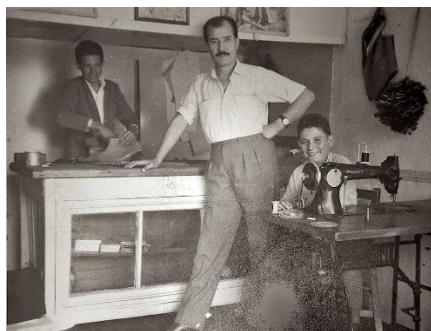
Αντικείμενα

Φωτογραφικό υλικό

B1

B2

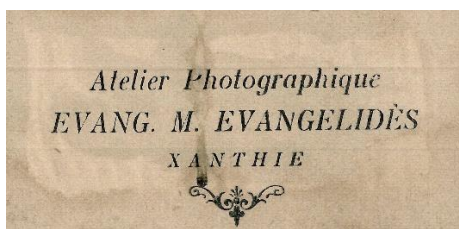
B3

B4

B5

B6

B7

B8

Πηγές φωτογραφιών:

B1, B2. Ραφεία επί της οδού 28^{ης} Οκτωβρίου στην Ξάνθη. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

B3, B4. Οδός 28^{ης} Οκτωβρίου 1950 και 2022. Φωτογραφικό αρχείο Θωμά Εξάρχου και φωτογραφικό αρχείο συγγραφέα αντίστοιχα.

B5, B6. Σφραγίδες με τα λογότυπα φωτογραφείων 1930-1935. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

B7, B8. Σχολικές φωτογραφίες από το 1^ο Δημοτικό σχολείο Ξάνθης 1975 και 1951. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

Εκθεσιακό υλικό Γ' ενότητας

Καταμεμημένο ανά υποενότητες

Το εποπτικό υλικό της Γ' ενότητας αποτελείται από:

1) Φωτογραφικό υλικό

Φωτογραφικό υλικό

Γ1

Γ2

Γ3

Γ4

Г5

Г6

Г7

Г8

Г9

Πηγές φωτογραφιών:

- Γ1. Κτίριο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος στην Ξάνθη επί βουλγαρικής κατοχής 1943. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ2. Κατάστημα στην οδό 28^{ης} Οκτωβρίου με βουλγαρικές πινακίδες, 1941. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ3. Ξανθιώτες σε καταναγκαστικά έργα στη Βουλγαρία (Ντουρνουβάκια²¹⁹), 1941. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ4. Κατεστραμμένο οχυρό μετά τη μάχη των οχυρών του Εχίνου²²⁰ 1941. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ5. Γερμανοί στρατιώτες μετά την άφιξή τους στην Ξάνθη, 1941. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ6. Βούλγαροι στρατιώτες παρελαύνουν ένα χρόνο μετά την κατάκτηση της πόλης, 1942. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ7. Βούλγαροι υπάλληλοι της κατοχικής υπηρεσίας «περιφερειακής σχολικής επιθεώρησης», όπως αναγράφεται στην πινακίδα, 1943. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ8. Καταστήματα επί της οδού 28^{ης} Οκτωβρίου με βουλγαρικές πινακίδες, 1943. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.
- Γ9. Το σημερινό 1^ο Δημοτικό σχολείο Ξάνθης, το 1943 έχει μετονομαστεί σε «βουλγαρικό τεχνικό κρατικό σχολείο μέσης εκπαίδευσης». Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

²¹⁹ Ντουρνουβάκια ονομάζονταν υποτιμητικά οι Μακεδόνες και Θράκες που στέλνονταν σε καταναγκαστικά έργα στη Βουλγαρία.

²²⁰ Ορεινό Πομακοχώρι που αποτέλεσε την τελευταία «γραμμή» άμυνας πριν οι Γερμανοί εισέλθουν στην Ξάνθη.

Εκθεσιακό υλικό Δ' ενότητας

Κατανεμημένο ανά υποενότητες

Το εποπτικό υλικό της Δ' ενότητας αποτελείται από:

- 1) Αντικείμενα
- 2) Φωτογραφικό υλικό
- 3) Αρχειακό υλικό

Από την υποενότητα «Πολιτισμός»

Αντικείμενα

Αρχειακό υλικό

Αποσπάσματα από τα ποιήματα της Κατίνας Βέικου Σεραμέτη

«Να μπορεί κανείς για να ταξιδεύει

Είναι οι δρόμοι όπως τους χαράζει

Σε στεριές και σε θάλασσες».

«Προγονικά μας χώματα!

Όπου κοιμούνται οι θρύλοι

Και της φυλής, πάντα άσθηστο,

Καίει, ιερό, καντήλι;»

Αναζητώ

Ίχνη και ίχνη από φώς,

Όσο κι αν,αδιάκοπα,

Χαρακώνει τον ουρανό θολό,

Η κόψη,

Από την ίδια, πάντα,

Καταιγίδα.

Αγαπημένε,

Αποφάσισα να νηστεύω και να προσεύχομαι

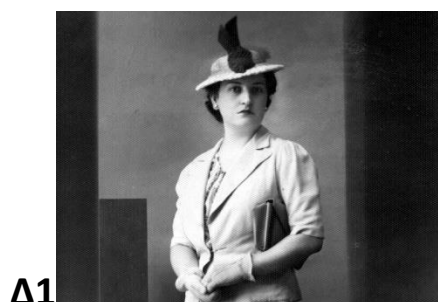
(σα βυζαντινός αγιογράφος),

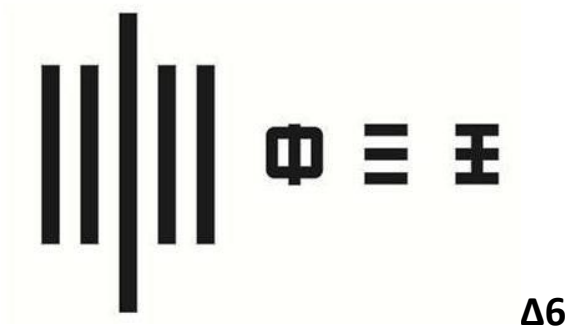
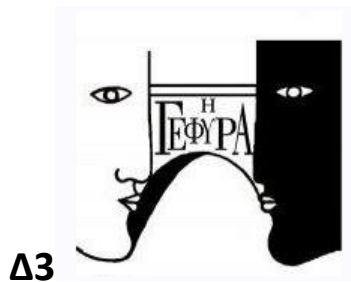
Ίσως και μπορέσω να αποδώσω τη μορφή σου

Όπως μου ενυπάρχει

Πηγή αρχειακού υλικού: Λ.Ι.Μ.Ξ.

Φωτογραφικό υλικό

Φωτογραφικό υλικό

Από την υποενοότητα «Αθλητισμός και Ποδόσφαιρο»

Δ8

Οι πρωταθληταί τής Σάνθης νικηταί τών Α΄ Παμμακεδονικῶν Ἀγώνων. Ἐξ ἄριστ. Θ. Παπαμιλιτιάδης τῶν 100 καί 200 μ., Κ. Κιουισούκαλης τῶν 110 καί ἄλματος ἐπὶ κονεῶ, Σοφ. Μάγκης καθηγ. τής Γυμν. Διευθυντής τοῦ Ὀρφείου Σάνθης, Μ. Χασιγτζόγλου τῶν 800 καί 1500 μ. καί Κ. Τριανταφυλλίδης τῶν 400 καί 800 μ.

Δ9

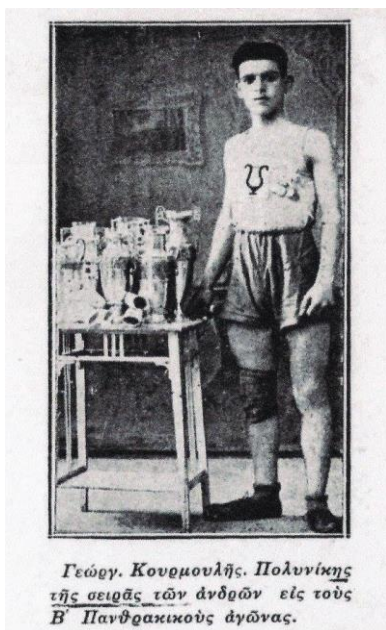
ΟΙ ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΑΙ ΜΑΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Δ10

Α΄ ΚΑΡΑΗΣ

Ἀθλητής τοῦ Ὀρφείου Σάνθης ὁ ἑνδεκαετής ὄρμευς ταχύτητος τής Ἑλλάδος. Νικητής τῶν Ἀπανθρακικῶν εἰς τὰ 100 μ. (11' 5|10) 200 μ. (23' 3|5).

Δ11

Δ12

Πηγές φωτογραφιών:

Δ1. Φωτογραφία Κατίνας Βέικου Σεραμέτη. Από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα.

Δ2. Φωτογραφία του Θανάση Μουσόπουλου 2022. Από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα.

Δ3. Λογότυπο του φοιτητικού συλλόγου φοιτητών Πολυτεχνικής Σχολής Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης «Γέφυρα». Από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα.

Δ4. Λογότυπο Πολιτιστικού μορφωτικού συλλόγου γυναικών Ρομά Δροσερού Ξάνθης, η «Ελπίδα». Από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα.

Δ5. Λογότυπο πολιτιστικού συλλόγου «Ίδρυμα Θρακικής Τέχνης και Παράδοσης». Από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα.

Δ6. Λογότυπο Πολιτιστικού συλλόγου «Φιλοπρόοδος Ένωση Ξάνθης». Από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα.

Δ7. Ομάδα σκυταλοδρομίας του Ορφέα Ξάνθης το 1925. Φωτογραφικό αρχείο Μανώλη Χούμα

Δ8. Α΄ Παμμακεδονικοί Αγώνες στο Στάδιο του Ηρακλή Θεσσαλονίκης το 1925. Φωτογραφικό αρχείο Μανώλη Χούμα.

Δ9. Αθλητής του Ορφέα Ξάνθης Γεώργιος Κουρμουλής, 1924. Φωτογραφικό αρχείο Μανώλη Χούμα.

Δ10. Αθλητής του Ορφέα Ξάνθης Άγγελου Καραλή, 1929. Φωτογραφικό αρχείο Μανώλη Χούμα.

Δ11. Αθλητής του Ορφέα Ξάνθης Γεώργιος Κουρμουλής, 1924. Φωτογραφικό αρχείο Μανώλη Χούμα.

Δ12. Ποδοφαιρικός αγώνας μεταξύ του «Ορφέα» και της «Ασπίδας» Ξάνθης, 1970. Φωτογραφικό αρχείο Αναστάσιου Τεφρωνίδη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Γερούλάνου Αιμίλια, «Μουσείο Μπενάκη», *Περιοδικό Αρχαιολογία*, Τεύχος 46, Αθήνα 1993, σελ. 30-31.

Γεωργαντζής Πέτρος, *Συμβολή εις την ιστορίαν της Ξάνθης*, Ξάνθη 1976.

Γκαζή Ανδρομάχη, «Ο κύριος Σλήμαν δεν είναι εδώ». Μια νεανική ματιά στο Ιλίου Μέλαθρον στο π. *Museology-International Scientific Electronic Journal*, issue 6, 2011.

Γκαζή Ανδρομάχη, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα, όψεις του εθνικού αφηγήματος», στο Μπούνια Αλεξάνδρα και Γκαζή Ανδρομάχη (επ.), *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη ιστορία και προοπτικές*, Αθήνα 2012 εκδ. Καλειδοσκόπιο, σελ.38-39.

Δημαράς Κ.Θ, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, εκδ.6^η, 1975 Αθήνα, εκδ. Ίκαρος.

Κατίνα Βέικου Σεραμέτη, «Λαογραφικά και γλωσσικά στοιχεία της παλιάς Ξάνθης», στο π. *Θρακικά Χρονικά*, γλωσσάριο, Ξάνθη 1960, σελ.46-47,96-97, 199-201.

Κατίνα Βέικου Σεραμέτη «Γιατί η ΦΕΞ ιδρύει Ιστορικό και Λαογραφικό Αρχείο», στο Στέφανος Ιωαννίδης (επ.), *Λεύκωμα αναμνηστικό για τα πεντάχρονα της ΦΕΞ*, Ξάνθη 1958, σελ.42.

Κωνσταντίνος Δημήτρης, «Μουσείο και μνημείο. Το μουσείο σε μια ιστορική πόλη», στο Ματούλα Σκαλτσά (επ.) *Η μουσειολογία στο 21^ο αιώνα, θεωρία και πράξη*. Β' έκδοση. Θεσσαλονίκη 2016. Εκδ. Εντευκτήριο, σελ.193-195.

Καυταντζόγλου Ρωξάνη, «Λαογραφικά μουσεία: 'λαϊκός πολιτισμός' και το 'κοινό' των μουσείων», στο περ. *Εθνογραφικά*, Τόμος, 12-13, εκδ, Πελοποννησιακό λαογραφικό ίδρυμα, Ναύπλιο 2003, σελ.10-25.σελ.33-46.

Μπάδα Κωνσταντίνα, «Ο Ν. Γ. Πολίτης και η σχέση του με το θεσμό του λαογραφικού μουσείου», στο *Νικόλαος. Γ Πολίτης πρακτικά συνεδρίου*, Τόμος Α', Αθήνα 2012, σελ.545-559.

Μπούνια Αλεξάνδρα-Γκαζή Ανδρομάχη, «Εισαγωγή: Ζητήματα μελέτης των εθνικών μουσείων», στο Μπούνια Αλεξάνδρα και Γκαζή Ανδρομάχη (επ.), *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη ιστορία και προοπτικές*, σελ.8-10.

Μούλιου Μάρλεν, «Μουσεία πόλεων και διαδίκτυο την εποχή του Web 2.0, Αναλύοντας ένα σύνθετο τεχνολογικό, ιδεολογικό, κοινωνικό και αστικό τοπίο, στο *Τετράδια μουσειολογίας*, Τ. 7/2010, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2010, σελ.76-78.

Μούλιου Μάρλεν, «Αποτυπώνοντας (απ) όψεις για τα μουσεία πόλεων ενδείξεις και εκτιμήσεις.» στο *Μουσεία πόλεων τον 21^ο αιώνα, σχεδιάζοντας το μουσείο της πόλης του Βόλου*. Περιοδικό *Εν Βόλω*. Τεύχος 22, Βόλος 2006, σελ.8-17.

Μούλιου Μάρλεν, «Το Μουσείο Ως Ποιότητα, Εμπειρία, Αστικό Σύμβολο Και Ήπια Δύναμη, Παραδείγματα Από Τη Διεθνή Και Εγχώρια Μουσειακή Πρακτική», στο *Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη*, εκδ. Κάλλιπος, Αθήνα 2015, σελ.12-14. Δικτυακός τόπος <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2394?locale=el> τελευταία επίσκεψη 13/2/23.

Μούλιου Μάρλεν & Μπούνια Αλεξάνδρα, «Μουσειακές εκ-θέσεις. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη μουσειακή θεωρία και πρακτική», *Αρχαιολογία και Τέχνες* (1999), τ. 70, σελ. 53-58.

Μούλιου Μάρλεν, «Η δική μου/μας πόλη ... Συμμετοχικές πρακτικές για τη συλλογή της μνήμης του αστικού χώρου και η συμβολή των μουσείων πόλεων», στο Μπούσχοτεν Ρίκι, Βαν, Βερβενιώτη Τασούλα, Λαμπροπούλου Δήμητρα (επ.), *Η μνήμη αφηγείται την πόλη προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου*, εκδ. Πλέθρον, 2016, σελ. 51-70.

Macdonald Sharon, «Διευρύνοντας τις μουσειακές σπουδές. Μια εισαγωγή», στο Macdonald Sharon (επ.), *Μουσεία και Μουσειακές Σπουδές*, ένας πλήρης οδηγός, Αθήνα 2012, Πολιτιστικό Ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, σελ. 27-43.

Μουσόπουλος Θανάσης, *Ποίηση: Πάθος κι Όνειρο της Κατίνας-Βέικου Σεραμέτη 1912-1989, Εκατό χρόνια από τη γέννησή της*. Εκδόσεις Τελεία και Παύλα, Ξάνθη 2012.

Μουσόπουλος Θανάσης, *Κατίνα Βέικου Σεραμέτη (1913-1989). Η Μεγάλη Θρακιώτισσα Δημιουργός*. Εκδόσεις Φοροτεχνική και Θρακική προσέγγιση, Ξάνθη 1999.

Μουσόπουλος Θανάσης, *Τα όνειρα της Ξανθίππης και του Κόσυνθου, μεταπολεμική λογοτεχνική Ξάνθη*. Ξάνθη 2014.

Νέστορος-Κυριακίδου Άλκη, *Η θεωρία της ελληνικής Λαογραφίας, κριτική ανάλυση*. ΣΤ' έκδοση. Εκδ. Εταιρεία σπουδών νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας. Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη. Ανατύπωση, 2006 Αθήνα.

Νάκου Ειρήνη, *Μουσεία, ιστορίες και ιστορία*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 2019.

Νικηφορίδου Αλεξάνδρα «Η ερμηνευτική προσέγγιση της νέας έκθεσης του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης», στο *Άνθρωποι & Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία*, Κατάλογος έκθεσης, σελ.40-53.

Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, «Ο Ν. Γ. Πολίτης και η σπουδή του υλικού παραδοσιακού πολιτισμού», *Νικόλαος Γ. Πολίτης Πρακτικά Συνεδρίου*, Τόμος Β', Αθήνα 2012.

Οικονόμου Ι. Ανδρομάχη, *Υλικός πολιτισμός: Θεωρία, μεθοδολογία, αξιοποίηση. Σύντομη επισκόπηση*. Εκδ. Παπαζήση. Αθήνα 2014.

Πολίτης Ν.Γ., «Λαογραφία», *Λαογραφία*, Τόμος Α', Αθήνα (1909).

Παπαχριστοφόρου Μαριλένα, «Ο Γεώργιος Α. Μέγας, η ιστορική λαογραφική θεωρία και η επιτόπια έρευνα» 105-114, στο *Ο Γεώργιος Α. Μέγας και η ελληνική λαογραφία αφιέρωμα στα 40 χρόνια από την εκδημία του (1976-2016)*, πρακτικά ημερίδας, Σάββατο 2 Απριλίου 2016 Μ. Βαρβούνης Γ., Κούζας Γ.Χ., (επ.) Αθήνα 2018.

Πεντάζου Ιουλία, Μπούσχοτεν Ρίκι Βαν. «Σχεδιάζοντας το μουσείο της πόλης το Βόλου, η υπόσχεση και οι προκλήσεις των προφορικών μαρτυριών.» στο Μπούσχοτεν Ρίκι, Βαν, Βερβενιώτη Τασούλα, Λαμπροπούλου Δήμητρα (επ.), *Η μνήμη αφηγείται την πόλη προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου*, εκδ. Πλέθρον, 2016, σελ.35-49.

Πολυζώη Βασιλική, *Άνθρωποι & Εργαλεία. Όψεις της εργασίας στην προβιομηχανική κοινωνία*, Κατάλογος έκθεσης, Αθήνα 2008, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

Πλάντζος Δημήτρης, «Il n'y a pas de hors-texte»: το Μουσείο της Ακρόπολης και τα απόνερα του ιδεαλισμού, στο *Τετράδια μουσειολογίας*, Τ. 7/2010, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 2010, σελ. 20-24.

Πασχαλίδου Βαλασιάδου Κ., Μουσόπουλος Θανάσης, *Σύντομος οδηγός Λαογραφικού Μουσείου Φιλοπροόδου Ενώσεως Ξάνθης (Φ.Ε.Ξ)*, Ξάνθη 1981.

Roulot Dominique, Bodenstern Felicity, «Τα εθνικά μουσεία στη Γαλλία», στο Μπούνια Αλεξάνδρα και Γκαζή Ανδρομάχη (επ.), *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη ιστορία και προοπτικές*, Αθήνα 2012, εκδ. Καλειδοσκόπιο, σελ. 193.

Σβολόπουλος Κωσταντίνος, «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου» στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους, νεότερος ελληνισμός από το 1881 ως το 1913*. Χριστόπουλος. Τόμος ΙΔ' Αθήνα 1980, εκδοτική Αθηνών Α.Ε, σελ.354.

Σίμος Παπαδόπουλος, Αναστασία Φιλιππουπολίτη «Για μια νέα σύμπραξη της Παιδαγωγικής του Θεάτρου και του Μουσείου» *Epistēmēs Metron Logos Journal No 2*, (2019) σελ.64.

Σολομών Εσθήρ, «Μουσεία και προφορικές μαρτυρίες: Ενδυναμώνοντας μνήμες και σχέσεις», στο Μπούσχοτεν Ρίκι Βαν, Βερβενιώτη Τασούλα, Μπαδά Κωνσταντίνα, Νάκου Ειρήνη, Πανταζής Παύλος, Χαντζαρούλα Ποθητή. (επ), *Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21^ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες*, Βόλος, 25-27 Μαΐου 2012, σελ. 59-79.

Shelton, Andrew A., «Μουσεία και ανθρωπολογίες: πρακτικές και αφηγήσεις, στο *Μουσεία και μουσειακές σπουδές, ένας πλήρης οδηγός*, Macdonald Sharon (επιμ.) Αθήνα 2012, Πολιτιστικό Ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, σελ.111-120.

Τσετινέ Χαρά Ειρήνη, *Η άφιξη και εγκατάσταση των προσφύγων στην περιφερειακή ενότητα Ξάνθης*, εκδ. Σύλλογος Μικρασιατών Ν. Ξάνθης Αλησμόνητες Πατρίδες, Ξάνθη 2022.

Flora S. Karlan, «Κατασκευάζοντας και ανασκευάζοντας εθνικές ταυτότητες, στο Macdonald Sharon (επ.) *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές, ένας πλήρης οδηγός* εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2012, Σελ.230-236.

Φραγκοπούλου Σοφία «Η ιστορική κουλτούρα των μουσειακών αφηγήσεων: τα κρατικά μουσεία στον μεσοπόλεμο (1922-1940) (Διδακτορική Διατριβή), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2018.

Χουρμουζιάδη Αναστασία, «Η παιδαγωγική του μουσειακού χώρου», στο Νικονάνου Νίκη (επ.) *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, εκδ. Κάλλιπος, Αθήνα 2015, σελ. 175-194. Δικτυακός τόπος <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712> τελευταία επίσκεψη 13/2/23.

Χουρμουζιάδη Αναστασία, *Εισαγωγή στον εκθεσιακό σχεδιασμό*, εκδ. Κάλλιπος, Αθήνα 2022. Δικτυακός τόπος <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/8555> τελευταία επίσκεψη 13/2/23.

Χριστοδούλου Κική, Καλπάκης Δημήτριος, Τσουράκη Κλεοπάτρα, Νομικός Μιχαήλ, *Λαογραφικό & Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης, η Νεότερη Ιστορία της Ξάνθης*. Φ.Ε.Ξ, Ξάνθη 2022.

Χατζηνικολάου Τέτη, «Εισαγωγή», στο Χατζηνικολάου Τέτη, Γκούγκουλη Κλειώ, «Μουσεία και λαϊκός πολιτισμός», περ. *Εθνογραφικά*, Τόμος, 12-13, εκδ. Πελοποννησιακό λαογραφικό ίδρυμα, Ναύπλιο 2003, σελ.10-25.

Ξενόγλωσση

Anae Marie Collins, «The city is the museum». *Museum International* No 187 (Vol XLVII, n° 3, 1995) City museums. Blackwell Publishers, p.30.

Babić Darko, “Experiences and (hidden) values of ecomuseums”, *Ethnological Researches, Vol.14*, Publisher: Etnografski muzej Zagreb, Trg Mažuranića 14, 2009, p.246-252.

Butler Beverley, «Heritage and the present past», στο T. Christopher, K. Webb, Fogden K. Susanne, R. Mike and Spyer P. (ed.). *Handbook of Material Culture*, Sage Publications, London 2006, p. 463-479.

Chew Ron, “Collected Stories: The rise of oral history in museum exhibitions”, στο π. *Museum News* διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://uchebana5.ru/cont/1286140.html> τελευταία επίσκεψη 12/2/22.

Davis Peter, “Ecomuseums and the representation of place”, *Rivista Geografica Italiana*, Vol.116. 2009, p. 3.

Jones Ian, “Cities and museums about them”, στο Ian Jones, Rober R. Macdonald and Darryl McIntyre (ed.) *City museums and city development*, U.K 2008, Altamira press, p.1.

Kourelis Kostis, “Byzantium and the Avant-Garde: Excavations at Corinth”, 1920s-1930s, *Hesperia, the Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol 76, Athens 2007, p. 391-442.

Lanz Francesca, “City museums in a transcultural Europe”, στο Gourievidis Laurence (επ.), *Museums and Migration, History, Memory and Politics*, 31 July 2014 London, p. 27-43.

Moser Stephanie, “The devil is in the detail: Museum Displays and the Creation of Knowledge”, στο *Museum Anthropology*.Vol.33. 2010 Southampton, p. 22-30.

Neves M.P Carole, Exhibition Concept Models. Smithsonian Institution. Office of Policy and Analysis. Washington DC. July 2002.

Postula Jean Luis, “Defining the city museum”. The creation process of a new museum category, 25 October 2012, ICOM-CAMOC Vancouver-Canada, Abstract.

Rainey Tisdalde, “City Museums and Urban learning” στο *Journal of Museums education*, Volume 38, N.1, March 2013, p.3-8.

Whitehead Cristopher, Critical Heritages (CoHERE): performing and representing identities in Europe Work Package 1 Critical Analysis Tool (CAT) 2: how to analyze museum display: script, text, narrative, 2016 Newcastle.

Δικτυογραφία

Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, επίσημος δικτυακός τόπος, <https://www.nhmuseum.gr/poioi-eimaste/i-istoriki-kai-ethnologiki-etaireia-tis-ellados> τελευταία επίσκεψη 11/2/23.

Joseph von Görres, Γερμανός συγγραφέας, δικτυακός τόπος, <https://www.britannica.com/biography/Joseph-von-Gorres> τελευταία επίσκεψη 11/2/23.

Friedrich Karl von Savigny Γερμανός δικαστικός και ιστορικός, δικτυακός τόπος <https://www.britannica.com/biography/Friedrich-Karl-von-Savigny> τελευταία επίσκεψη 11/2/23.

Georges-Henri Rivière και Hughes De Varine, δικτυακός τόπος, <https://ecomuseums.com/ecomuseum-beginnings-hughes-de-varine-georges-henri-riviere-and-peter-davis/> τελευταία επίσκεψη 11/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος Β.Χ.Μ <https://www.byzantinemuseum.gr/el/> τελευταία επίσκεψη 11/2/23.

Μ.Ν.Ε.Π, επίσημος δικτυακός τόπος <http://mnep.gr/> τελευταία επίσκεψη 11/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος Λαογραφικού Μουσείου και Αρχείου της Φιλοσοφικής Σχολής του Α. Π.Θ, https://www.auth.gr/museums_archives/laografiko/ τελευταία επίσκεψη 12/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος ΛΕΜΜ-Θ <http://www.lemmth.gr/welcome> τελευταία επίσκεψη 13/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος Μουσείου Κρητικής Εθνολογίας <https://www.cretanethnologymuseum.gr/imke/html/gr/496.html> τελευταία επίσκεψη 12/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος Π.Λ.Ι <https://pli.gr/> τελευταία επίσκεψη 13/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος προγράμματος Genus Bononiae <https://genusbononiae.it/en/chisiamo/> τελευταία επίσκεψη 28/10/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος ερευνητικού προγράμματος “DEMUCIV” <http://www.ece.uth.gr/main/content/2083-demuciv-designing-museum-city-volos-historical-research-and-development-innovative-inte> τελευταία επίσκεψη 13/2/22.

Επίσημος δικτυακός τόπος Δήμου Βόλου <https://doepap.gr/#> τελευταία επίσκεψη 12/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος Μουσείου Πόλης του Βόλου <https://vmoc.gr/> τελευταία επίσκεψη 12/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος Λ.Ι.Μ.Ξ <https://fex.org.gr/laografiko-istoriko-mouseio-xanthis/> τελευταία επίσκεψη 13/2/23.

Επίσημος δικτυακός τόπος ΕΛ.ΣΤΑΤ. <http://www.e-demography.gr/> τελευταία επίσκεψη 18/8/22.